

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
STARPTAUTISKO EKONOMISKO ATTIECĪBU KATEDRA

**NORĒĶINU KARŠU FUNKCIONĒŠANAS ĪPATNĪBAS
LATVIJĀ**

The functioning peculiarities of payment cards in Latvia

BAKALaura DARBS

Bakalaura studiju programma

Starptautiskās ekonomiskās attiecības

Autors: **Ilze Tropa**

Stud. apl. Nr. VadZ030374

Darba vadītājs: profesors Grigorijs Oļevskis

RĪGA 2013

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbā "**Norēķinu karšu funkcionēšanas īpatnības Latvijā**" ir izpētītas Latvijas norēķinu karšu tirgus īpatnības un problēmas. Lai veiktu šādu pētījumu autors izanalizēja norēķinu karšu tirgu Latvijā, kredītkaršu piedāvājumu un problēmas ar ko nākas saskarties gan karšu lietotājiem, gan karšu izdevējiem.

Darbā tika izpētīts norēķinu karšu pieņemšanas tīkls un autors nonāca pie secinājuma, ka Latvijā ir nevienmērīgs bankomātu izvietojums, jo daudzās apdzīvotās vietās ir problēmas izņemt skaidru naudu no kartes.

Pētot Latvijas norēķinu karšu tirgus īpatnības, autors secināja, ka lai iedzīvotāji biežāk izmantotu norēķinu kartes, jāpiedāvā papildus labumi, dažādas lojalitātes programmas un citus bonusus.

Darba atslēgas vārdi: Norēķinu kartes, karšu pieņemšanas tīkls, bankas norēķini.

Annotation

Within this Bachelor paper "**The functioning peculiarities of payment cards in Latvia**" payment card market peculiarities and problems in Latvia have been researched.

To carry out such a study the author examined Latvia's market for payment cards, offered credit cards and the challenges faced by both cardholders and card issuers.

The study examined the acceptance of the payment card network and the author came to conclusion that in Latvia there is an uneven ATM distribution, because many populated areas have problems get cash from the card.

Studying Latvia's payment card market characteristics, the author concluded that should be offered additional benefits, a variety of loyalty programs and other bonuses for people to frequently use payment cards.

Job Keywords: Credit cards, card acceptance network, bank settlement.

SATURS

IEVADS	4
1. NORĒĶINU KARŠU BŪTĪBA UN DARĪBAS PAMATPRINCIPI.....	5
1.1. Norēķinu karšu vēsture.....	5
1.2. Norēķinu karšu attīstība Latvijā	9
1.3. Ar norēķinu karti veiktā darījuma iesaistītās puses	14
1.4. Norēķinu karšu klasifikācija un veidi.....	22
1.4.1. Pēc darbības principa.....	22
1.4.2. Pēc funkcijām	23
1.4.3. Pēc norēķinu karšu asociācijas	26
2. AR NORĒĶINU KARŠU IZDOŠANU SAISTĪTIE RISKI.....	33
2.1. Tehniskie riski un kontroles sistēmas.....	33
2.2. Karšu viltošanas un zādzību risks.....	36
2.3. Krāpniecisku darījumu risks.....	39
2.4. Kredītrisks	41
3. NORĒĶINU KARŠU BUSINESS LATVIJĀ	45
3.1. Norēķinu karšu pieņemšanas tīkls Latvijā.....	45
3.2. Norēķinu karšu tirgus Latvijā.....	50
3.3. Kredītkaršu piedāvājuma analīze Latvijas komercbankās.....	57
SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI.....	65
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI	67

IEVADS

Mūsdienu pasaulē, kad aizvien vairāk viss notiek elektroniski, norēķinu kartes kļūst aizvien populārākas. Norēķinu karšu tirgus ir vesela nozare, kurā darbojas gandrīz visas bankas un pašas kartes lieto praktiski visi ekonomiski aktīvie iedzīvotāji. Bet katrā valstī šīs nozares attīstība iet savu ceļu. Latvijas norēķinu karšu tirgu raksturo nevienmērīgais bankomātu tīkls un patērētāju neuzticība šim samērā jaunajam maksāšanas veidam. Norēķinu karšu tirgus Latvijā ir samēra maz pētīts.

Darba mērķis ir izpētīt Latvijas norēķinu karšu tirgus īpatnības un problēmas.

Darba autors izvirzīja šādus uzdevumus:

- Izpētīt norēķinu karšu tirgu Latvijā;
- Izpētīt problēmas ar ko nākas saskarties gan karšu lietotājiem, gan karšu izdevējiem;
- Izpētīt kredītkaršu piedāvājumu.

Darbs ir sadalīts trīs nodaļās, lai varētu atsevišķi apskatīt norēķinu karšu attīstību Latvijā, izpētīt nozares riskus un izpētīt esošo norēķinu karšu tirgu.

Darba uzdevumu izpildei tika izmantota speciālas literatūras izpētes metode un tirgus dalībnieku analīze.

Darbā kā Latvijas komercbankas tika izpētītas Swedbank, SEB banka, Citadele un DnB, jo šīm bankām pieder lielākā daļa kredītkaršu portfeļa Latvijā.

Autors ar norēķinu kartēm saprot gan debetkartes, gan kredītkartes.

Darbā tiek izmantoti saīsinājumi:

POS – Point of sale;

EMV - Europay, Mastercard, Visa;

ATM - Automatic teller machine (*bankomāts*)

1. NORĒĶINU KARŠU BŪTĪBA UN DARĪBAS PAMATPRINCIPI

1.1. Norēķinu karšu vēsture

Maksājumu karšu vēsture ir interesanta ar savu straujo attīstības gaitu. Maksājumu kartes ir nepilnu gadsimtu vecas, bet jau paspējušas iziet dažādas attīstības stadijas.

Maksājumu kartes Latvijā parādījās pirms 20 gadiem, tomēr karšu bizness un karšu tehnoloģijas Latvijā ir attīstījušās pārsteidzoši strauji, karšu biznesā Latvijai kļūstot par vienu no visattīstītākajām valstīm Eiropā. Salīdzinot pasaules maksājumu karšu attīstību ar Latviju, jāatzīst, ka pie mums maksājumu karšu bizness ir izlaidis daudzas, nebūt ne veiksmīgākās pasaules maksājumu karšu biznesa attīstības stadijas. Savukārt ASV, pionieris karšu izdošanā, patlaban nebūt nav uzskatāma par tehnoloģiski augsti attīstītu karšu izdevējvalsti. Daudzi tehnoloģijas jaunievedumi, kas Eiropā jau sen ir standarts, Amerikā vēl pat nav ieviesti.¹

Pirmo reizi termins „kredītkarte” tika ieviests 1887. gadā. Šo terminu sāka izmantot Eduards Bellami (*Edward Bellamy*) savā grāmatā “Skatiens pagātnē”.

Kredītkarte kā produkts ir radusies daudzu tirgotāju kredītu sistēmu apvienošanas rezultātā. Kredītkarte pirmoreiz tika izmantota 1920. gadā. Pirmās kredītkartes tika izmantotas ASV, pārdodot degvielu automašīnu īpašniekiem. Šādu karšu skaits strauji pieauga. Šīs pirmās kredītkartes gan vēl nebija maksāšanas līdzeklis.²

Koncepciju „maksāt tirgotājam par pirkumu ar karti” 1950. gadā izvirzīja Ralfs Šneiders (*Ralph Schneider*) un Frenks Maknamara (*Frank X. McNamara*), lai apvienotu dažādu karšu pielietošanu. Frenkam Maknamaram nepatika, ka cilvēkiem jānēsā līdzīdu dučiem karšu, viņš gribēja šo karšu vietā ieviest vienu karti. Šo ideju viņš apsprieda ar Ralfu Šneideru un vēl vienu kompanjonu, un 1950. gadā nodibināja jaunu uzņēmumu Diners Club. Tā vietā, lai piedāvātu karšu izdošanu saviem klientiem, kā to darīja citi uzņēmumi, Diners Club gatavojās piedāvāt kredītkartes daudzu uzņēmumu klientiem, tas ir, ieturēt naudu no klientiem un samaksāt uzņēmumiem. Līdz tam veikali pelnīja ar klientu lojalitāti noteiktam veikalu tīklam, kas palielināja tirdzniecības apjomu, izdodot klientiem kredītkartes. 1950. gadā Diners Club izdeva pirmo vispārējas lietošanas bezprocentu kredītkarti (*charge card*). Diners Club neieturēja procentus par kredīta izmantošanu no klientiem, klienti maksāja 3 dolārus gadā apkalpošanas

---

¹ Miezere B. *Norēķinu kartes*, Rīga : Hipotēku bankas finanšu konsultāciju centrs, 2006. 70. lpp

² Credit Card History, Pieejams: <http://www.articlesphere.com/lv/Article/Credit-Card-History/68217>

maksu. Savukārt tirgotājam, kurš pieņēma norēķiniem Diners Club, vajadzēja maksāt uzņēmumam 7 procentus no katra pirkuma.¹

Frenka Maknamara jaunais kreditēšanas uzņēmums fokusējās uz tirdzniecības pārstāvjiem. Tirdzniecības pārstāvjiem bieži vajadzēja vakariņot dažādos restorānos, lai izklaidētu savus klientus. Tā radies arī uzņēmuma nosaukums, kas tulkojumā nozīmē „Vakariņotāju klubs”. 1950. gada sākumā Diners Club izdeva pirmās kartes 200 cilvēkiem, šīs kartes tika pieņemtas 14 restorānos Ņujorkā. Tās bija taisītas no papīra, tām aizmugurē bija uzdrukātas karšu pieņemšanas vietu adreses. Uzņēmums Diners Club turpināja augt un jau otro pastāvēšanas gadu beidza ar 60 tūkst. dolāru peļņu. Diners Club kļuva par pirmo starptautisko kredītkarti, kura 1952. gadā tika franšizēta Kanādā, Francijā un Kubā. Diners Club kredītkartes kļuva arvien populārākas un tām nebija nopietna konkurenta līdz pat 1958. gadam, kad tirgū vienlaikus ienāca American Express un Bank Americard.

1958. gadā pirmo ceļojumu bezprocentu kredītkarti izdeva uzņēmums American Express, kurš jau veiksmīgi darbojās kā starptautisku ceļojumu čeku izdevējs. Šī karte tika pozicionēta kā ekskluzīvs produkts. Ņemot vērā jau attīstīto infrastruktūru, American Express ceļojumu aģentūras un jau zināmo produktu ceļojumu čekus, jaunā American Express karte strauji iekaroja pozīcijas tirgū.

Banku kredītkaršu izgudrotāja gods pienākas Džonam Briginsam, patēriņa kredīta speciālistam Flatbušas Nacionālajā bankā. Dž. Briginss izstrādāja unikālu kreditēšanas plānu. Tā pamatā bija čeki jeb slipi, kurus tirgotāji pieņēma kā naudas ekvivalentu norēķiniem par sīkiem pirkumiem. Pirmā modernā kredītkarte, kas līdzinās mūsdienu kartēm, parādījās 1951. gadā, to izdeva Franklīnas Nacionālā banka.

1957. gadā ASV bija 26 bankas, kas izdeva kartes. Šo banku karšu programmās piedalījās 754 tūkst. karšu lietotāju un apmēram 11 tūkst. tirgotāju. Darījumu ar kartēm apgrozījums bija 40 milj. dolāru gadā.²

1958. gadā Bank of America izsniedza karti BankAmericard. Šī karte vēlāk tika pārdēvēta un pašlaik ir pazīstama kā VISA.³ Šī karte ļoti strauji kļuva populāra. Līdz XX gadsimta sešdesmito gadu vidum Bank Americard bija monopoliste šajā banku darbības jomā, tā piedāvāja savus pakalpojumus arī citām bankām. Bank Americard darījumu apjoms pieauga no 75 milj.

---

¹ **Miezere B.** *Norēķinu kartes*, Rīga : Hipotēku bankas finanšu konsultāciju centrs, 2006. 72 lpp.

² turpat 73 lpp.

³ Credit Card History, Pieejams: <http://www.articlesphere.com/Article/Credit-Card-History/68217>

dolāru 1961. gadā līdz 335 milj. dolāru 1967. gadā, karšu lietotāju skaits no 1 līdz 2,7 milj. cilvēku, savukārt tirgotāju skaits no 35 tūkst. izauga līdz 83 tūkst.

Eiropā pirmās maksājumu kartes parādījās XX gadsimta piecdesmitajos gados, kad Britu viesnīcu un restorānu asociācija izdeva BHR karti. Eiropā karšu izdošanas un pieņemšanas jomā darbojās arī Amerikas uzņēmumi, starp tiem sākotnēji dominēja Diners Club.

Kartona kartīšu īsais mūžs spieda karšu izdevējus meklēt kartona kartītēm aizvietotāju. Desmit gadus pēc pirmo kredītkaršu izdošanas parādījās metāla kartes ar reljefiem (uz āru izvīzītiem) klienta datiem, bet pēc tam arī plastikāta kartes. Reljefie dati uz kartes ļāva daļēji automatizēt karšu apkalpošanas procesu, jo tādā veidā no kartes reljefa varēja veikt nospiedumus, pārnesot reljefā izvīzīto informāciju uz speciāliem iepriekš nodrukātiem čekiem - slipiem.

Pieaugot karšu lietotāju skaitam, kļuva aktuāls jautājums par pirkumu uzskaiti un reģistrāciju, kā rezultātā karšu embosācija - kartes numura, klientam datu un kartes derīguma termiņu reljefa (izspiesta) druka uz kartes bija katrai izdotajai kartei. Praktiski bez izmaiņām embosācija ir saglabājusies līdz mūsdienām un tiek plaši izmantota.¹

Pirmās kartes ar embosētiem datiem bija izgatavotas no metāla, bet pēc tam tās tika aizvietotas ar plastikāta kartēm, jo pēdējās izrādījās praktiskākas un lētākas.

XX gadsimta sešdesmitajos gados parādījās plastikāta kartes ar magnētisko joslu, kur bija iekodēta noteikta informācija - Londonas transporta tīklā tika uzstādīta magnētiskās joslas lasīšanas sistēma. Magnētiskās joslas karšu apkalpošanai tika radīti elektroniskie termināli, kurus izvietoja veikalos.

1966. gadā Bank of America nodibināja atsevišķu uzņēmumu Bank Americard Service Corporation, kas apkalpoja visu Bank Americard karšu darījumus. Tomēr būtiskākais bija tas, ka jaunais uzņēmums sāka pārdot karšu izdošanas licences citām bankām, kas deva iespēju tūkstošiem mazu banku pievienoties karšu biznesam. Teju visas Amerikas bankas metās izdot savas kredītkartes, iegūstot pieredzi un nepieciešamo tehnisko nodrošinājumu, taču visus karšu darījumus stingri kontrolēja Bank Americard Service Corporation. Šis uzņēmums izstrādāja standartus un noteikumus karšu lietošanai.

1970. gadā jau 3300 bankas bija kļuvušas par Bank Americard Service Corporation karšu sistēmas dalībniecēm. Jaunajā karšu sistēmā piedalījās pat vairākas lielas ārvalstu bankas, piemēram, Barclays Bank no Lielbritānijas.²

---

¹ **Miezere B.** *Norēķinu kartes*, Rīga : Hipotēku bankas finanšu konsultāciju centrs, 2006. 74 lpp.

² turpat

Atbildot uz Bank Americard diktātu, XX gadsimta sešdesmitajos gados ASV austrumos un ziemeļaustrumos izveidojās vairākas karšu izdošanas asociācijas. 1959. gadā izveidojās Californian Bank Card Association. Uz šo asociāciju bāzes 1966. gadā tika nodibināta Interbank Card Asociation (ICA), kas apvienoja lielu daļu banku un kļuva par otro lielāko banku kredītkaršu izdošanas asociāciju. Šī asociācija no Bank Americard atšķīrās ar to, ka ICA dalībbankas patstāvīgi pieņēma lēmumus operatīvos jautājumos. ICA dalībbankas pārgāja pie vienotu karšu Master Charge izdošanas. 1970. gadā trīs ceturtdaļas ICA dalībbanku izdeva šīs kartes.

1966. gadā Barclays Bank Londonā uzsāka izdot pirmās Bank Americard maksājumu kartes Eiropā. 1968. gadā 15 Eiropas bankas izveidoja *eurocheque* sistēmu. Master Charge paplašinājās Eiropā, apvienojoties ar Eurocard.¹

XX gadsimta septiņdesmito gadu beigās - astoņdesmito gadu sākumā karšu biznesā sākās īsts haoss. ASV ziemeļaustrumos daudzas lielas bankas cieta neveiksmi, mēģinot ieviest pašas savas karšu sistēmas un ciešot simtiem miljonu ASV dolāru lielus zaudējumus. Neveiksmju iemesls bija reģiona banku nodaļu mazattīstītais tīkls, kas bremsēja karšu izdošanu privātpersonām un kavēja karšu iekļaušanos norēķinu sistēmā. Pakāpeniski no vispārējā haosa izkristalizējās divi centri - karšu sistēma Bank Americard (pēc daudziem pārveidojumiem - VISA) un banku apvienība Interbank Card Asociation (vēlāk -MasterCard). Nozīmīga loma karšu haosa likvidēšanā bija arī straujajai skaitļošanas tehnikas un programnodrošinājuma attīstībai, kas veicināja automatizētas savstarpējo norēķinu sistēmas izveidi. 1976. gadā Bank Americard atļāva duālismu (banka var vienlaikus būt abu sistēmu biedrs).

Sākotnēji karšu izdošana izrādījās nerentabla bankām, radot milzīgus zaudējumus. Lai šis pakalpojums kļūtu rentabls, izdevējbankai vajadzēja būt plaši zināmai lielā tirgus sektorā un iegūt ievērojamu skaitu klientu, kuri izmantoja jauno pakalpojumu. Mērķa sasniegšanai liels skaits karšu tika nosūtīts potenciālajiem klientiem pa pastu.²

Ņemot vērā maksājumu karšu tirgus apjomus, kā arī daudzās problēmas maksājumu karšu lietotājiem, banku patvaļi, AVS valdība nolēma uzsākt maksājumu karšu tirgus regulēšanu ar likumu palīdzību. 1970. gadā ASV Federālā tirdzniecības komisija pieņēma lēmumu aizliegt izsūtīt pa pastu kartes, kurām klients nav pieteicies bankā. 1972. gadā Federālā Rezervju sistēma kļuva par pirmo organizāciju, kas regulēja maksājumu karšu industriju. 1973. gadā tika pieņemts

---

¹ **Miezere B.** *Norēķinu kartes*, Rīga : Hipotēku bankas finanšu konsultāciju centrs, 2006. 75 lpp.

²turpat 76 lpp.

likums, kas aizsargāja maksājumu karšu lietotājus no nesankcionētas kontu un maksājumu karšu informācijas izmantošanas.

1972. gadā Americard paziņoja par darbības uzsākšanu 72 valstīs, tomēr strauju karšu izplatību izdevās panākt tikai Lielbritānijā, kur Americard nopirka Barclays karšu sistēmu. Eiropas bankas nesteidzās pievienoties Americard tīklam, tās labāk pievienojās lielākajai Eiropas karšu sistēmai EuroCard un Lielbritānijas sistēmai Access.

1975. gadā Amerikā parādījās pirmie bankomāti, tāpat arī ASV pirmā sāka izmantot elektroniskos POS terminālus.

Uzņēmums MasterCard 1979. gadā tika pārdēvēta par MasterCard, 1980. gadā VISA karšu skaits sasniedza 73 miljonus, bet karšu darījumu apgrozījums gadā - 1 miljards ASV dolāru. MasterCard centās neatpalikt - 1980. gadā tās karšu skaits bija 55 miljoni, bet apgrozījums 1,4 miljardi ASV dolāru. 1990. gadā bija izdoti 105 miljoni VISA karšu ar apgrozījumu 171 miljardi ASV dolāru, 90 miljoni MasterCard karšu ar apgrozījumu 99 miljardi ASV dolāru.

Bijušajā Padomju Savienībā maksājumu kartes ienāca vēlāk. Pirmās banku maksājumu kartes parādījās Krievijā - 1988. gadā pirmo karti izdeva Vņesekonombanka, tā bija EC/MC Gold karte.

1986. gadā VISA sāk sadarbību ar PLUS ATM tīklu, lai varētu saviem karšu lietotājiem piedāvāt ērtu skaidras naudas izņemšanu.

Turpmākā karšu sistēmu attīstība ASV un citās valstīs notika VISA un MasterCard konkurences apstākļos. XX gadsimta astoņdesmitos gadus šajā biznesā var raksturot kā karšu pieņemšanas tīklu veidošanas laiku.¹

XX gadsimta pēdējos gados maksājumu karšu pieņemšana bija ļoti attīstīta Amerikas Savienotajās Valstīs, Kanādā un Lielbritānijā, bet daudzās kultūras ir orientētas uz skaidras naudas pieņemšanu. Joprojām pastāv daudzas valstīs, kur kredītkaršu sistēma ir slikti attīstīta, jo tā atkarīga no atsevišķu banku infrastruktūras.²

1.2. Norēķinu karšu attīstība Latvijā

1992. gadā Latvijā tika nodibinātas daudzas jaunas bankas, kas ienāca Latvijas komercbanku tirgū ar jauniem pakalpojumiem, labāku apkalpošanas kvalitāti un pakalpojumu

---

¹ **Miezere B.** *Norēķinu kartes*, Rīga : Hipotēku bankas finanšu konsultāciju centrs, 2006. 70 lpp.

² Credit Card History, Pieejams: <http://www.articlesphere.com/lv/Article/Credit-Card-History/68217>

cenām, nekā to piedāvāja vecās bankas - Latvijas Krājbanka, Agrobanka, Rūpniecības banka un Latvijas Bankas nodaļas.

Attīstoties starptautiskajam tūrismam un biznesa sakariem ar ārvalstīm, iepērkot preces ārvalstīs, uzņēmējiem un tūristiem kļuva neparocīgi un nedroši pārvadāt lielas naudas summas skaidrā naudā. Uz Latviju sāka braukt arvien vairāk ārvalstnieku, kuriem bija maksājumu kartes, taču nebija iespēju šeit tās izmantot. PSRS laikā kredītkaršu pieņemšanu nodrošināja Intūrista sistēma, taču 1992. gadā tā Latvijā vairs nedarbojās.

Maksājumu karšu apkalpošanas uzsākšanai 1992. gadā tika nodibināta firma Konts, kas kopā ar Latvijas komercbankām, kam bija valūtas operāciju licences, sāka izskatīt starptautisko maksājumu karšu asociāciju VISA International un Europay International priekšlikumus par maksājumu karšu izdošanu un pieņemšanu Latvijā.

Tā laika lielākās Latvijas komercbankas Rīgas Komercbanka, Banka Baltija, Latvijas Krājbanka, Zemes banka iestājās maksājumu karšu asociācijā Europay International un ieguva tiesības izdot starptautiskās maksājumu kartes Eurocard/ MasterCard un Maestro, kā arī veidot tirgotāju tīklu maksājumu karšu pieņemšanai.

1992. gada aprīlī pēc iestāšanās Europay International, lielākās Latvijas komercbankas - Banka Baltija, Zemes banka, Rīgas Komercbanka, Latvijas Krājbanka un firma Konts ar Europay palīdzību nolēma izveidot karšu apstrādes centru BankServiss.¹

BankServiss tika izveidots ar mērķi ieviest un attīstīt efektīvu maksājumu norēķinu sistēmu Latvijā. 1992. gadā BankServiss tika piešķirts sertifikāts par EC/MC karšu pieņemšanu minētajās četrās Latvijas bankās. 1993. gadā trīs Latvijas bankas uzsāka EC/MC karšu izdošanu un POS terminālu tīkla izveidošanu.²

Europay International Baltijas valstis iekļāva nevis Krievijas reģionā, bet gan Skandināvijas reģionā, tāpēc Baltijas valstu maksājumu karšu sistēmas attīstībai tika veltīta sevišķi liela uzmanība, jo citas šā reģiona valstis ar maksājumu kartēm strādāja jau sen. Sākotnēji visa norēķinu informācijas apstrāde tika veikta caur citu karšu apstrādes centru Servo Zviedrijā.

Apmēram tajā pašā laikā Rīgas Komercbanka kļuva par VISA International biedru un sāka apkalpot maksājumu kartes caur ārvalstu karšu apstrādes centru.

Nākamais solis pēc maksājumu karšu pieņemšanas uzsākšanas bija starptautisko maksājumu karšu izdošanas uzsākšana 1993. gadā. Latvijā pirmā maksājumu karte bija Rīgas Komercbankas emitēta VISA Classic karte.

---

¹ **Miezere B.** *Norēķinu kartes*, Rīga : Hipotēku bankas finanšu konsultāciju centrs, 2006. 97. lpp.

² Vēsture, Pieejams: <http://www.firstdata.lv/lat/about/history/>

1993. gadā Latvijā bija pirmie mēģinājumi izdot lokālās maksājumu kartes. Pirmais lokālo karšu projekts bija viedkartes projekts ar nosaukumu Latkarte. Šī projekta iniciators bija firma SWH Rīga, kas izstrādāja tās programnodrošinājumu. Projektā kopumā bija iesaistījušās vairākas bankas - Rīgas Komercbanka, Parex banka, Alejas banka, Ventspils Apvienotā Baltijas banka un Rīgas Apvienotā Baltijas banka.

1994. gada aprīlī Latkaršu lietotāju skaits jau sasniedza 4000 un to varēja uzskatīt par tā laika populārāko lokālo maksājumu karti. 1994. gada aprīlī Latkarti pieņēma vairāk nekā 120 vietās Rīgā un Ventspilī.

Daudz ilglaicīgāks projekts izrādījās degvielas karte, kuru izdeva Zemes banka kopīgā projektā ar Latvijas naftu. Zemes bankas degvielas karti sāka izdot 1993. gada jūlijā. Šī karte bija izmantojama kā maksāšanas līdzeklis degvielas uzpildes stacijās visā Latvijas teritorijā.

1993. gada novembrī Banka Baltija emitēja pirmo Latvijā vispārējas lietošanas lokālo maksājumu karti - Baltkarti, kas bija Latkartes galvenā konkurente lokālajā tirgū. Baltkarte bija kredītkarte ar kredīta limitu, to izsniedza pret drošības depozītu. Piecu mēnešu laikā tika izsniegtas 700 kartes un to mēneša apgrozījums sasniedza 5-6 tūkstošus latu. Tā bija samērā izplatīta maksājumu karte, kas beidza pastāvēt līdz ar Bankas Baltija krahu.¹

Ļoti strauja maksājumu karšu tirgus attīstība Latvijā notika 1994. gadā. Bankas aktīvi stājās starptautiskajās maksājumu karšu asociācijās. BankServisa karšu apstrādes centrs tika pilnībā sertificēts Europay International. Šo karšu pieņemšanas licences bija Bankai Baltija, Latvijas Krājbankai, Zemes bankai, Rīgas Komercbankai un Latvijas Depozītu bankai. Savukārt Europay karšu izdošanas licences EC/MC. karšu izdošanai bija tikai Bankai Baltija, Latvijas Krājbankai un Zemes bankai. 1994. gadā Latvijas komercbankas bija izdevušas aptuveni 700 EC/MC norēķinu kartes.

1994. gada sākumā Latvijas maksājumu karšu tirgū ienāca arī Vācijas - Latvijas bankas (DBL) karte, kas bija gan kā kredītkarte, gan kā debetkarte. Tā bija pirmā magnētiskā karte, kam bija PIN kods. Līdz tam PIN kods bija tikai Latkartei. Banka saviem karšu lietotājiem nodrošināja arī 2 - 4 procentu atlaidi pirkumiem ar DLB karti.²

1994. gadā aizsākās pirmais un vienīgais reģionālais Baltijas banku projekts Globus, kura shēma bija līdzīga Europay un VISA shēmai. 1994. gada jūnijā Latvijas Krājbanka kā projekta iniciators un Vācijas - Latvijas banka parakstīja līgumu par Globus kartes izdošanu. Globus kartes uzdevums bija nodrošināt norēķinus visās trīs Baltijas valstīs.

---

¹ **Miezere B.** *Norēķinu kartes*, Rīga : Hipotēku bankas finanšu konsultāciju centrs, 2006. 99. lpp.

² turpat 100 lpp.

Globus kartes priekšrocība bija tā, ka kartes īpašniekam nebija jāuztraucas par valūtas konvertāciju iepērkoties Baltijas valstīs, jo to veica attiecīgu valstu bankas.¹

1994. gada jūnijā Parex banka kļuva par VISA International biedru. Pirmās kartes tā sāka izdot novembrī, līdz ar to kļūstot par otro Latvijas komercbanku, kas varēja izdot VISA kartes.²

1995. gadā tika uzstādīts pirmais bankomāts lokālajām kartēm. Šajā gadā Latvijā aizsākās arī VISA un VISA Electron karšu izdošana un pieņemšana.

1996. gadā banku automātos sāka pieņemt EC/MC un VISA kartes. Šajā gadā BankServiss tika piešķirts sertifikāts par Maestro karšu apstrādi.³

1995. gads Latvijā palicis atmiņā kā banku sektora krīze, bankrotēja vairākas komercbankas, tajā skaitā maksājumu karšu tirgus līderi Banka Baltija un Depozītu banka.

Savukārt Baltijas Tranzītu banka 1995. gada 15. maijā izlaida Latvijā jau otro maksājumu karti ar čipu - Transit karti.

Bonus card programmā ietilpa arī Latvijā pirmā bankas automāta uzstādīšana, kas sākotnēji varētu apkalpot Bonus kartes, bet pēc tam arī VISA un EC/MC kredītkartes.

1995. gada septembrī BankServisā tika uzstādīts Latvijā pirmais VAP modulis (modulis pieejai VISA tīklam). BankServiss tika sertificēts darbam ar VISA. Latvijas Krājbanka izdeva pirmo VISA Electron maksājumu karti Latvijā. Mazliet vēlāk - 1996. gada sākumā tika uzstādīts arī otrais VAP - Rīgas Komercbankā.

1995. gadā maksājumu karšu tirgū intensīvi iesaistījās Saules banka, kas pirmā uzstādīja bankas automātu, kurā maksājumu karšu lietotāji varēja saņemt skaidru naudu ar starptautiskajām kartēm. Līdz tam Latvijā bija uzstādīti tikai divi bankas automāti, un tie abi apkalpoja lokālās kartes. Saules banka bija pirmā Latvijas komercbanka, kura norēķinus ar starptautiskajām kartēm sāka veikt nevis ASV dolāros, bet gan latos, jo bankas automātā visā pasaulē klienti primāri var saņemt tās valsts nacionālo valūtu, kurā tas atrodas, un tikai kā papildu iespēju - ārvalstu valūtas.⁴

1995. gadā Latvijā ienāca otrā starptautiskā debetkarte – Maestro.

1996. gada aprīlī BankServiss pieņēma lēmumu par pāreju uz norēķiniem latos starptautisko maksājumu karšu pieņemšanā. Tas bija vēsturisks lēmums, kas veicināja Latvijas nacionālās valūtas integrēšanos starptautiskajā apritē, padarīja to pazīstamāku ārvalstu finanšu institūcijām. Pasaulē parasti starptautisko maksājumu karšu pieņemšana katrā valstī notiek nacionālajā valūtā. 1992. gadā, kad BankServiss uzsāka apkalpot starptautiskās maksājumu

¹ **Lībermanis G.** *Nauda Inflācija*, Rīga: SIA Kamene, 1999. 57.lpp.

² **Miezere B.** *Norēķinu kartes*, Rīga : Hipotēku bankas finanšu konsultāciju centrs, 2006. 101. lpp.

³ Vēsture, Pieejams: <http://www.firstdata.lv/lat/about/history/>

⁴ **Miezere B.** *Norēķinu kartes*, Rīga : Hipotēku bankas finanšu konsultāciju centrs, 2006. 102. lpp.

kartes, Latvijai vēl nebija savas valūtas, bet Krievijas rublis kā maksājumu valūta nebija pieņemams straujās devalvācijas dēļ. Tāpēc norēķini bija jāveic brīvi konvertējamās valūtās - sākumā, kamēr norēķini gāja caur Zviedriju, tika izmantota zviedru krona, vēlāk pārgāja uz ASV dolāriem un tikai 1996. gadā uz latiem.

1996. gadā Latvijas maksājumu karšu tirgū iesaistījās Latvijas Unibanka, uzsākot savu karšu biznesu ar EC/MC karšu izdošanu. Unikarte radīja nozīmīgu konkurenci pārējo komercbanku vietējām kartēm, galvenokārt, Globus kartei un Latkartei. Šī karte kļuva par norēķinu līdzekli cilvēkiem ar vidusmēra ienākumiem. Unibanka pirmā Latvijā sāka izdot kartes, kas tika pozicionētas kā jauniešu kartes - Juniora kartes.¹

1997. gadā BankServiss uzsāka American Express un Diners Club karšu apkalpošanu. Ilgu laiku BankServiss bija Latvijā vienīgais uzņēmums, kas veidoja AMEX karšu pieņemšanas tīklu, līdz 2005. gadā American Express izdošanas un pieņemšanas ekskluzīvās tiesības tika nodotas Parex bankai.

1998. - 1999. gadā sevišķi strauji norisinājās bankomātu uzstādīšana. 1998. gada maijā Latvijā bija uzstādīti tikai 70 bankomāti, savukārt 1998. gada septembrī jau 165 bankomāti.

Latvijā 1998. gada jūlijā bija izveidots 1350 POS terminālu un 1360 imprinteru liels tīkls karšu pieņemšanai.

1999. gada beigās sakarā ar pieaugošo krāpniecisko darījumu skaitu Latvijā un no tiem izrietošajiem zaudējumiem bankām, tirgotājiem un karšu lietotājiem, BankServiss iegādājās programmatūru Risk Net, kas palīdzēja identificēt krāpnieciskos darījumus pie tirgotājiem un bankomātos. Risk Net ir VISA sertificēta riska kontroles sistēma, kas atbilst arī Europay prasībām.²

1999. gada novembrī tirgū parādījās BankServisa piedāvātais risinājums maksājumu karšu pieņemšanai internetā - ITS (*Internet Transaction Server*) un Latvijā tik pieslēgts pirmais interneta tirgotājs. BankServisa piedāvāto risinājumu karšu pieņemšanai par tirdzniecību internetā sākumā izvēlējās 10 virtuālie veikali. Pirmo klientu vidū bija picērija Pica Lulu, abonēšanas centrs Diena, Jāņa Rozes grāmatnīca, veikals iTirgus u.c. Pirmās maksājumu karšu pieņemšanu internetā atbalstīja Unibanka un Parex banka.

Sākotnēji Latvijā maksājumu kartes tika pieņemtas tikai ar imprinteriem. 1993. gadā parādījās pirmie POS termināli. Visstraujāk tirgotāju un POS terminālu skaits pieauga tieši 1997. gadā, kad tirgotāji atguva uzticību bankām pēc krīzes, kā arī bankas beidzot novērtēja laba

---

¹ **Miezere B.** *Norēķinu kartes*, Rīga : Hipotēku bankas finanšu konsultāciju centrs, 2006. 104. lpp.

² turpat 106. lpp.

tirgotāju tīkla nozīmi maksājumu karšu biznesā. 1999. gada beigās POS terminālu skaits Latvijā pārsniedza 3000.

2000. gada sākumā Krājbanka sāka izdot VISA Electron kartes bez gada un mēneša apkalpošanas maksas, tādā veidā banka ar savām bezmaksas kartēm visai būtiski mainīja cilvēku un banku attieksmi pret kartēm, ļaujot cilvēkiem sākt rēķināt izdevīgumu un bankām dažādot savu karšu piedāvājumu, jo vēlāk līdzīgas kartes bez gada/mēneša maksas sāka piedāvāt citas bankas.¹

2000. gada sākumā arī Unibanka uzsāka VISA karšu pieņemšanu savā tirgotāju tīklā, kā arī ieviesa cash-back pakalpojumu (maksājot par pirkumu ar karti, kartes lietotājs turpat pie tirgotāja varēja arī izņemt ierobežotu skaidras naudas summu no kartes konta) bankas izdotajām kartēm pie saviem tirgotājiem, lai konkurētu karšu izdošanā ārpus Rīgas. Bankas aktīvi uzsāka gatavoties viedkaršu izdošanai un pieņemšanai.

Parex banka ieguva ekskluzīvas tiesības American Express karšu izdošanai un pieņemšanai. Līdz tam American Express kartes banka varēja tikai izplatīt - karšu konti atradās American Express bankā.

Bankas 2005. gadā gandrīz vai pilnībā pabeidza modernizēt POS terminālus viedkaršu pieņemšanai. Arvien vairāk bankas atteicās no magnētiskās joslas karšu izdošanas, saviem klientiem izsniedzot viedkarti.

2005. gada beigās Latvijā izdoto karšu skaits sasniedza 1 710 591 karti, no kurām 248 061 bija kredītkartes un 1 462 530 debetkartes. 2005. gadu var uzskatīt arī par aizsākumu kredītkaršu izdošanas bumam Latvijā - bankas piedāvāja arvien lielākus kredīta limitus un vieglāku kredītkaršu saņemšanu, konkurence tirgū saasinājās.²

1.3. Ar norēķinu karti veiktā darījuma iesaistītās puses

Lai notiktu darījums ar karti veikalā ir iesaistītas vairākas puses: kartes lietotājs, kartes pieņēmēj banka, kartes izdevēj banka un karšu darījumu apstrādes centrs - Latvijā tas ir SIA First Data Latvia.

Kartes lietotājs ir fiziska vai juridiska persona, kam ir izsniegta karte un kuras vārds, uzvārds norādīts uz kartes. Kartes lietotājs var izņemt skaidru naudu, norēķināties ar karti par precēm un pakalpojumiem, kā arī izmantot kredītu bankas piešķirtā limita apmērā.

---

¹ **Miezere B.** *Norēķinu kartes*, Rīga : Hipotēku bankas finanšu konsultāciju centrs, 2006. 108. lpp.

² turpat 115. lpp.

Izdodot norēķinu kartes banka noslēdz ar klientu līgumu par kartes apkalpošanu un lietošanas noteikumus. Klientam šajā bankā jābūt atvērtam norēķinu kontam. Norēķinu karte ir bankas īpašums.¹

First Data Latvia

First Data Latvia (FDL) piedāvā pilna spektra pakalpojumus bankām karšu izdošanas un pieņemšanas nodrošināšanai, kā arī ATM un POS terminālu vadības, autorizācijas maršrutizācijas pakalpojumus, karšu personalizāciju, informācijas elektroniskas nosūtīšanas un failu arhivēšanas. First Data Latvia veic starptautisko un lokālo karšu autorizāciju, vietējos starpbanku un starpuzņēmumu norēķinu aprēķinus, kā arī darījumu apstrādi. First Data Latvia speciālisti uzstāda un apkalpo POS terminālus, veic tirdzniecības darbinieku apmācību darbā ar elektroniskajām karšu pieņemšanas iekārtām. First Data Latvia klienti ir visas Latvijas komercbankas, kuras izdod maksājumu kartes.²

Lai notiktu darījums ar norēķinu karti, jābūt karšu darījuma autorizācijai. Karšu darījuma autorizācija sastāv no vairākiem posmiem (skatīt 1.1. att.):

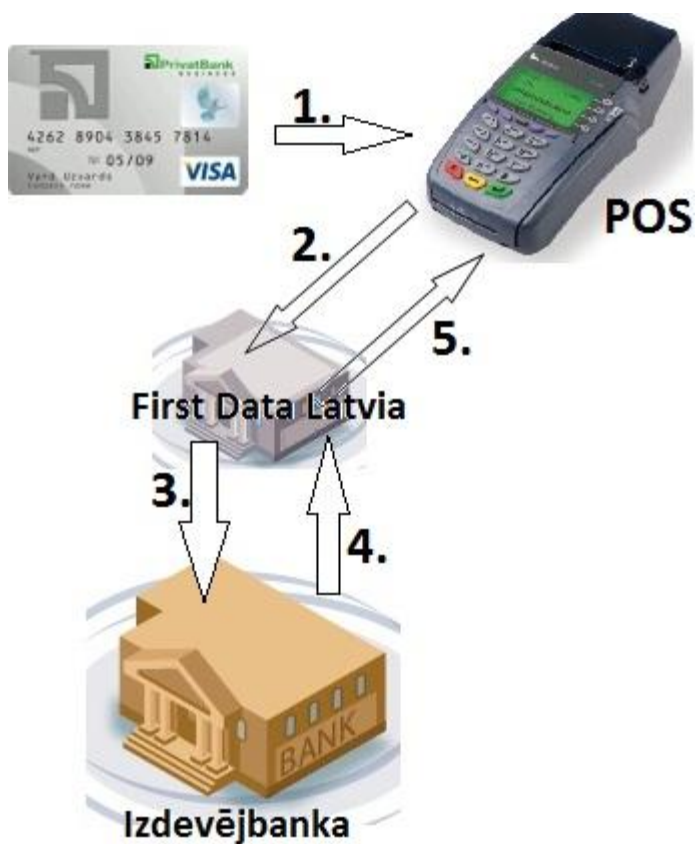
1. Veikala darbinieks ievieto karti terminālī, ievada darījuma summu, klientam jāapstiprina darījums ar PIN kodu.
2. Tirgotāja pieņēmējbanka ar FDL starpniecību nosūta autorizācijas pieprasījumu kartes izdevējbankai.
3. Kartes izdevējs saņemot autorizācijas pieprasījumu, pārbauda kartes datus. Darījumu autorizēšanas brīdī pārbaudīta kartes statusu sistēmā (vai tā nav bloķēta) un naudas līdzekļu pietiekamību. Pēc datu pārbaudes tiek nosūtīts darījuma apstiprinājums vai konkrēts atteikuma kods (nepietiek naudas, karte ir bloķēta utt).
4. First Data Latvia saņem autorizācijas apstiprinājumu, pārbauda izdevējbankas datus un nosūta apstiprinājumu tirgotājam.
5. Veikals ar termināla starpniecību saņem autorizācijas atbildi. Ja atbilde ir pozitīva, POS termināls izdrukā čeku un pārdevējs izsniedz preci pircējam.

Aprakstītas operācijas notiek, tikai dažu sekunžu laikā (5-10 sek.). Darījuma apstrādes ātrums ir atkarīgs no termināla sakaru veida un sakaru kvalitātes.

---

¹ Zvirbule D., Žagare J., *Banku grāmatvedības pamati*, Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2003. 92. lpp.

² Par First Data, Pieejams: <http://www.firstdata.lv/lat/about/>

1.1. att. Norēķinu kartes darījuma autorizācija¹

Kartes izdevējbanka

Bankas nenodarbotos ar norēķinu karšu izdošanu, ja tās negūtu noteiktus ienākumus. Bankas ir ieinteresētas izdot norēķinu kartes ar vien jauniem klientiem, lai iegūtu lielāku tirgus daļu piesaistot jaunus klientus ar karšu izdošanas starpniecību un gūtu papildus ieņēmumus. Kartes izdevējbankas gūst šādus ieņēmumus:

- Procentu ieņēmumus no klientu karšu overdraftiem;
- Starpbanku komisijas maksu par pirkumiem;
- Klientu komisiju maksājumi par karšu izsniegšanu un pagarināšanu;
- Procentu ieņēmumi no klientu skaidras naudas izņemšanas operācijām;
- Citi.²

¹ Autora veidots.

² Saksonova S. *Banku darbība*, Rīga : Latvijas Komerčbanku asociācijas Konsultāciju un mācību centrs, 2006. 115 lpp.

Kartes pieņēmēj banka

Tirgotājs norēķinu karšu tirgū ir jebkura tirdzniecības vieta, kur tiek apkalpotas norēķinu kartes.

Bankas, noslēdzot līgumu ar uzņēmumu par norēķinu karšu pieņemšanas nodrošināšanu, prasa komisijas maksu procentuāli no darījumu summām. Šīs procentu likmes katram uzņēmumam tie piešķirtas individuāli. Vērtēšanas kritēriji ir tirdzniecības vietas apgrozījums, nodarbošanās (augsta riska nozarēm tiek piemērotas augstākas likmes) un karšu pieņemšanas veids. Tirgū likmes svārstās no 0.9-1.5% no darījuma summas. Karšu pieņemšanai internetā likme var būt virs 3%, jo ir augstāks krāpniecības risks.

Pieņemot norēķinu kartes tirgotāji gūst sekojošus labumus:

- Apjomu palielinājums - klienti ar maksājumu kartēm biežāk veic impulsīvus pirkumus un vidēji tērē vairāk, nekā norēķinoties ar skaidru naudu
- Uzlabots klientu apkalpošanas serviss un kvalitāte
- Samazināts inkasējamās naudas daudzums, kā arī finanšu risks, jo tiek ierobežots skaidras naudas daudzums kasē
- Ērta ieņēmumu kontrole un uzskaitē, jo nauda par pirkumiem automātiski tiek ieskaitīta uz Jūsu norādīto uzņēmuma norēķinu kontu
- Uzņēmuma konkurētspējas celšana, nodrošinot klientiem vēl plašākas norēķinu iespējas un ērtības
- POS termināla sagatavošana, uzstādīšana, apkope un personāla apmācība ir bezmaksas.¹

Piedāvājot norēķinu karšu pieņemšanu tirgotājiem bankas gūst sekojošus labumus:

- tiek piedāvāts vesels pakalpojumu klāsts, kas piesaista klientus,
- pastāv iespēja pelnīt no tirgotāju un karšu lietotāju komisijas maksām,
- piesaistītie resursi (tirgotāju un klientu),
- palielinās bezskaidrās naudas apgrozījums (algu iemaksa no kartēm).²

Tirgotājiem ir dažādas iespējas pieņemt kartes savās tirdzniecības vietās, bet jebkurā gadījumā ir nepieciešama vienošanās ar banku, jo jābūt bankai, kas procesēs maksājumus. Maksājuma kartes tirgotājs var pieņemt ar POS terminālu palīdzību vai interneta mājaslapā.

---

¹ POS terminālu uzstādīšana, Pieejams <http://www.citadele.lv/lv/business/cards-service/pos/>

² Saksonova S. *Banku darbība*, Rīga : Latvijas Komerčbanku asociācijas Konsultāciju un mācību centrs, 2006. 109 lpp.

POS terminālis ir elektroniska ierīce, kas nodrošina visu banku izdoto maksājumu karšu pieņemšanu uzņēmuma tirdzniecības vietā. Termināla uzstādīšana dos iespēju uzņēmuma klientiem norēķināties par saņemtajām precēm vai pakalpojumiem, neizmantojot skaidru naudu.

Lai nodrošinātu POS termināļa sekmīgu funkcionēšanu, tirdzniecības vietai ir jābūt aprīkotai ar internetu vai telefona līniju (var būt kopēja ar telefonu vai citu ierīci) un 220 V sprieguma pievadu POS termināļa pieslēgšanai. Klientu ērtībām tiek piedāvāti arī mobilie POS termināļi ar GSM (mobilo) un Wi-fi (bezvadu interneta) sakaru veidu.¹

Ir vairākas iespējas kā tikt pie POS termināļa (iekārta, kas pieņem maksājumu kartes). POS termināli tirgotājs varat iegūt savā īpašumā, nopērkot to no POS termināļu piegādātājiem, lietot bankai piederošu POS termināli vai īrēt POS termināli no kādas POS termināļu apkalpojošas kompānijas.

Ja tirgotājs izvēlas variantu, ka POS terminālis ir bankas īpašums, viņam jānoslēdz līgums ar šo banku par POS termināļu izmantošanu. Termināļu apkalpojošā kompānija veiks POS termināļa uzstādīšanu, tehnisko apkalpošanu.

Tirgotāja vēlme uzstādīt POS termināli pieprasījuma veidā no bankas nonāks termināļu apkalpojošā kompānijā un viņi veiks POS termināļu uzstādīšanu uzņēmumā.

Ja tirgotājs nolēmis, ka nepieciešams POS terminālis, viņam jāveic sekojošas darbības:

- jāizvēlas kāda no Latvijas komercbankām, kas veiktu pieņemējbankas funkcijas, t.i. savāktu naudu no tiem karšu lietotājiem, kas veikuši pirkumus veikalā vai izmantojuši piedāvātos pakalpojumus, un pārskaitītu to tirgotājam.
- jānoslēdz līgums ar šo banku par vēlamu kredītkaršu un debetkaršu veidu pieņemšanu.²

Karšu pieņemšana internetā

Norēķini interneta vidē klientu vidū kļūst arvien populārāki ne tikai pasaulē, bet arī Latvijā, tāpēc bankas regulāri seko līdzi jaunākajām tendencēm un piedāvā tirgotājiem iespējas konkurētspējas palielināšanā - klientiem apmaksāt pasūtījumus tieši tirgotāja mājas lapā.

- banka nodrošina jebkuras bankas izdoto starptautisko maksājumu karšu MasterCard, VISA, VISA Electron un Maestro apkalpošanu uzņēmuma interneta veikalā;
- lielākās Latvijas komercbankas interneta pirkumu apkalpošanas risinājumam nodrošina 3D Secure drošības sistēmu, kas ir sertificēta un pilnībā atbilst starptautisko maksājumu

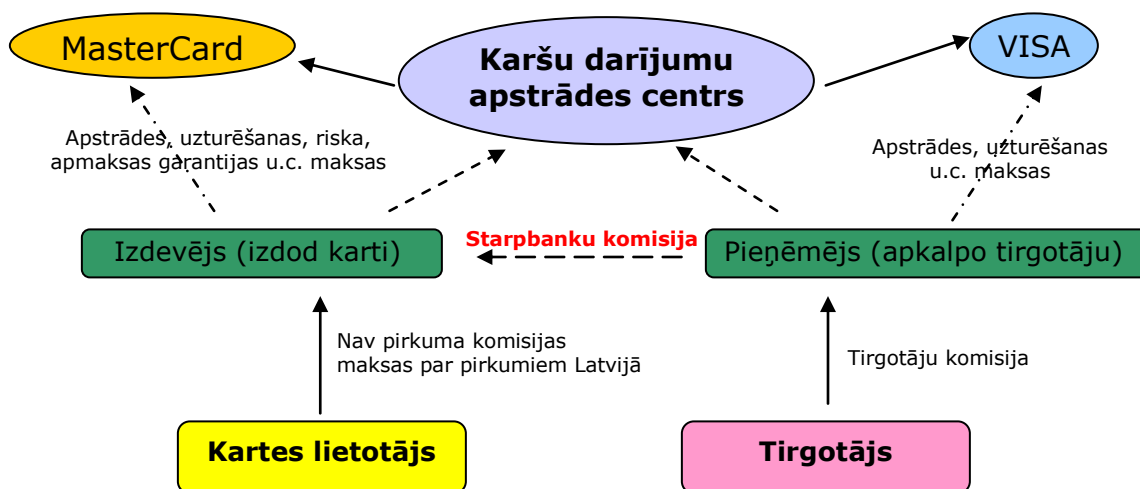
¹ Norēķinu karšu pieņemšanas termināļos, Pieejams: http://www.swedbank.lv/pakalp/jr_4_9.php

² POS termināļu serviss, Pieejams: <http://firstdata.lv/lat/services/tirgot/pos/>

karšu organizāciju VISA un MasterCard prasībām drošiem maksājumu karšu darījumiem interneta vidē.¹

Priekšrocības un ieguvumi uzņēmumam, kas savā internetveikalā nodrošina maksājumu karšu apkalpošanu:

- Klientu skaita pieaugums. Preci/ pakalpojumu var iegādāties jebkurš maksājumu kartes lietotājs.
- Uzņēmuma apgrozījuma pieaugums. Klienti ar maksājumu kartēm nereti izvēlas impulsīvus pirkumus un vidēji tērē vairāk, nekā norēķinoties ar skaidru naudu.
- Ērtība. Uzņēmumam - ērta ieņēmumu kontrole un uzskaitē, jo nauda par pirkumiem automātiski tiek ieskaitīta uzņēmuma norēķinu kontā, klientam - preces vai pakalpojuma pasūtīšana un apmaksa sev ērtā laikā un vietā.
- Gandarīts klients. Sniedzot klientam brīvu izvēli - maksāt ar maksājumu karti vai izmantot citu apmaksas veidu - uzņēmums izrāda cieņu un rūpes par savu klientu.²

1.2. att. Maksājumu karšu norēķinu sistēmas darbības shēma³

¹ Karš pieņemšana internetā, Pieejams: <http://www.seb.lv/lv/s/corporate/services/cards/cardinternet/>

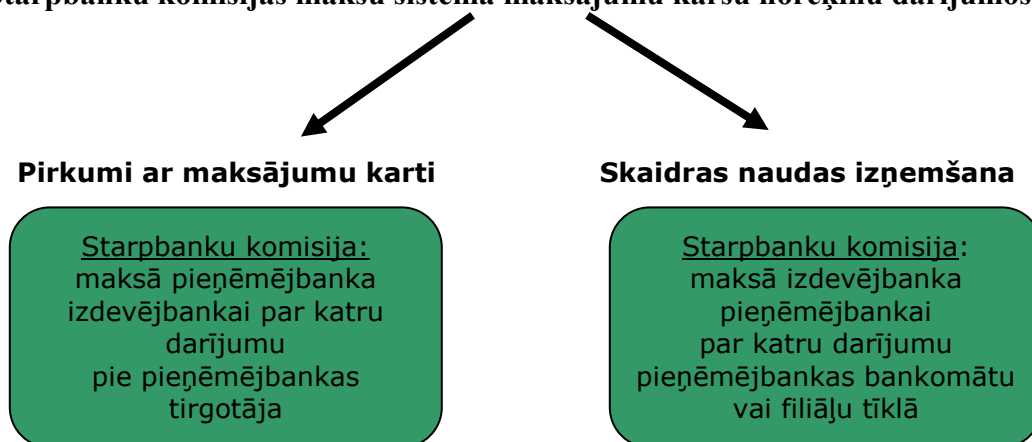
² turpat.

³ Būtiski fakti par Latvijā pastāvošo maksājumu karšu apkalpošanas sistēmu,

Pieejams: http://www.reitingi.lv/petijumi/Fakti%20par%20starpbanku%20komisijas%20sist%C3%84%E2%80%9Cmas%20darb%C3%84%C2%ABbu_LV.doc

Maksājumu karšu norēķinu sistēma vēsturiski izveidota tā, ka kartes pieņēmējbanka maksā starpbanku komisiju kartes izdevējbankai kā tas redzams 1.2. att. Ar šādas shēmas palīdzību var uzskatāmi saprast kā darbojas norēķinu sistēma. Kaut arī kartes izdevējbanka saņem komisiju no pieņēmējbankas, tomēr tai jāmaksā komisija konkrētas kartes asociācijai VISA/MasterCard.

Starpbanku komisijas maksu sistēma maksājumu karšu norēķinu darījumos

1.3. att. Starpbanku komisijas maksu sistēma maksājumu karšu norēķinu darījumos ¹

Kā redzams 1.3. att. starpbanku komisijas ne vienmēr maksā kartes pieņēmējbanka, jo bankomātos šī komisija tiek maksātā otrādāk. Kad tiek nodrošināta skaidra nauda bankomātā, tā faktiski ir skaidras naudas pārdošana un par to maksā kartes izdevējbanka kartes pieņēmējbankai.

Starpbanku komisijas maksa par norēķinu karšu apkalpošanu attiecas tikai un vienīgi uz tehniskas dabas norēķiniem banku iekšējā apkalpošanas sistēmā. Tā nekādā veidā negatīvi neietekmē patērētāju izdevumus.

Pastāvošā karšu norēķinu sistēma sniedz būtisku ieguvumu Latvijas patērētājiem un ekonomikai kopumā:

- Daudzpusējās starpbanku komisijas maksas par karšu apkalpošanu ieviešana ir palīdzējusi Latvijā īsā laikā radīt pilnīgi jaunu, ērti izmantojamu un patērētājiem izdevīgu norēķinu sistēmu. Patērētāji var norēķināties par precēm un pakalpojumiem ar maksājumu kartēm bez jebkādas papildu komisijas maksas, kā tas mēdz būt virknē citu valstu.

¹Būtiski fakti par Latvijā pastāvošo maksājuma karšu apkalpošanas sistēmu, Pieejams:http://www.reitingi.lv/petijumi/Fakti%20par%20starpbanku%20komisijas%20sist%C3%84%E2%80%9Cmas%20darb%C3%84%C2%ABbu_LV.doc

- Daudzpusējās komisijas maksas starp bankām nodrošināja vienlīdzīgas piedalīšanās iespējas visām bankām neatkarīgi no tā, vai banka ir liela vai maza, kā arī ļauj patērētājiem ar vienādiem noteikumiem norēķināties ar jebkuras bankas karti jebkurā veikalā un izņemt skaidru naudu citas bankas bankomātā.
- Bankas ir subsidējušas esošās norēķinu sistēmas izveidi un uzturēšanu. Visi no daudzpusējās komisijas maksām iegūtie līdzekļi tiek ieguldīti kopējās norēķinu sistēmas uzturēšanā.
- Elektroniskie norēķini ļauj samazināt skaidras naudas apriti, kas sniedz ieguvumu visai Latvijas ekonomikai kopumā, jo ir vispārzināms fakts, ka skaidras naudas apkalpošana ekonomikai izmaksā aptuveni divas reizes dārgāk nekā bezskaidras naudas norēķini.
- Tāpat arī laikā, kad valstī pieaug draudi, ko rada skaidrās naudas aprite un līdz ar to veicinātā ēnu ekonomika, ir ļoti netālredzīgi censties sagraut vēl attīstības stadijā esošo bezskaidras naudas norēķinu sistēmu, tādējādi riskējot radīt lielākus izdevumus gala patērētājiem un stimulējot bezskaidras naudas norēķinus.¹

---

¹ Būtiski fakti par Latvijā pastāvošo maksājuma karšu apkalpošanas sistēmu, ieejams:http://www.reitingi.lv/petijumi/Fakti%20par%20starpbanku%20komisijas%20sist%C3%84%E2%80%9Cmas%20darb%C3%84%C2%ABbu_LV.doc

1.4. Norēķinu karšu klasifikācija un veidi

1.4.1. Pēc darbības principa

Attīstoties norēķinu karšu tirgum attīstās arī jaunas tehnoloģijas karšu jomā. Pēc darbības veida kartes var iedalīt kartes ar magnētisko celiņu, viedkartes ar čipu un bezkontakta maksājuma kartes. Katram kartes norēķināšanās veidam ir savas priekšrocības un lietošanas īpatnības.

Maksājumu karšu attīstības sākumposmā informācija par kartes lietotāju tika attēlota ar embosēšanas (reljefu burtu un ciparu izspiešanas) metodi. Ar šādu tehnoloģiju varēja nodrošināt tikai kartes informācijas vizuālu nolasīšanu un imprinta (kartes nospieduma) iegūšanu uz papīra.¹

Magnētiskās kartes

Informācija par kartes īpašnieku un tās izdevēju tiek iekodēta magnētiskajā svītrā, kas iemontēta plastikāta kartē. Taču tajā netiek ievadīta informācija par kartes lietotāja finansiālo stāvokli. Tāpēc, pieņemot maksājumus ar magnētisko karti, pārdevējam ikreiz ir jāsaazinās ar banku, lai pārliecinātos par pircēja maksātspēju. Turklāt kases čeks ir jāparaksta, lai pārdevējs varētu to salīdzināt ar pircēja personisko parakstu uz kartes paneļa. Pārdevējs var lūgt kartes lietotāju uzrādīt viņa personu apliecinošu dokumentu. Šā veida kartes nedod iespēju tajās ievadīt informāciju par kartes lietotāja finansiālo stāvokli.²

Viedkartes (čipkartes)

Viedkartes no citām norēķinu kartēm atšķiras ar to, ka, izdarot pirkumus ar to, drošības nolūkos jāievada PIN kods, nevis jāparakstās uz čeka. Tas samazina kartes ļaunprātīgas izmantošanas iespējas. Līdz ar viedkaršu ieviešanu samazinās viltošanas iespējas.

Viedkartes tiek dēvētas arī par čipkartēm. Tās ir daudz drošākas, jo to uzbūves pamatā ir mikroprocesoru tehnoloģija. Kartes virspusē ievietotā silīcija kristāla mikroshēma jeb čips ir mikroprocesors. Tajā iespējams ievadīt plašu informāciju. Parasti papildus informācijai par kartes numuru un lietotāju mikroprocesors satur PIN koda pārbaudes programmu un informāciju par naudas summu, kas pieejama kartes lietotājam.³

Viedkartes priekšrocība ir tās drošība, jo pašlaik praktiski nav iespējams viltot kartes čipu. Pašlaik krāpnieki izkrāpj kartes lietotājiem naudu nolasot kartes magnētisko lenti un uztaisot dublikātu. Ja kartei būtu tikai čips, tad šādu karti nebūtu iespējams nokopēt.

Bezkontakta maksājumu kartes

---

¹Magnētiskās un viedkartes, Pieejams: <http://www.firstdata.lv/lat/cards/kartes/types/magnetic/>

² **Saksonova S.** *Banku darbība*, Rīga: Latvijas Komerčbanku asociācijas Konsultāciju un mācību centrs, 2006. 111 lpp.

³ turpat 111. lpp.

Tā ir maksājuma karte, ar kuru maksājot neizmanto ne kartes čipu, ne magnētisku joslu, bet gan kartes mikroshēmu ar antenu. Karti vienkārši vajag pietuvināt speciālam POS terminālim, lai notiktu darījums. Pirmo šādu maksājumu karti Baltijā šogad izdeva SEB banka kopā ar Jelgavas pilsētas domi. Karte ir arī skolēnu apliecība

Elektroniskā Jelgavas skolēna apliecība ir pirmā bezkontakta maksājumu karte Baltijā, ar kuru norēķini tiks veikti, karti pieliekot pie nolasīšanas iekārtas un, salīdzinot ar klasisko maksājumu karti, e-karti nav vajadzības ievietot POS terminālā un ievadīt PIN kodu. Ņemot vērā, ka šīs kartes lietotāji ir skolēni, kartes tiek aprīkotas ar tādu drošības aspektu kā dienas limits četrus latu apmērā transportam un vēlāk arī citiem izdevumiem.

Ar jauno e-karti varēs samaksāt par braucienu pilsētas sabiedriskajā transportā, lai nodrošinātu izglītojamo braucienu personificētu un precīzu uzskaiti, kā arī samazinātu braukšanai nepieciešamo dokumentu skaitu.¹

Ir pozitīvi, kad tiek izmantotas aizvien jaunas tehnoloģijas, bet tam visam ir arī negatīvi aspekti. Piemēram, sākotnēji kartes bija ar magnētisko celiņu, pēc tam tika izgudrots viedkartes čips, bet ieviešos kaut ko jaunu bankām vienalga jāuztur un jāmaksā arī par vecajām tehnoloģijām. Nav prognozējams, kad bankas varēs atteikties no kartēm ar magnētisko celiņu un pilnībā pāriet tikai uz viedkartēm. Kaut arī Latvijā praktiski vairs nav veikalus, kur pie norēķiniem tiek prasīts novilkt kartes magnētisko lenti, tomēr daudzās ārzemju valstīs joprojām nav iekārtu, kas lasa viedkartes čipu.

1.4.2. Pēc funkcijām

Debetkartes

Debetkarte ir norēķinu kartes veids, ko bankas izsniedz saviem klientiem. Ar debetkarti var norēķināties (pirkt preces un pakalpojumus, saņemt skaidru naudu bankas automātos) tikai bankā izdarīto noguldījumu apjomā.

Norēķinu karšu (VISA Electron, VISA Classic, Maestro u.c.) bilance bankas kontā tiek pārbaudīta pirms katra darījuma veikšanas.² Debetkartes ir kartes, kuru izmantošana paredz autorizāciju (konta atlikuma pārbaudi ar mērķi atļaut vai neatļaut darījumus) reālā laika (*online*) režīmā. Tādas kartes parasti ir Maestro, Visa Electron, Cirrus.

---

¹ Jelgavā jauniešiem ievieš bezkontakta maksājumu kartes, Pieejams: <http://www.diena.lv/ekonomika/jelgava-jauniešiem-ievies-bezkontakta-maksajumu-kartes-13962593>

² Dažādi karšu veidi, Pieejams: <http://www.dolceta.eu/latvija/Mod2/Daz%C4%81di-karsu-veidi.html>

Debetkartes turētājam ir jāiemaksā noteikta naudas summa savā norēķinu (karšu) kontā bankā. Iztērētā summa tiek atskaitīta no kartes īpašnieka norēķinu kontā esošajiem naudas līdzekļiem. Ja īpašnieka norēķinu kontā nav naudas, vai nav atļauts overdrafts (iespēja pārtērēt naudas atlikumu), debetkarti nevar izmantot.¹

Ja kontā nav pietiekami daudz naudas, ar norēķinu karti nav iespējams samaksāt.

Savukārt kredītkartēm (MasterCard, VISA) nav nepieciešamības pārbaudīt konta bilanci.

Debetkarti var izmantot arī naudas automātos, lai iegūtu skaidru naudu nelieliem pirkumiem.

Pastāv arī īpašs debetkartes veids - naudas karte, kas paredzēta tikai skaidras naudas izņemšanai bankas automātos visā pasaulē. Norēķināties par precēm un pakalpojumiem ar šo karti nav iespējams. Visas minētās banku norēķinu kartes iespējams izmantot arī ārzemēs.²

Latvijas banku izdotās debetkartes nodrošina šādas funkcijas un izmantošanu:

- Norēķināties tirdzniecības vietās un internetā visā pasaulē;
- Izņemt skaidru naudu no banku bankomātiem visā pasaulē;
- Kontā ieskaitītās algas, pensijas vai pabalstu izmantošanai.³

Debetkartes trūkumi:

- Elektroniskās autorizācijas nepieciešamība (bankas apstiprinājums) jebkuram darījumam (skaidras naudas izņemšana, pirkums veikalā). Gadījumos, kad nav iespējams karti izsniegušās bankas apstiprinājums, darījums netiek veikts;
- Ar debetkartes palīdzību nevar rezervēt istabu viesnīcā vai izīrēt automašīnu, kā arī samaksāt par precēm vai pakalpojumiem tais vietās, kur pieņem tikai kredītkartes;
- Debetkartes netiek pieņemtas norēķiniem interneta veikalos.⁴

No debetkartes ir savs ieguvums arī tirgotājiem, jo par debetkaršu darīju apstrādāšanu tirgotājs maksā mazāku komisijas maksu no pirkuma pieņēmējbankai. Debetkartes ir daudz pieejamākas un visas izmaksas, kas saistītas ar to izsniegšanu un uzturēšanu ir zemākas, salīdzinot ar kredītkartēm.⁵

Kredītkarte

---

¹ Saksonova S. Banku darbība. Rīga: Latvijas Komercbanku asociācijas Konsultāciju un mācību centrs, 2006. 112.-113. lpp.

² Norēķinu kartes jeb debetkartes, Pieejams: <http://www.dolceta.eu/latvija/Mod2/Daz%C4%81di-karsu-veidi.html>

³ Debetkartes, Pieejams: http://www.swedbank.lv/pakalp/pr_2_1.php

⁴ Saksonova S. Banku darbība. Rīga: Latvijas Komercbanku asociācijas Konsultāciju un mācību centrs, 2006. 112.-113. lpp.

⁵ Carrington M., Langguth P., Steiner T.. *The Banking Revolution: Salvation or Slaughter*. London: Prentice Hall 1997. 123 p

Kredītkarte ir maksājumu kartes veids, ar kuras palīdzību no bankas var saņemt kredītu noteiktā kredītlimita ietvaros. Kredītkarte var būt nepieciešama ceļojot, iepērkoties internetā, kā arī var būt noderīga ārkārtas situācijās, ja konkrētajā brīdī pieejamie naudas līdzekļi ir nepietiekami. Tomēr jāņem vērā, ka kredītkaršu procenti ir augsti, tādēļ ilgstoša kredītlimita izmantošana var izrādīties ļoti dārga. Kredītkarte ļauj maksāt par precēm tagad, bet rēķinu saņemt vēlāk.

Daži karšu izsniedzēji piedāvā prestižās norēķinu kredītkartes privātpersonām, piemēram, Platinum un Gold.¹

Kredītkartes ir universāls maksāšanas līdzeklis. Šīm kartēm autorizācija online režīmā nav obligāta.

Kredīta lielums (nav obligāts) ir atkarīgs no dažādiem faktoriem, tostarp no tā, cik ilgi kartes īpašnieks ir bankas klients, cik liela ir vidējā summa, kas tiek apgrozīta konkrētajā kontā mēneša laikā, cik ātri un precīzi klients kārtos savas kredītsaistības u.tml. Šis kredīta veids atšķiras no privātā kredīta ar to, ka, atmaksājot privāto kredītu, to nevar paņemt vēlreiz, bet kredītkartes gadījumā tas ir iespējams.

Kredītkartes ir:

- klasiskās kartes - EC/MC Mass, VISA Classic. Šīs kartes ir paredzētas gan maksājumiem, gan skaidras naudas izņemšanai, izmantojot piešķirto tēriņu limitu;

- juridiskām personām paredzēta kredītkarte - biznesa karte - EC/MC Business Silver, VISA Business Silver. Par visām biznesa kartes saistībām atbild uzņēmums, kam šī karte izsniegta. Biznesa kartes paredzētas galvenokārt darbiniekiem komandējumiem un reprezentācijas izdevumiem. Ar biznesa karšu palīdzību uzņēmumam ir iespēja kontrolēt darbinieku izdevumus, kuri ir saistīti ar uzņēmumu. Uzņēmumi var arī ierobežot šo karšu izmantošanu, piemēram, aizliegt skaidras naudas izņemšanu.

- Prestiža kartes tiek izsniegtas klientiem ar augstu maksāspēju - Gold, Professional, Premier, Platinum. Izsniedzot šīs kartes, bankas piedāvā arī dažādus papildpakalpojumus - izdevīgāku apdrošināšanu, atlaides automašīnu īrei u.c.

Ar kredītkartēm kartēm var:

- rezervēt viesnīcu,
- iznomāt automašīnu,
- pasūtīt preces interneta,

---

¹ Norēķinu kartes jeb debetkartes, Pieejams: <http://www.dolceta.eu/latvija/Mod2/Daz%C4%81di-karsu-veidi.html>

- izmantot starptautisko diennakts palīdzības dienestu kartes nozaudēšanas vai nozagšanas gadījumā, bagāžas nozaudēšanas, lidojuma aizkavēšanās gadījumā,

- izmantot dažādas atlaižu kartes, piemēram, viesnīcām un automašīnu nomai.

Kredītkartei ir vairāk karsu pieņemšanas vietu nekā debetkartei, jo daudzos lielajos veikalos, apkalpojot pircējus, tiek veikta autorizācija offline režīmā.

Izmantojot kredītkarti, klients ir mazāk atkarīgs no sakaru līniju stabilitātes, jo šīm kartēm ir autorizācijas limits, kas katrā valstī ir atšķirīgs.

Izsniedzot kredītkarti ar kredīta limitu, banka kreditē klienta pirkumus un saņemtos pakalpojumus. Klientam katra norēķinu cikla beigās (parasti mēnesis) jānorēķinās ar banku par iztērēto kredītu un kredītprocentiem. Procenti parasti tiek aprēķināti no pirkuma dienas līdz kredīta atmaksas dienai.

Kredītkaršu īpašniekiem, atverot bankā norēķinu kontu, ar banku ir jāslēdz līgums, kas nodrošina atsevišķa kredīta lielumu.

Kredīta lielums ir atkarīgs no šādiem faktoriem:

- cik ilgu laiku nākamais kartes īpašnieks ir bankas klients,

- cik liela ir vidējā summa, kas apgrozās klienta kontāviena mēneša laikā,

- cik liela ir iemaksas summa,

- cik ātri un precīzi klients kārtro savas kredītsaistības,

- cik liela ir drošības noguldījuma summa (nav obligāta).¹

1.4.3. Pēc norēķinu karšu asociācijas

VISA

Visa kompānija vēsturiski ir bijusi līdere elektronisko maksājumu jomā kopš tās pirmsākumiem. Sākot no pirmās kartes izdošanas brīža kompānija Visa ir bijusi pionieris izaugsmei un attīstībai šajā strauji augošajā nozarē. Visa maksājumu platformas nodrošina globālo tirdzniecību, ļaujot ātri un droši nodot naudas līdzekļus starp finanšu iestādēm, privātpersonām, uzņēmumiem un valsts organizācijām.

1958. gadā notika apvērsums bezskaidras naudas maksājumu nozarē. Bank of America apvienojās ar BankAmericard kompāniju, kas sāka izdot pirmās kredītkartes. Pirmās kredītkartes

---

¹ Saksonova S. Banku darbība. Rīga: Latvijas Komerčbanku asociācijas Konsultāciju un mācību centrs, 2006, 113.-114. lpp

bija parastas papīra kartes ar 300 USD kredītlimitu. Kad 1973. gadā National Bank Americard pievienojās elektroniskās autorizācijas sistēmai BASE I. No šī brīža maksājumi ar kartēm varēja notikt elektroniski un daudz ātrāk. 1983. gadā Visa kompānija uzbūvēja pirmos bankomātus (no angļu val. *automatic teller machine ATM*), kas nodrošināja piekļuvi naudai 24 stundas diennaktī jebkurā pasaules vietā. Līdz 1986. gadam Visa kartes pamatā tika izmantotas ceļošanai un biznesam, bet tad tās sāka izmantot ikdienas norēķiniem. 1995. gadā Visa ieviesa čipkaršu vienotu sistēmu, lai tās varētu nolasīt visos terminālos Europay/Mastercard/Visa (EMV). 2000. gadā tika ieviesta Zerro Liability garantija Visa karšu lietotājiem, kas noteica to, ka karšu lietotāji nebūs atbildīgi par karšu krāpniecības gadījumiem. Tas nozīmē to ka jebkuram kartes lietotājam krāpniecības gadījumā tiek atlīdzināti zaudētie naudas līdzekļi.¹

Visa zīmola kartes tiek izsniegtas un pieņemtas 200 valstīs visā pasaulē. Visa karšu lietotāju skaits 2012. gadā sasniedz 2 miljardus, un 14900 Visa karšu izdevējbanku un sadarbības partneru.² Visa kompānija ir pārstāvēta 36 Eiropas valstīs, kur ir 3700 banku un citu finanšu organizāciju, kuras izdod Visa kartes. Visa kompānija bankām piedāvā savu zīmolu, maksājumu sistēmas, pakalpojumus un noteikumus. Visa kompānija neizsniedz kartes, un neslēdz līgumus ar mazumtirgotājiem, kā arī nenosaka kādiem klientiem izsniegt kartes un nenosaka komisijas maksas. To visu nosaka bankas, kuras ir Visa kompānijas sadarbības partneri.³ 2011. gadā Visa karšu lietotāju skaits Eiropā sasniedza 438 miljonus lietotāju.⁴

Visa karšu produkti

Kredītkartes – Visa piedāvā prestižas kredītkartes, piemēram, Visa Platinum, Visa Signature, Visa Infinite. Kopā ar šīm kartēm tiek piedāvāti papildus pakalpojumi, piemēram, Visa Luxury Hotel Collection, kas nodrošina augstāka līmeņa servisu viesnīcās, bezmaksas konsjerža pakalpojumus un īpašus piedāvājumus pie izvēlētiem tirgotājiem.

Debetkartes - ar debetkarti ir iespējams maksāt par precēm un pakalpojumiem, izmantojot klienta kontā esošos līdzekļus. Debetkarte dod iespēju norēķināties tirdzniecības vietās, kā arī interneta veikalos. Veicot pirkumus, naudas līdzekļi klienta kontā tiek rezervēti un parasti 36 stundu laikā tiek debitēti no konta, tādējādi klienti var ērti sekot līdzi saviem tēriņiem.

---

¹ History of VISA, [skatīts 29.12.2012], Pieejams: <http://corporate.visa.com/about-visa/our-business/history-of-visa.shtml>

² About Visa. Global Presence, [skatīts 29.12.2012], Pieejams: <http://corporate.visa.com/about-visa/our-business/global-presence.shtml>

³ About us. Our business, [skatīts 29.12.2012], Pieejams: http://www.visaeurope.com/en/about_us/our_business.aspx

⁴ Visa Europe Annual Report 2011, [skatīts 29.12.2012], Pieejams: <http://annualreport.visaeurope.com/>

Priekšmaksas karte (*prepaid*) – karte dod iespēju norēķināties par precēm un pakalpojumiem, neizmantojot bankas kontu. Izmantojot šo karti, klients maksā ar noteiktiem kartē esošajiem naudas līdzekļiem, kas iepriekš kartē tiek ieskaitīti.¹

1.1. tabula

VISA maksājumu karšu statistika uz 30.09.2012²

	2007. gads	2008. gads	2009. gads	2010. gads	2011.gads
Karšu skaits (tūkst.)	343 070	360 988	380 149	407 792	438 684
Darījumu skaits (milj.)	18 971	20 705	21 924	24 480	28 196
Karšu lietotāju izdevumu apjoms bruto (milj. EUR)	1 200 007	1 314 547	1 358 368	1 487 023	1 690 733
Karšu lietotāju izdevumu apjoms tirdzniecības vietās (milj. EUR)	758 309	836 955	870 027	979 881	1 138 010
Vidēji iztērēts ar vienu karti (EUR)	3 604	3 740	3 674	3 783	3 968
Vidējā darījuma summa (EUR)	63.3	63.5	62	60.7	60
Vidējais darījumu skaits ar vienu karti	57	58.9	59.3	62.3	66.2
Darījumu skaits tirdzniecības vietās (milj.)	14 150	15 727	17 059	19 495	22 834
Vidējā darījuma summa tirdzniecības vietās (EUR)	53.6	53.2	51	50.3	49.8
Vidēji iztērēts ar vienu karti tirdzniecības vietā (EUR)	2 364	2 469	2 435	2 568	2 752
Vidējais darījumu skaits ar vienu karti tirdzniecības vietās	44.1	46.4	47.7	51.1	55.2

Kopsummā VISA 2012. gadā ir izsniegusi 438 miljonus karšu (skat. 1.1. tabulu). Tabulā esoši dati uzskatāmi parāda VISA karšu darbību un to cik daudz tiek iztērēts ar šīm kartēm un kāda ir vidējā darījuma summa. Vidēja darījuma summa 60 EUR ir samērā augsts rādītājs, jo Latvijā ar kartēm vidējā darījumu summa ir 11 Ls (15.6 EUR).

Latvijā pieejamie Visa karšu veidi:

Visa Electron ir starptautiska debetkarte, ar kuru ir iespējams piekļūt bankas kontā esošajiem līdzekļiem. Karte ir paredzēta ikdienas lietošanai, parasti tai nav piesaistīts kredītlimits, kas nozīmē, ka ar karti var norēķināties tikai ar klienta paša līdzekļiem. Karte nodrošina šādas funkcijas:

- norēķināties par precēm un pakalpojumiem visā pasaulē;
- izņemt skaidru naudu bankomātos ar VISA simboliku jebkurā pasaules valstī;

¹ Credit Products and Services, [skatīts 29.12.2012], Pieejams: <http://corporate.visa.com/about-visa/products-and-services/credit.shtml>

² Visa Europe Annual Report 2011, [skatīts 29.12.2012], Pieejams: <http://annualreport.visaeurope.com/>

- pie kartes konta noformēt papildkarti;
- norēķināties internetā.¹

Visa Classic karti bankas Latvijā piedāvā gan kā kredītkarti, gan kā debetkarti. Visa Classic karte ir starptautiska norēķinu karte privātpersonām, tai ir plašākas lietošanas iespējas. Ar VISA Classic karti var veikt norēķinus dažādās tirdzniecības vietās, internetā, viesnīcās, auto īres kompānijās un saņemt skaidru naudu bankas automātos visā pasaulē, kur ir norādīta VISA simbolika.

Visa Gold ir starptautiska norēķinu karte, kura pārsvarā Latvijas bankās tiek piedāvāta kā kredītkarte. VISA Gold karte ir prestižāka kā Visa Classic karte vai Visa Business karte. Ar VISA Gold karti var veikt norēķinus dažādās tirdzniecības vietās, internetā, viesnīcās, auto īres kompānijās un saņemt skaidru naudu bankas automātos visā pasaulē, kur ir norādīta VISA simbolika.²

Visa Platinum ir ļoti prestiža norēķinu karte, kuru pārsvarā bankas Latvijā piedāvā kā kredītkarti. Šīs kartes tiek izsniegtas tikai īpaši turīgiem klientiem ar VIP statusu. Izniedzot karti, bankas piedāvā arī papildus pakalpojumus - Priority Pass karti, kas dod iespēju uzturēties lidostu VIP uzgaidāmajās telpās visā pasaulē, ceļojumu apdrošināšanu un citus labumus.³

MasterCard

MasterCard kompānijas pirmsākumi meklējami 1966.gadā, kad baņķieru grupa izveidoja apvienību, kas vēlāk kļuva par MasterCard. 1968.gadā tika paplašināta kompānijas darbība Meksikā, Japānā un Eiropā, tādējādi uzsākot tās apņemšanos kļūt par vadošo globālo maksājumu tīklu.

MasterCard kompānija uzsāka Maestro zīmola izdošanu, kas bija pasaulē pirmā globālā debetkaršu programma. Sadarbībā ar Europay International MasterCard kļuva par pirmo maksājumu karti, kuru izsniedza Ķīnā.⁴

MasterCard ir otra pazīstamākā karšu zīmolu organizācija. Svarīgs kartes aspekts ir tās akceptēšanas līmenis. Ar vairāk nekā 32 miljoniem MasterCard kartes pieņemšanas vietu visā pasaulē, tā ir viena no visakceptētākajām kartēm no daudzo tirgotāju puses.

¹ Visa Electron, Pieejams: <http://www.privatbank.lv/lv/fiziskam-personam/maksajumu-kartes-un-kreditkartes/visa-electron/>

² Visa Classic karte, Pieejams: http://www.swedbank.lv/pakalp/pr_2_3_1.php

³ Kredītkartes, Pieejams: <http://www.citadele.lv/lv/private/cards/credit/>

⁴ Our history, Pieejams: <http://www.mastercard.com/corporate/ourcompany/about-us.html>

MasterCard kompānija kartes tieši neizsniedz. Tās izsniedz MasterCard sadarbības finanšu institūcijas.

Daži karšu izsniedzēji iekasē gada maksu, kas palīdz segt izmaksas, kuras rodas kartes izsniedzējam saistībā ar kartes uzturēšanu.¹

MasterCard klienti un sadarbības partneri ir 210 valstīs visā pasaulē. Kompānija nodrošina klientus ar inovatīviem pakalpojumiem, kas ļautu tiem izmantot elektroniskos maksājumu skaidras naudas vietā, lai ikdienas komercijas aktivitātes, piemēram, iepirkšanās, ceļošana, uzņēmējdarbība un finanšu vadība būtu vieglāka. MasterCard apstrādā vairāk nekā 27 miljardus darījumu katru gadu. MasterCard piedāvā plašus maksājumu risinājumus, tostarp kredītkartes, debetkartes, priekšpmaksas kartes un labi pazīstamus zīmolus, tostarp MasterCard, Maestro un Cirrus. 2011. gadā ir izsniegti 1.8 miljardi MasterCard zīmola karšu.²

MasterCard karšu produkti

Maestro kartēm ir globāls tīkls un šīs kartes ir iespējams lietot vairāk nekā 13 miljonos vietu visā pasaulē un 1,9 miljonos bankas automātu. Kartes funkcijas:

- Pirkumiem un izmantošanai bankas automātos.
- Piekļuve naudas līdzekļiem tieši no bankas konta.
- Karte ļauj veikt pirkumus jebkurā vietā, kur redzams Maestro logotips.³

Bankas Latvijā Maestro karti piedāvā kā debetkarti, ko var izmantot norēķiniem Latvijā un ārzemēs, kā arī skaidras naudas izņemšanai no bankomātiem. Maestro norēķinu karte bieži tiek izmantota kā algas karte.⁴

MasterCard debetkarte un MasterCard Standard ir paredzēta pirkumu veikšanai tirdzniecības vietās, skaidras naudas izņemšanai bankomātos un pirkumiem internetā. Karte tiek pieņemta vairāk nekā 32 miljonos tirdzniecības vietu visā pasaulē, internetā un 1,9 miljonos bankas automātu — jebkurā vietā, kur tiek pieņemta MasterCard. Katru karti aizsargā mikroshēmas un PIN tehnoloģija darījumos, un pirkumiem internetā var izmantot SecureCode, kas nodrošina drošus pirkumus internetā.⁵

---

¹ Kartes izvēle, Pieejams: <http://www.mastercard.com/lv/consumer/choosing-a-card.html>

² Corporate Overview, Pieejams: https://www.mastercard.com/us/company/en/docs/CorporateOverview_FINAL.pdf

³ Maestro, Pieejams: <http://www.mastercard.com/lv/consumer/index.html>

⁴ Maksājumu kartes. Maestro norēķinu karte, Pieejams:

<http://www.nordea.lv/Priv%C4%81tperson%C4%81m/Maks%C4%81jumu+kartes/1051182.html>

⁵ MasterCard debetkarte, Pieejams: <http://www.mastercard.com/lv/consumer/debit-cards.html>

MasterCard Gold ir starptautiski atzīta kredītkarte, jo tā tiek akceptēta visā pasaulē. MasterCard Gold ir prestiža kredītkarte, kas apliecina lietotāja statusu un ilglaicīgu veiksmīgu sadarbību ar banku.¹

Platinum MasterCard ir pasaules mērogā atzītā un akceptēta karte, kas nodrošina elastīgas iespējas to izmantot visa veida pirkumiem. Izmantojot karti, tiek ietverta pirkumu apdrošināšana, lielākā daļa preču var būt apdrošinātas pret nozaudēšanu, zādzību vai bojājumiem uz laiku līdz 90 dienām. Ceļojot Platinum MasterCard karšu lietotājiem piedāvātā papildu iespējas, kas sniedz palīdzību dažādos gadījumos — sākot no prasību saskaņošanas pasu un vīzu noformēšanai līdz palīdzības sniegšanai nozaudētas bagāžas gadījumā. Kartes lietotāji var saņemt arī piekļuvi ārstu, speciālistu un advokātu lokam, kā arī vietējo vēstniecību un konsulātu kontaktinformācijai.²

American Express

1958. gadā ASV American Express izdeva pirmo maksājumu karti. Jau pēc 5 gadiem tika lietotas vairāk nekā 1 miljons karšu ap 85 000 pieņemšanas vietās gan ASV, gan citās valstīs. Uzņēmums sāka ieviest vietējās valūtas kartes tirgos ārpus ASV. 1966. gadā tika ieviesti jauni produkti, piemēram, American Express Gold kartes.³

Pirkumu apjoma ziņā American Express kartes ir pasaules līderi, katru gadu tiek veikti 822 miljardi USD pirkumi. American Express kartes ir 97,4 miljoniem klientu visā pasaulē.⁴

Visizplatītākie American Express karšu veidi ir Blue, Gold un Platinum. American Express kartēm ir plašs priekšrocību klāsts – pirkumu punktu programma, punktus ir iespējams apmainīt pret balvām un labumiem, pirkumu apdrošināšana, ceļojumu apdrošināšana, Priority Pass kartes u.c.⁵

Latvijā vienīgās ekskluzīvās tiesības izsniegt American Express kredītkartes ir bankai Citadele. Tas nozīmē, ka banka Citadele ir vienīgā, kas var piesaistīt tirgotājus American Express

---

¹ MasterCard Gold kredītkarte, Pieejams:

<http://www.nordea.lv/Priv%C4%81tperson%C4%81mMaks%C4%81jumu+kartes/MasterCard+Gold+kred%C4%A Btkarte/1053252.html>

² Platinum MasterCard, Pieejams: <http://www.mastercard.com/lv/consumer/platinum-mastercard.html>

³ American Express, our history, Pieejams:

https://secure.cmax.americanexpress.com/Internet/GlobalCareers/Staffing/Shared/Files/our_story_3.pdf

⁴ American Express, Facts, Pieejams: <http://about.americanexpress.com/oc/whoweare/>

⁵ Platinum Card from American Express, Pieejams: <https://www304.americanexpress.com/credit-card/compare/25330?intlink=us-CCSG-ProspectHP-HeroNav-ViewAllCards>

tīklam Latvijā.¹ Citās bankās Latvijā American Express tieši neizsniedz, bet noslēdz ar klientiem līgumu par American Express kartes apkalpošanu.

1.2. tabula

Maksājumu karšu statistika Latvijā uz 30.09.2012²

	Karšu skaits	Banku skaits, kas piedāvā pakalpojumu
Maksājumu karšu skaits kopa	2 379 679	22
t.sk. sadalījuma pēc funkcijām:		
Debetkaršu skaits	1 969 138	
VISA	1 124 292	
MasterCard	844 846	
American Express	0	
Kredītkaršu skaits	258 175	
VISA	125 446	
MasterCard	84 211	
American Express	48 518	
Atliktā maksājuma kredītkaršu skaits	108 450	
VISA	47 834	
MasterCard	48 015	
American Express	12 601	
Biznesa karšu skaits	43 916	
VISA	9 262	
MasterCard	34 572	
American Express	82	
t.sk. sadalījuma pēc starptautisko maksājumu karšu organizācijām:		
VISA	1 306 834	11
MasterCard	1 011 644	20
American Express	61 201	1

Kā redzams 1.2. tabulā 22 bankas Latvijā izdod norēķinu kartes. Visizplatītākā karšu organizācija ir MasterCard un šādas kartes izsniedz 20 bankas Latvijā. VISA kartes izsniedz tikai 11 bankas. Tas ir izskaidrojams ar to, ka VISA ir stingrākas prasības, lai bankai dotu tiesības izsniegt viņu kartes. Bet American Express kartes joprojām ir tiesības izsniegt 1 bankai, citas bankas šīs kartes var tikai apkalpot.

¹ AS „Citadele Banka” Starposma finanšu pārskats, Pieejams:

http://www.citadele.ee/common/img/uploaded/doc/reports/pusgada_parskats_2011_lv.pdf

² Maksājumu karšu statistika uz 30.09.2012, Pieejams:

http://www.bankasoc.lv/lv/statistika/maksajumu_kartes_2012_3_cet.pdf

2. AR NORĒĶINU KARŠU IZDOŠANU SAISTĪTIE RISKI

2.1. Tehniskie riski un kontroles sistēmas

Maksājumu karšu nozares Datu drošības standarts

Maksājumu karšu nozares Datu drošības standarts ir minimālās drošības prasības, kuras jāievēro katram, kas veic karšu darījumu apstrādi, glabāšanu un pārraidi. Šo standartu ir ieviesušas maksājumu karšu organizācijas ar mērķi samazināt riskus, kas saistīti ar straujo tehnoloģiju attīstību. Maksājumu karšu nozares Datu drošības standarts ir publiski pieejams internetā: www.pcisecuritystandards.org.

Iekšējā kontrole - sekojiet līdzi tam, kas notiek paša serverī un ko dara uzņēmuma darbinieki!

- Aptuveni 80% no visiem krāpniecības gadījumiem ir iesaistīti esošie un/ vai bijušie uzņēmuma darbinieki.

- Pienākumu un atbildības nodalīšana, pieejas tiesību regulāra caurskate, iekšējo procedūru izstrāde un ieviešanas galvenie pasākumi, ar kuriem var mazināt šos riskus.

- Citi drošības pasākumi (datu bāzu nodalīšana, ielaušanās brīdinājuma sistēmu izmantošana u.c.).

1.3. tabula

Atbilstības nodrošināšana maksājumu karšu datu drošības VISA, MasterCard noteiktajam standartam¹

Līmenis	Tirgotājs	Prasības
1.	Vairāk nekā 6 milj. karšu darījumu gadā vai notikusi karšu datu zādzība pie tirgotāja.	Reizi gadā – audits, ko veic sertificēta auditorkompānija vai aizpildīta pašnovērtējuma anketa, ko veic sertificēts iekšējais auditors. Reizi ceturksnī – uzņēmuma datortīkla ārējā pārbaude.
2.	1 – 6 milj. karšu darījumu gadā	Reizi gadā – audits, ko veic sertificēta auditorkompānija vai aizpildīta pašnovērtējuma anketa, ko veic sertificēts iekšējais auditors. Reizi ceturksnī – uzņēmuma datortīkla ārējā pārbaude.
3.	20 tūkst. – 1 milj. e-komercijas darījumu gadā	Reizi gadā – jāaizpilda pašnovērtējuma anketa (self-assessment questionnaire). Reizi ceturksnī – uzņēmuma datortīkla ārējā pārbaude.

¹ Karš pieņemšana internetā, Pieejams: <http://www.seb.lv/s/corporate/services/cards/cardinternet/>

Karšu darījumu skaits tiek aprēķināts reizi ceturksnī katrai karšu shēmai atsevišķi un vērā tiek ņemti visi karšu darījumi (veiksmīgie, atteiktie, kredītdarījumi u.c.):

- VISA + VISA Electron + V Pay;
- MasterCard + MasterCard Electronic + Maestro.

Maksājumu karšu nozares Datu drošības standarta neievērošanas sekas:

Tiesvedība – ierosinātas krimināllietas par pieļautajiem likumpārkāpumiem, civilprasības par zaudējumu segšanu.

Soda naudas – maksājamas starptautiskajām karšu organizācijām:

- VISA – soda nauda 10 – 50 tūkst. eiro (atkarīgs no tirgotāja lieluma) +30 tūkst. eiro mēnesī, ja glabāti aizliegti dati.

- MasterCard – līdz 100 tūkst. ASV dolāru par katru standarta punkta pārkāpumu + soda nauda 500 – 250 tūkst. eiro (atkarīga no zādzības apmēra).

Finansiāla atbildība – visi krāpnieciskie darījumi ar kartēm, kuras bijušas pie e-tirgotāja, jāapmaksā e-tirgotājam, pat ja darījums noticis pie cita tirgotāja:

- VISA – maksimālā atbildība 1.milj. ASV dolāru;
- MasterCard – maksimālā atbildība netiek ierobežota. Papildus jāmaksā kompensācija izdevējbankām par karšu atkārtotu izdošanu un klientu apkalpošanu 3% apmērā, un papildu kompensācija 5% apmērā, ja bijuši krāpnieciski darījumi.

- Ja tirgotājs glabājis arī PIN, maksimālā atbildība netiek ierobežota.¹

Tādas starptautiskas sistēmas, kā VISA un MasterCard veic pasākumus, lai samazinātu riskus un palīdzētu saviem dalībniekiem atrast visefektīvākos līdzekļus, lai ierobežotu krāpniecību ar kartēm. Šīs organizācijas ir izstrādājušas procedūru kopumu krāpnieciskas darbības pārtraukšanai, kad ar profilakses līdzekļu palīdzību no tās nav iespējams izvairīties. Visu laiku tiek izstrādātas jaunas tehnoloģijas, kuras palīdz īstenot šo procedūru kopumu. Diemžēl neviena izstrādātā profilaktiska darbība joprojām nenodrošina pilnā apmērā efektīvu aizsardzību pret krāpniecību.²

---

¹ Karš pieņemšana internetā, Pieejams: <http://www.seb.lv/lv/s/corporate/services/cards/cardinternet/>

² Saksonova S. *Banku darbība*, Rīga : Latvijas Komerčbanku asociācijas Konsultāciju un mācību centrs, 2006. 116 lpp.

Riskus, kas ir saistīti ar norēķinu karšu darījumiem izdevējbanka var kontrolēt ar darījumu riska monitoringa programmām. Šādas programmas filtrē visas karšu autorizācijas un izceļ darījumus ar krāpniecības pazīmēm, lai monitoringa speciālists tās varētu pārbaudīt.

Augsta riska autorizāciju atlases līdzekļa uzdevums ir no visa ar bankas kartēm notikušo autorizāciju skaita atlasīt tās, kuras atbilst bankas noteiktām riskanta darījuma pazīmēm, un kuras nepieciešams tālāk analizēt, lai noteiktu, vai darījums noticis likumīgi vai nelikumīgi. Sistēma salīdzina katru autorizāciju ar bankas noteiktiem nosacījumiem, un, ja šie nosacījumiem pakārtotās darījumu summas un skaita limiti tiek pārsniegti, izveido brīdinājuma paziņojumu vai atsaka autorizāciju. Iespējams izmantot t.s. "pelēko" limitu, kuru pārsniedzot sistēma dod brīdinājumu un/vai "melno" limitu, kuru pārsniedzot sistēma atsaka autorizāciju.

Monitoringa sistēmu priekšrocības ir: augsta sistēmas elastība, t.i. banka var brīvi definēt savus kontroles un monitoringa parametrus. Sistēma darbojas on-line režīmā, kas nozīmē, ka banka var operatīvi saņemt un analizēt brīdinājumus par aizdomīgiem darījumiem un ļauj atteikt darījumus, kas pārsniedz bankas noteiktos kritiskos parametrus (melnos limitus). Tādējādi iespējams ne tikai atklāt, bet arī novērst krāpnieciska darījuma notikšanu.

Riska analītiķis izvērtē augsta riska autorizāciju atlases līdzekļa izveidotos brīdinājumus, ja nepieciešams sazinoties ar kartes lietotāju.¹

Bankām nodarbojoties ar norēķinu karšu biznesu jāērēķinās arī ar tehniskajiem riskiem. Tehniskie riski ir varbūtība, ka karšu darījums nenotiks, jo būs kāda tehniska kļūme iekārtās vai sistēmās un līdz ar to darījums nenotiks un kartes lietotājs būs neapmierināts ar pakalpojumu. Šī riska sekas visvairāk jūt kartes izdevējbanka, jo, ja veikalā kaut kādu iemeslu dēļ nenotiek darījums, kartes lietotāji visbiežāk domā, ka vainīga kartes izdevējbanka. Risks rodas situācijā, kad klienta vienīgie līdzekļi ir norēķinu kartē un tuvumā nav bankomāta. Piemēram, ja klients ir uzpildījis degvielu auto un pēc tam konstatē, ka nevar samaksāt ar karti. Ja veikalā neizdodas norēķins, tad visbiežākie iemesli ir:

Iekārtas vaina – POS termināli ir karšu pieņemšanas iekārtas, kas darbojas uz dažādiem sakariem (mobilie telefoni un interneta sakariem), līdz ar to var rasties situācija, ka nav sakaru vai POS termināls ir bojāts. Šādā gadījumā kartes lietotājs nevarēs norēķināties ar karti. Tādējādi rodas situācija, ka prece netiek izsniegta vai veikals pazaudē potenciālu klientu

Sistēmu uzkopšanas darbi – tās ir situācijas, kad bankas migrē programmas vai uzstāda sistēmu atjauninājumus, līdz ar to nenotiek darījumu autorizācijas. Parasti šos darbus bankas veic

---

¹Karšu izdošana, Pieejams: <http://www.firstdata.lv/lat/services/banks/izdosana/>

naktīs, kad ir vismazāk autorizāciju. Ja bankas vēlās veikt vērienīgus darbus, kas var ieilgt stundām, tad banka par to paziņo preseī.

Kartes fizisks defekts – bankas visbiežāk norēķinu kartes izdot uz 3 gadiem. Ja kartes lietotājs aktīvi norēķinās ar karti, pastāv varbūtība, ka kartes čips pārstāj darboties, jo tas tiek noskrāpēts vai kaut kā savādāk bojāts. Ja karte nav tīšuprāt bojāta, banka karti aizvieto bez komisijas maksas. Kartei var rasties defekti arī no nepareizas lietošanas un glabāšanas.

Atteikums no izdevējbankas – šāda atteikuma iemesls var būt ļoti dažāds, sākot ar nepietiekošiem līdzekļiem kartes kontā, nepareizs PIN kods vai operācija vienkārši nav atļauta. Šos atteikumus tirgotājs var atšķirt pēc atteikuma koda, ko izdrukā POS termināls, vai arī kartes lietotājs sazinās ar savu banku.

Šos riskus ir neiespējami novērst pilnībā, bet attīstoties nozarei bankas izmanto ar vien jaunākas un stabilākas tehnoloģijas. Mūsdienās sakaru kvalitāte arī uzlabojas, līdz ar to samazinās gadījumi, kad darījums nenotiek komunikācijas kļūdu dēļ. Sabiedrība arī ir kļuvusi izglītotāka šajos jautājumos.

2.2. Karšu viltošanas un zādzību risks

Tas ir risks, ka bankai nāksies kompensēt kartes lietotājam naudu par darījumiem, ko kartes lietotājs nav veicis. Šādi darījumi ir autorizēti bankā, bet pats klients tos nav veicis. Šādus darījumus ir iespējams veikt trešajām pusēm nelikumīgi iegūstot karšu datus.

Norēķinu karti var nozagt tāpat kā skaidru naudu, bet naudu no kartes var izkrāpt tikai tad, ja ir zināms PIN kods. Pirms pāris gadiem Latvijā bija vēl daudzas tirdzniecības vietas, kur norēķins notika nolasot kartes magnētisko celiņu. Šādos apstākļos zagļi varēja izkrāpt naudu no kartes pat nezinot PIN kodu.

Latvijā pašlaik karšu drošības ziņā ir priekšā daudzām Eiropas valstīm. Pašlaik SEPA karšu ietvara ieviešanu raksturo migrācijas process uz EMV (Europay, MasterCard, Visa) standarta prasībām, t.i., karšu emisija EMV standartā, EMV iespējas tirdzniecības vietu (POS) termināļos un bankomātos (ATM). 2012. gada 2. ceturkšņa beigās 99.3% kredītkaršu un 99.5% debetkaršu emitēti atbilstoši EMV prasībām, kā arī 99.3% POS termināļu un visi bankomāti Latvijā atbilst EMV standarta prasībām.¹

---

¹SEPA indikatori, Pieejamas: <http://www.sepalatvija.lv/sepa-indikatori>

EMV standartu ieviešana ir izdevīga gan bankām, gan tirgotājiem, jo pieņemot kartes ar čipu samazinās risks pieņemt viltotu vai zagtu karti.

Pašlaik, ja kartes lietotājs vēršas bankā ar pretenziju, ka ir nozagta karte un izņemta skaidra nauda, bankas lūdz klientu vērsties policijā, jo nav iespējama naudas izkrāpšana, ja PIN kods netiek glabāts kopā ar karti. Ja, kartes zagļiem ir izdevies izņemt naudu no bankomāta, tas liecina par kartes lietotāja rupju nolaidību, jo PIN kods ir nonācis svešu personu rīcībā. Tas ir atrunāts karšu noteikumus un uz tā pamata bankas var atteikt.

Klienta pienākums ir informēt banku, ja karte ir nozaudēta, zagta vai kā savādāk nonākusi trešo personu rokās. Bankai ir jāuzņemas visi zaudējumi par darījumiem ar zagti karti, kuri veikti pēc tam, kad klients ir informējis banku par kartes zādzību.

Karšu viltošanas risks

Ja notiek krāpniecisks darījums ar klienta karti izmantojot dublikātu, pēc Latvijas likumdošanas bankas pienākums ir kompensēt šos zaudējumus. Banka nekavējoties atlīdzina maksātājam zaudējumus, atmaksājot neautorizētā maksājuma summu vai atjaunojot stāvokli maksātāja kontā, no kura šī summa norakstīta, līdz tādām stāvoklim, kāds bija pirms neautorizētā maksājuma veikšanas.¹

Karti iespējams viltot, ja krāpniekiem izdodas nokopēt kartes magnētiskajā celiņā ierakstīto informāciju. Parasti krāpnieki to izdara, uz bankomātiem uzstādot datu nolasīšanas iekārtas. Šādas iekārtas krāpnieki uzmontē uz bankomāta kartes ievietošanas atveres. Visas kartes, kas tiek ievietotas bankomātā, tiek izvilktas caur šo lasītāju (skat. 1.4. att.), kas saglabā kartes magnētiskā celiņa informāciju.

Bankomātiem tiek uzlikta viltus tastatūra (skat. 1.5. att.), kas saglabā ievadīto PIN kodu, bet ir arī cits veids: uzstāda videokameru uz bankomāta un nofilmē, kādus ciparus klients ievada. Vēlāk krāpnieki datus apkopo un izgatavo dublikātu, ar kura palīdzību tiek izkrāpta nauda. Banku drošības tehnika ar katru gadu tiek uzlabota, bet arī noziedznieki kļūst profesionālāki. Ja notiek mērķtiecīga datu zādzība un krāpniecība, banka klientam izkrāpto naudu atdod. Situācijās, kad karšu lietotāji konstatē, ka ar viņa maksājuma karti kaut kas tiek darīts, viņam klāt neesot, operatīvi jāzvana uz banku.²

---

¹ Maksājumu pakalpojumu likums. LR Likums, 31.03.2010. Ziņotājs, Nr. 47, (ar 01.08.2011 grozījumiem ieskaitot), Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=206634>

² Bankas karšu viltošanas, Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/318500-bankas_karsu_viltosana_musu_nauda_nav_drosiba

1.4. att. Datu nolasīšanas iekārta (lielā bildē bankomāts bez skimera un ar attēlā pa labi)¹

1.5. att. Viltus klaviatūras uz bankomātiem²

Datu drošība - klientu atbildība

PIN koda glabāšana:

- ✓ PIN kods domāts tikai norēķiniem POS terminālos un bankomātos.
- ✓ PIN kodu vislabāk atcerēties no galvas. Ja tas tiek pierakstīts, tad tikai šifrētā veidā.
- ✓ Nepierakstīt atklātā veidā PIN kodu.
- ✓ Izmantot dažādus drošu datu slēpšanas veidus.

¹Noderīgi padomi kā atpazīt skimmeri, Pieejams: <http://www.swedbank.lv/docs/skimmers.php>

²Jaunas banku karšu datu zagšanas iekārtas, Pieejamas: <http://www.boot.lv/tehnika/varas-iestades-atklajusas-jauna-veida-banku-karsu-datu-zagsanas-ierices>

Aizdomīgie bankomāti:

- ✓ Pievērst uzmanību bankomāta izskatam.
- ✓ Pie jebkurām aizdomām bankomātu nelietot un ziņot bankai.
- ✓ Jāpievērš uzmanību personiskajai drošībai, atrodoties pie bankomātiem, - pārliecināties, ka neviens nenovēro PIN koda ievadīšanu, atklāti nepārskaitīt izņemto naudu u.tml.

Sekošana konta izmaiņām:

- ✓ SMS banka ar summas limitu.
- ✓ Internetbanka
- ✓ Neatteikties no diennakts naudas izņemšanas limitiem un nepalielināt to nesaprātīgi.

2.3. Krāpniecisku darījumu risks

Ja klienta karte ir izmantota krāpnieciskos nolūkos vai nozagta, viņu aizsargā Patērētāju tiesību aizsardzības likums. Saskaņā ar šo likumu, kredītiestāde ir atbildīga sniedzot pakalpojumu saistībā ar patērētājam izsniegto norēķinu karti. Patērētājam ir tiesības uz prettiesiski debetētās summas kompensēšanu.¹

Pikšķerēšana (*Fishing metode*) - ir veids, kā ar krāpniecisku e-pasta ziņojumu vai vietnes palīdzību izvilināt no datorlietotājiem karšu informāciju. Visvienkāršākā pikšķerēšanas tiešsaistē shēma sākas ar e-pasta ziņojumu, kas izskatās kā sūtījums no uzticama avota, piemēram, bankas, kredītkaršu uzņēmuma vai uzticama tiešsaistes tirgotāja. E-pasta ziņojuma saņēmēji tiek novirzīti uz krāpniecisku vietni un lūgti sniegt personisku informāciju, piemēram, kartes numuru, CVC utt. Vēlāk šī informācija tiek izmantota identitātes datu nozagšanai.²

Karti izmanto tuviniēks - tādu darījumu var veikt jebkurš, kurš nemanot var paņemt karti un veikt darījumu. Kartes lietotājs atkājot šādu darījumu, nekavējoties bloķē karti un sazinās ar banku. Pēc darījuma izmeklēšanas bieži vien atklājas patiesais darījuma veicējs. Izplatīti ir gadījumi, kad bērni, lai spēlētu on-line spēles, "aizņemas" vecāku kartes. Lai novērstu šādus gadījumus, jāuzmana sava karte un nedrīkst nepieļaut, ka tā nonāk citu rokās.

---

¹ Patērētāju tiesību aizsardzības likums. LR Likums, 01.01.2000. Ziņotājs, Nr. 9, (ar 01.11.2011 grozījumiem ieskaitot), Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=23309>

² Kas ir pikšķerēšana?, Pieejams: <http://windows.microsoft.com/lv-LV/windows-vista/What-is-phishing>

Krāpnieciskas interneta mājas lapas - tas ir risks, ka iepērkoties neuzticamā mājas lapā, karšu dati nonāk krāpnieku rokās. Šis risks var rasties arī situācijās, kad krāpnieki uzlauž kādas mājas lapas serveri un nozog nedroši glabātos karšu lietotāju datus. Drošākais veids ir iepirkties mājas lapās kur piedāvā 3D Secure drošo autorizāciju.

Latvijas bankas, tāpat kā daudzi tirgotāji pasaulē, pirkumiem ar karti internetā izmanto VISA un MasterCard izstrādāto interneta pirkumu drošības sistēmu 3D Secure. Pirkumi no tirgotājiem, kas izmanto 3D Secure sistēmu, ir sevišķi droši un nodrošina kartes datu īpašu aizsardzību interneta vidē. Tirgotājiem, kas izmanto šo drošības sistēmu, mājas lapā ir ievietots Verified by VISA un MasterCard SecurCode logotips (skat. 1.6. att.).

1.6. att. SecurCode logo¹

Kā kartes lietotājs var sevi pasargāt iepērkoties internetā

Iepirkšanās internetā paver jaunas iespējas un ērtības, kā arī rada dažus riskus, kuru novēršanai nepieciešama īpaša piesardzība. Ieteikumi, kā nodrošināt, ka iepirkšanās internetā ir droša:

- Jāpārlicinās, vai darījums tiek slēgts ar uzticamu uzņēmumu. Lai pārbaudītu komersanta uzticamību, jāmeklē atrast tālāk šādu informāciju:
  - ✓ Informāciju par piedāvājumu – jāuzzina visu iespējamo par piedāvājumu, tajā skaitā piegādes termiņus, garantijas saistību noteikumus, pasūtījuma atsaukšanas politiku, papildus nosūtīšanas izmaksas utt.
  - ✓ Informāciju par komersantu – noteikti jāuzzina uzņēmuma fizisko adresi un tālruna numuru.
  - ✓ Datu aizsardzība – uzticamas interneta lapas parasti sniedz informāciju par kartes lietotāja sniegto datu aizsardzību to pārsūtīšanas vai uzglabāšanas laikā.
  - ✓ Privātuma atruna – uzticamas interneta lapas parasti pieejamā vietā publicē nepārprotami formulētu privātuma atrunu. Rūpīgi jāiepazīstas ar šo dokumentu, lai precīzi zinātu, kādā veidā komersants plāno izmantot kartes lietotāja sniegto informāciju.

¹ Norēķini internetā, Pieejams: <http://www.seb.lv/lv/private/services/konti-un-norekini/norekini-interneta/>

- ✓ Jāpārlicinās, vai komersants, ar kuru vēlas noslēgt darījumu, ievēro nepieciešamos datu aizsardzības pasākumus. Par to, vai klienta pārsūtītā finanšu informācija nosūtīšanas laikā ir pietiekami aizsargāta, var pārlicināties savas Interneta pārlūkprogrammas statusa joslā - lapas loga apakšmalā. Par pārsūtāmo datu šifrēšanu liecina ikona, kas izskatās kā aizslēgta piekaramā atslēga. Tīmekļa servera drošību iespējams pārbaudīt arī pēc lapas adreses, kas tiek uzrādīta adrešu joslā – šai adresei jā sākas ar https://, nevis ar http://. Ja nav atrasta neviena no šīm drošas datu pārsūtīšanas norādēm, labāk nepārsūtīt pa Internetu savas debetkartes vai kredītkartes informāciju.
- Jāaizsargā savus personas datus. Nesniedziet informāciju, kuru nevēlaties sniegt vai, kas nav saistīta ar pirkšanu vai maksājumu kā tādu. Nedrīkst izpaust nevienam savas personiskās paroles, piemēram, paroli, kuru izmanto, pieslēdzoties savam Interneta pakalpojumam vai Internetbankas kontam.
- Jāaizsargā savs e-pasts. E-pasts nav drošs komunikācijas veids. Lai aizsargātu konta kodus un izvairītos no iespējamās krāpšanas saistībā ar kredītkarti, nesūtiet e-pasta ziņojumā savus konta numurus vai citu finansiāla rakstura informāciju.
- Norēķinies ar maksājumu karti - parasti tas ir visdrošākais interneta norēķinu veids. Vairumā valstu kartes īpašniekam ir tiesības celt prasību par iemaksāto summu atmaksāšanu, ja preču vai pakalpojumu apraksts satur izkropļotu informāciju vai preces nav piegādātas vai pakalpojumi nav saņemti. Turklāt Jūs nenesat atbildību par krāpšanas nolūkā veiktiem pirkumiem, kas izdarīti Jūsu kontā.
- Jāuzmanās no e-pasta ziņojumiem, kuros tiek pieprasīti personas dati, it īpaši tad, ja šī ziņojuma nosūtītājs ir uzņēmums, kura rīcībā jau ir šie dati. Nekādā gadījumā neuzklikšķiniet uz šādos e-pasta ziņojumos norādītajām saitēm.
- Jāsaglabā ierakstus. Jāizdrukā visu ar tiešsaistē veiktajiem maksājumiem saistīto informāciju un jāuzglabā to drošā vietā, lai saglabātu iespēju atsaukties uz šo informāciju.¹

2.4. Kredītrisks

Kredītrisks ir iespēja ciest zaudējumus, ja iestādes parādnieks (debitors) nepildīs līgumā noteiktās saistības pret iestādi. Savukārt „Kredītriska pārvaldīšanas normatīvajos noteikumos”

---

¹ Droši norēķiniet ar kartēm, Pieejams: <http://www.firstdata.lv/lat/cards/kartes/secure/>

kredītrisks ir definēts kā zaudējumu rašanās iespēja gadījumā, ja darījuma partneris nespēs vai atteiksies pildīt līguma nosacījumiem atbilstošās saistības pret banku¹.

Latvijas banku sistēmā kapitāla prasību struktūra liecina par to, ka kredītrisks ir svarīgākais banku risks. 94% no sistēmas kapitāla ir paredzēti kredītriska segumam. Minētie fakti liecina par to, ka bankas pašu kapitāla vērtība un bankas maksāspēja lielā mērā ir atkarīga no kredītriska vadīšanas kvalitātes. Tāpēc nepieciešama kredītriska lieluma un kapitāla prasību noteikšanas metodika ar skaidru ekonomisko saturu un pilnīgu kredītriska specifikas ievērošanu.²

Karšu kredīts ir ar lielāku kredītrisku salīdzinot ar citiem bankas aizdevumu veidiem, jo karšu kredītam nav nodrošinājumu. Kredītkarti jebkurš klients, kas var pierādīt savu ienākumu regularitāti, bet ja klientam pēkšņi rodas finansiālas grūtības, banka var ciest zaudējumus.

Latvijas komercbankām visizplatītākais veids kā vērtē aizņēmējus izsniedzot kredītkartes ir izmantojot skoringa sistēmas. Tās ļauj ātri un ērti izvērtēt kredītkaršu pieteikumus.

Kredītu vērtēšanas (skoringa) sistēmas teorija balstās uz to, ka aizdevēji un analītiķi var noteikt finansiālos, ekonomisko un motivācijas faktorus, kas atšķir labos aizdevumus no sliktajiem, analizējot lielu aizņēmēju grupu kredītvēstures. Tas nozīmē, ka izvērtējot faktorus, kas atšķir labus aizdevumus no sliktiem, var noteikt, kādi aizdevumi būtu riskanti nākotnē. Protams, ka ne vienmēr var precīzi noteikt aizdevumu kvalitāti. Tāpēc labas kredītu vērtēšanas sistēmas regulāri pārskata, atjauno un testē.³

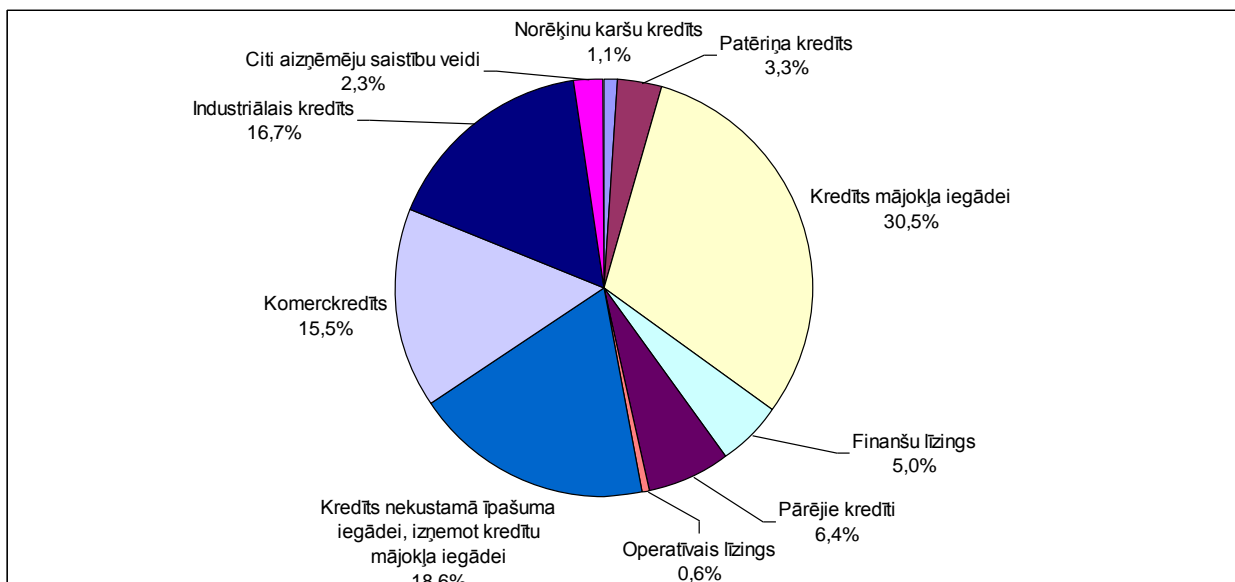
Pēc apjoma karšu kredīts veido 1,1 % aizdevumu no kredītu reģistrā reģistrēto aizdevumu apjoma (skat. 1.7. att.). Kopējais Latvijas komercbanku izsniegtais karšu kredīts 2011.gada beigās veido 150 milj. Ls.

---

¹ Kredītriska pārvaldīšanas normatīvie noteikumi, FKTK noteikumi Nr. 194, 28.12.2009, Pieejams <http://www.likumi.lv/doc.php?id=203168&from=off>

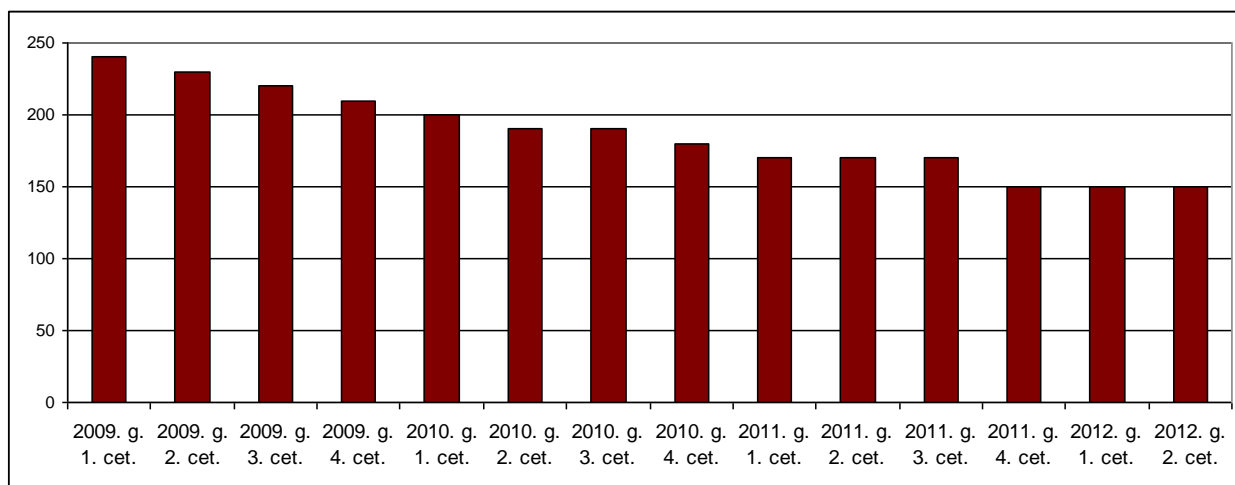
² **Kudinska M.** Komercbanku riski un to atbilstība pasu kapitālam. Rīga Datorzinību centrs. 2005. 157 lpp.

³ **Rose P.S., S. C. Hudgins** Bank management and financial services. New York McGraw - Hill, 2009. 594 p.

1.7. att. Kredītu reģistrā esošo saistību skaita procentuālais sadalījums 2011. gadā¹

No kopējā Kredītu reģistrā esošo saistību skaita procentuālais dalījums pa saistību veidiem 2011. gada beigās salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu nav būtiski mainījies. Joprojām visvairāk reģistrēti patēriņa kredīti, turklāt to īpatsvars salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu nedaudz palielinājies no 39.9% līdz 40.6% no visu reģistrēto saistību skaita. Savukārt norēķinu karšu kredītu īpatsvars samazinājies no 31.9% līdz 34.4%.

1.8. att. Latvijas komercbanku izsniegtais karšu kredīts milj. Ls 2009.-2012. gadā²

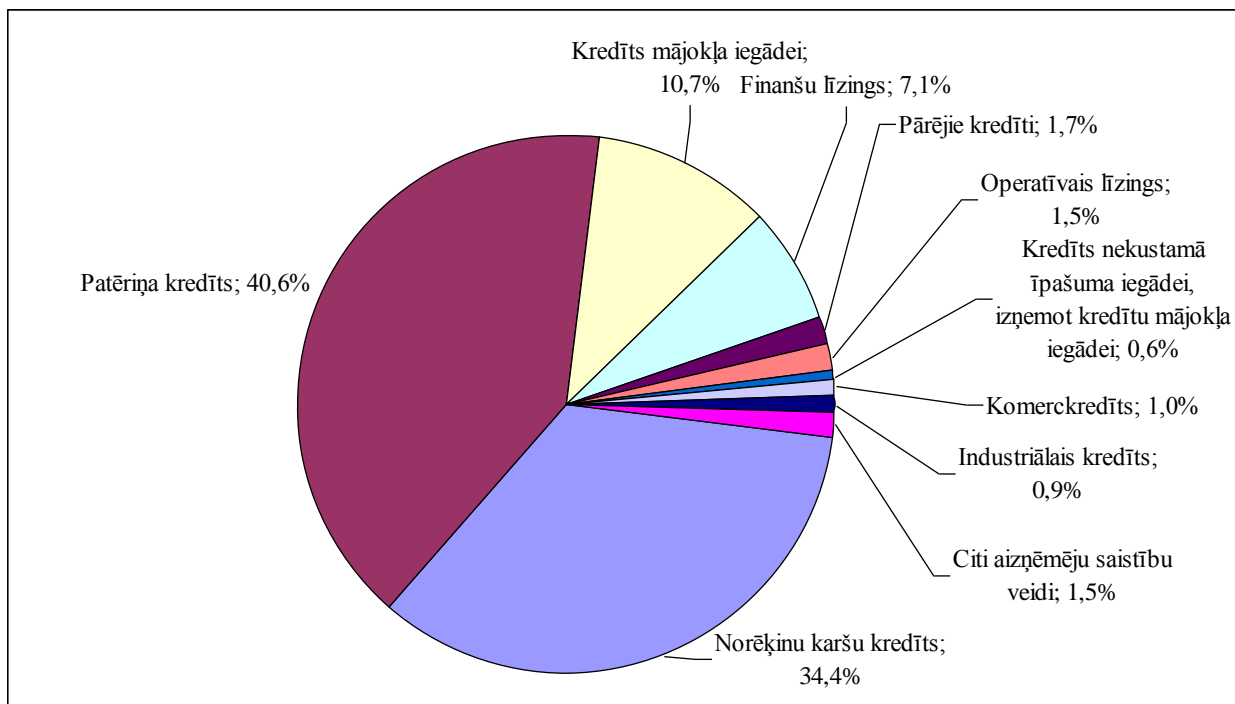
Latvijas komercbanku izsniegtais karšu kredīta apjoms ir strauji samazinājies kopš 2009.gada par 60% līdz 150 milj. latu (sk. 1.8. att.). Straujais kritums skaidrojams ar vispārējo

¹ Autora veidota izmantojot Kredītu reģistra datus

² Kredītu reģistra statistikas datu kopsavilkums,

http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/parlatvijabanku/kredituregistrs/KREG_2012_2.xls

klientu maksātspējas kritumu un bankas karšu portfeļu pārskatīšana. Jau iepriekš tika apskatīts, ka ir samazinājies kredītkaršu skaits par 16%. Bankas, sākoties krīzei, sāka rūpīgi vērtēt izsniegtās kredītkartes veicot pārskorēšanu. Klientiem kuriem skorings bija samazinājās piedāvāja jau iztērēto karšu kredītu restrukturizēt uz patēriņu kredītu, lai novērstu vēl lielākus zaudējumus bankai. Paliekot banku kredīt politikām stingrākam, samazinājās arī maksimālais kredīta limits ko katrs karte lietotājs varēja saņemt.

1.9. att. Latvijas komercbanku izsniegtais kredītkaršu kredīts 2010.-2011. gadā (tūkst. Ls)¹.

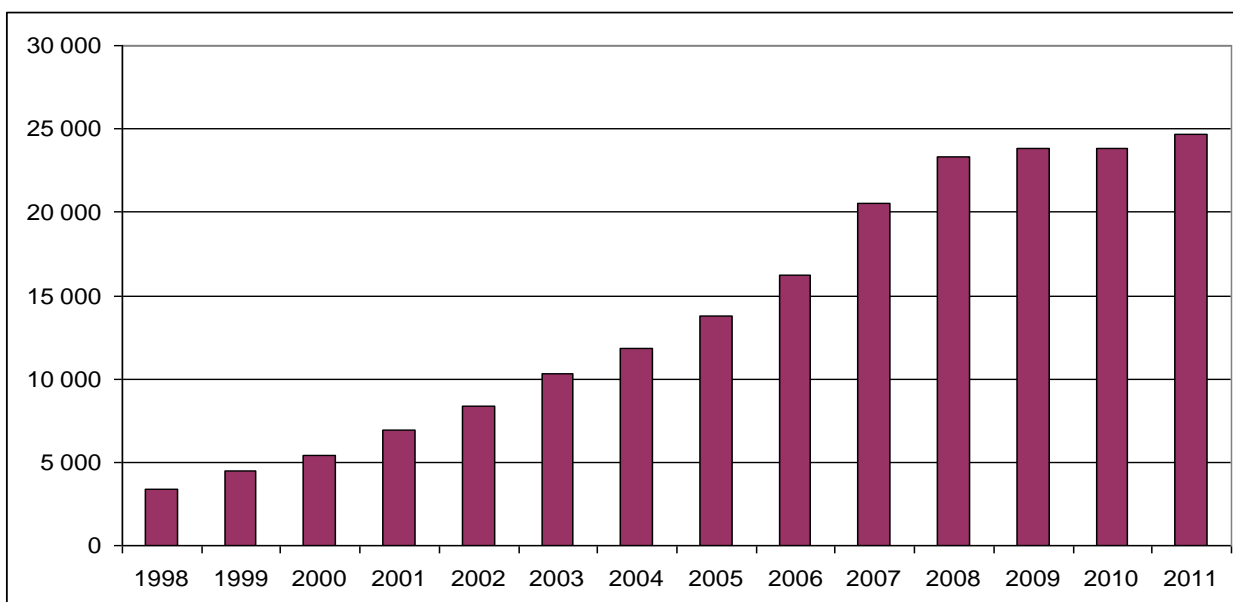
No kopējā Kredītu reģistrā esošo saistību skaita procentuālais sadalījums pa saistību veidiem 2011. gada beigās būtiski neatšķiras no 2010.gada. Karšu kredīts pēc aizdevumu pēc skaita veido 34.4 % no visiem aizdevumiem(skat. 1.9. att.).

¹ Autora veidota izmantojot Kredītu reģistra datus

3. NORĒĶINU KARŠU BIZNESS LATVIJĀ

3.1. Norēķinu karšu pieņemšanas tīkls Latvijā.

POS termināļu skaits pēdējos gados (1998-2011) turpina pieaugt. (skat. 3.1. att.). Ar vien vairāk tirdzniecības vietās tiek uzstādīti POS termināļi, jo tādējādi tirgotāji negrib zaudēt potenciālos klientus, kas norēķinās ar kartēm. Kaut arī masu mēdijos izskanēja versija, ka tirgotāji atteiksies pieņemt norēķinu kartes savās tirdzniecības vietās, tomēr, POS skaits turpina pieaugt. 2011. gadā dažādās tirdzniecības vietās Latvijā bija vairāk nekā 24 tūkst. karšu pieņemšanas ierīces.¹

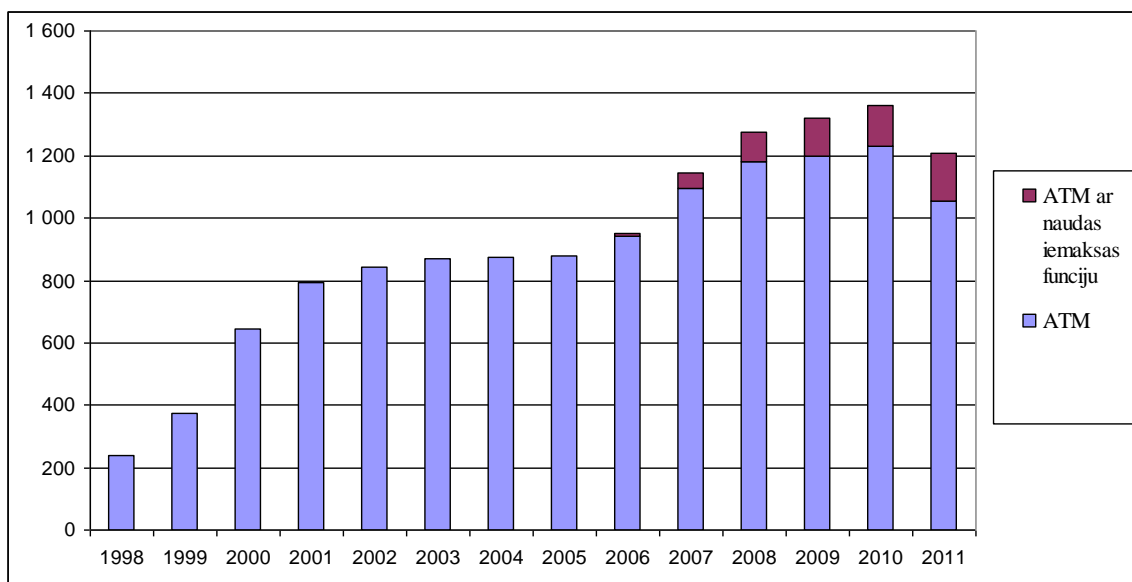

3.1. att. POS termināļu skaita izmaiņas 1998.-2011. gads²

Lai kartes funkcionētu efektīvi, jābūt ļoti attīstītam karšu pieņemšanas tīklam, pretējā gadījumā kartes zaudē savu jēgu. Kaut arī bankas kartes pozicionē vairāk tieši pirkumiem, tomēr jebkuram karšu lietotājam nereti ir nepieciešama skaidra nauda. Viss populārākais veids, kā tik pie skaidras naudas ir izmantot skaidras naudas izmaksas bankomātos. Diezgan jauns un vēl ne tik populārs ir naudas izmaksas pakalpojums. Tā ir iespēja norēķinoties ar karti veikalā, papildus pirkumam no kartes noņemt skaidru naudu, ko izsniedz no kases.

¹ Bankas karšu lietošana kļūst dārgāka, Pieejams: <http://www.business.lv/sabiedriba/id/7851/banku-karsu-lietosana-klust-dargaka>,

² Latvijas norēķinu statistika, Pieejams: http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/makssist/MS_stat/Latvijas_maks_stat_latv_aug.xls,

3.2. att. Bankomātu skaits 1998.-2011. gads¹

Straujā bankomātu skaita pieaugums sākot no 2006. gada skaidrojams ar vispārēju ekonomisko augšupēju un tirgus attīstību. Skaita pieaugums ir saistīts arī ar skaidras naudas iemaksas bankomātu ieviešanu Latvijā, jo AS Swedbank naudas iemaksas bankomāti nodrošina tikai iemaksas funkciju. Toties, AS SEB banka naudas iemaksas bankomāti ir daudzfunkcionāli, jo ir paredzēti gan izsniegt naudu, gan pieņemt iemaksas. Savukārt pēc 2009. gada bankas sāka rūpīgāk izvērtēt katra jauna bankomātā uzstādīšanas ekonomisko pamatojumu. Pēc Krājbankas bankrota pārstāja strādāt tās bankomāti un ne visās vietās citas bankas uzstādīja savus bankomātus.

Neskatoties uz iepriekš minēto, joprojām daudzās Latvijas apdzīvotās vietās nav iespēja karšu lietotājiem tikt pie skaidras naudas. Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija konstatējusi, ka no 587 Latvijas pagastiem neviena bankomāta, bankas filiāles vai naudas izmaksas punkta nav 269 vietās. Ministrija ar banku vadītājiem vienojusies veidot darba grupu, kas meklēs risinājumus naudas pieejamībai, tomēr ģenerālais secinājums paliek tas pats, kas ziņojumā – lauku bankomatizācija nenotiks.

Lielā daļā Latvijas skaidras naudas izņemšana bijusi problemātiska gadiem ilgi, un, kā atzīst bankas Citadele valdes priekšsēdētājs Guntis Beļavskis, iedzīvotāji kaut kā pieraduši pie tā, adaptējušies.

¹ Latvijas norēķinu statistika, Pieejams: http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/makssist/MS_stat/Latvijas_maks_stat_latv_aug.xls

Pēdējā laika neapmierinātības un sūdzību vilnis savukārt saistīts ar Krājbankas bankrotēšanu, un te jāatgādina, ka arī Hipotēku bankas naudas automāti nākamgad tiks demontēti, un vēl piecos novados skaidra nauda kļūs par deficītu.¹

Kad tika pārdotas Hipotēku bankas daļas, pārdevēji nebija ņēmuši vērā, kas notiks ar tās bankomātiem. AS Swedbank nopirka Hipotēkas bankomātu tīklu un nolēma demontēt lielāko daļu no tiem, tādējādi samazinot kopējo bankomātu tīklu.

Lai gan iespēja izņemt skaidru naudu pie veikala kases ir pieejama jau kopš 2000.gada, iedzīvotājiem ir trūkusi informācija par šo pakalpojumu, tāpēc tas nebija pieprasīts. Kopš 2011.gada augusta šis pakalpojums ir pilnveidots un sabiedrība ir vairāk informēta par šādu iespēju.

Visvairāk šāds pakalpojums ir pieejams Latgales reģionā - 167 tirdzniecības vietās, bet vismazāk tirdzniecības vietu, kas piedāvā šādu iespēju, ir Kurzemes reģionā - 100. Vidzemes reģionā ir 138 šādas tirdzniecības vietas, Rīgā - 128, Pierīgas reģionā - 123, bet Zemgales reģionā - 106 tirdzniecības vietas, kur pie kases var izņemt skaidru naudu.

Deviņos novados šāda iespēja nav piedāvāta vispār - tie ir Alsungas, Baltinavas, Ciblas, Ērgļu, Ķeguma, Lubānas, Mazsalacas, Naukšēnu un Pāvilostas novadi. Turklāt šajos novados arī nav vairāk par diviem bankomātiem, bet Ciblas novadā nav neviena bankomāta.

Naudas izmaksas iespēju piedāvā piecas bankas: «Citadele», «DNB banka», «Nordea», «SEB banka» un «Hipotēku banka». Šīs bankas ar tirdzniecības vietu palīdzību piedāvā iespēju, norēķinoties par pirkumu pie kases, noņemt no konta naudu, kas nav mazāka par pieciem latiem, bet nav lielāka par 50 latiem.

Naudas izmaksas pakalpojumu piedāvā tādi uzņēmumi kā AS «Virši-A», SIA «Palink», SIA «Lukoil Baltija R», SIA «Ilmas aptieka», savukārt divi lielākie mazumtirgotāji SIA «Rimi Latvija» un SIA «Maxima Latvija» šādu iespēju nepiedāvā.

Ministrija uzsver, ka šī pakalpojuma priekšrocība ir izņemt naudu gan latos, gan santīmos. Brīdī, kad notiek norēķināšanās ar maksājumu karti, pircējam ir jānosauc summa, kuru tas vēlas noņemt no kartes konta, un šī naudas summa tiks pieskaitīta pirkumam, un pēc tam, kad pircējs būs apstiprinājis darījumu, viņš saņems čeku, kur atsevišķi būs apstiprināti abi darījumi.²

---

¹ Naudas izņemšanas no bankomātiem ar laiku kļūs par maksas pakalpojumu, Pieejams: <http://nra.lv/ekonomika/latvija/85070-naudas-iznemsana-no-bankomatiem-ar-laiku-klus-par-maksas-pakalpojumu.htm>,

² Skaidras naudas izmaksa, Pieejams: http://financenet.tvnet.lv/zinas/443714-skaidras-naudas-izmaksas-iespejamas_762_tirdzniecibas_vietas

Iepriekš minētās bankas 2011.gadā ir izveidojušas speciālu mājas lapu www.naudasizmaksa.lv, kas tika atklāta, kopā ar reklāmu kampaņu, tādējādi popularizējot šo pakalpojumu. Šajā mājas lapā, pēc adreses var atrast tuvākos veikalus, kur ir pieejama naudas izmaksa.¹

Šo funkciju teorētiski var pieslēgt jebkurš tirgotājs pie sava esošā POS termināla, noslēdzot papildus vienošanos ar banku, kas ir uzstādījusi POS terminālu. Bankas faktiski neko nenopelna no šī pakalpojuma, tas ir kā papildus bonuss, ko piedāvāt jauniem tirgotājiem piedāvājot uzstādīt POS terminālu.

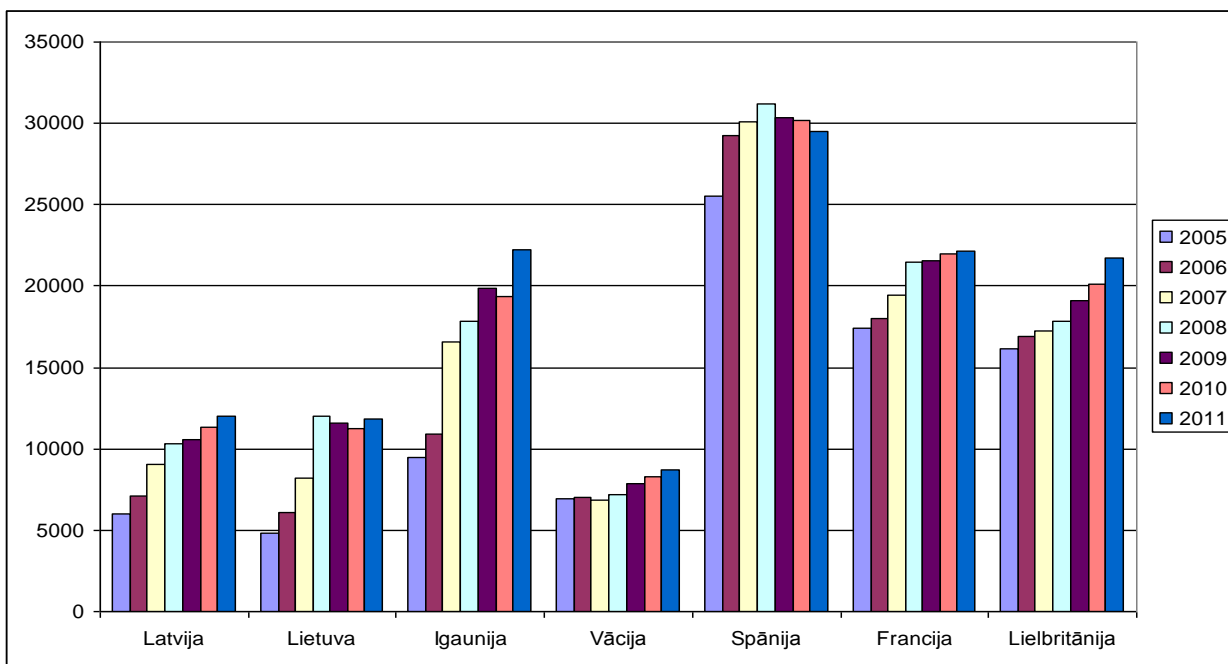
Tirgotāja ieguvums no šādas funkcionalitātes ir iespēja piesaistīt jaunus pircējus, jo ja tuvumā nav neviena bankomāta, tad kartes lietotājiem tā ir vienīgā iespēja tikt pie skaidras naudas. Otrkārt tirgotājs var samazināt inkasācijas izdevumus, jo izsniedzot skaidru naudu, samazinās skaidras naudas apjoms kasē.

Lai izprastu Latvijas karšu pieņemšanas tīkla attīstību un salīdzinātu ar citām Eiropas valstīm, autors izpētīja Latvijas kaimiņvalstu un Eiropas vadošo valstu karšu pieņemšanas tīklu. Izpētot POS terminālu skaitu uz miljoniem iedzīvotājiem var nojaust cik valstī ir attīstīta karšu pieņemšanas infrastruktūra.

Latvijai 2011.gadā uz milj. iedzīvotājiem ir 12 tūkst. POS terminālu (skat. 3.3. att.). Līdzīgi ir Lietuvā, bet Igaunijā ir gandrīz divreiz vairāk POS terminālu uz miljoniem iedzīvotājiem. Vidēji Eiropā citām valstīm ir lielāks POS terminālu skaits uz milj. iedzīvotājiem, vienīgi Vācijā šis skaitlis ir mazāks nekā Latvijai, bet tas izskaidrojams ar lielo iedzīvotāju skaitu.

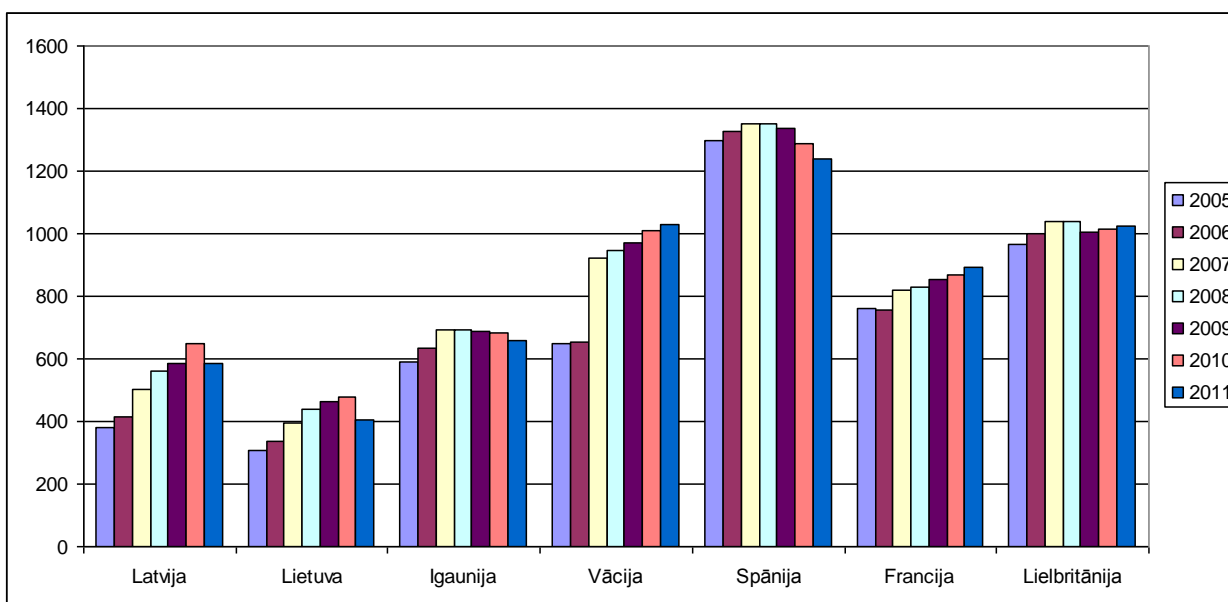
---

¹ Naudas izmaksa, Pieejams: <http://naudasizmaksa.lv/>

3.3. att. POS terminālu skaits uz milj. iedzīvotājiem ES valstīs 2005-2011 gads.¹

Turpinot apskatīt karšu pieņemšanas tīklu Latvijā un to cik efektīvi iedzīvotāji var izmantot norēķinu kartes, autors izpētīja bankomātu skaitu uz miljons iedzīvotājiem. Līdzīgi kā ar POS termināliem, bankomātu skaits Baltijas līmenī ir līdzīgs, bet ir krietni zemāks nekā vidēji ES. Latvijas iedzīvotājiem ir pieejami mazāk bankomāti uz miljons iedzīvotājiem. Ja Latvijā uz miljons iedzīvotājiem ir 587 bankomāti, tad, piemēram, Spānijā ir 1241 un Vācijā 1030 (skat. 3.4. att.).

3.4. att. Bankomātu skaits uz milj. iedzīvotājiem ES valstīs 2005-2011 gads.¹

¹ Autora veidota izmantojot Eiropas centrālās bankas datus

3.2. Norēķinu karšu tirgus Latvijā

Lai arī iedzīvotāju rocība samazinās tāpat kā ar iekšējo patēriņu saistīto nozaru apgrozījums, daži faktori liek domāt par drīzumā gaidāmo iedzīvotāju tēriņu palielināšanos. Banku pārstāvju teiktais liecina par izsniegto kredītkaršu pieaugumu, lai arī jāatzīst, ka tas saistīts ar dažādu atlaižu un citu bonusu piemērošanu. Līdzīgi mazumtirdzniecībai, celtniecībai, auto tirgum un citām ar vietējo tirgu saistītām nozarēm arī kredītkaršu izsniegšana atkarīga no valsts ekonomiskās situācijas, iedzīvotāju gatavības un spējas aizņemties un tērēt.

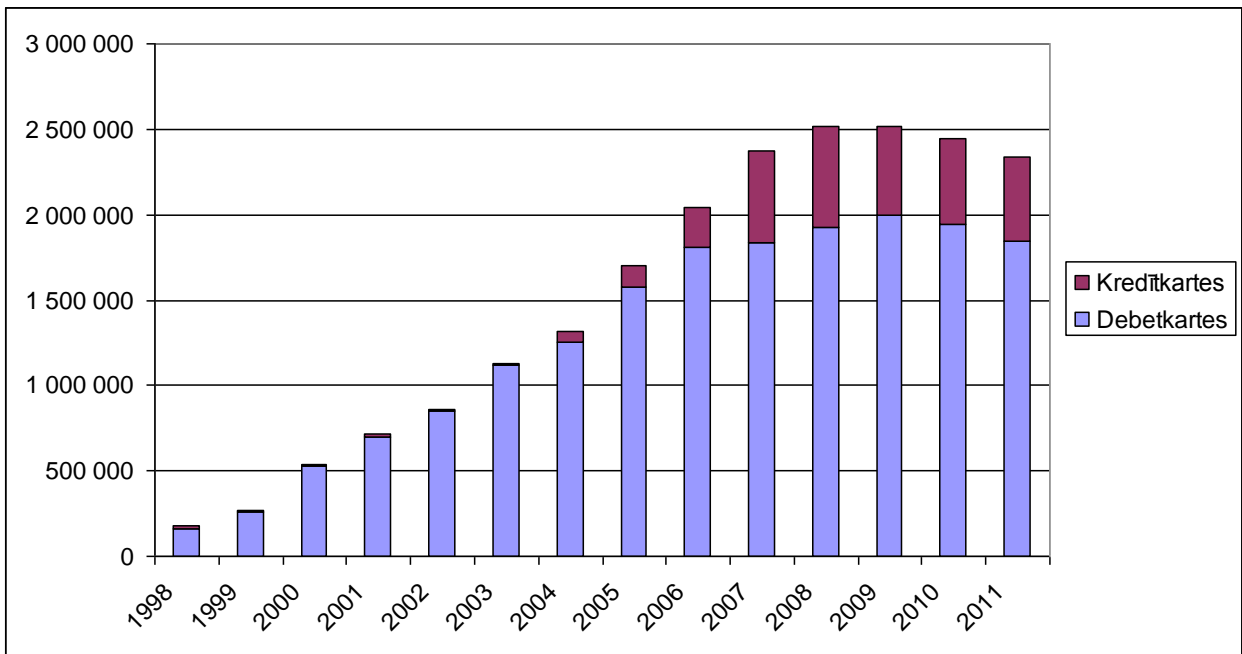
Pašreizējo ekonomisko rādītāju dēļ cerēt uz kredītkaršu tirgus pieaugumu būtu diezgan grūti, tomēr banku teiktais liecina, ka kredītkaršu tirgus nav apstājies. Kā vēsta Nordea bankas karšu pārdošanas un produktu attīstības vadītāja K.Jansone, aizvadītajā gadā jauno kredītkaršu skaits turpināja pieaugt līdzīgi kā iepriekšējos gados, vidēji ik mēnesi no kopējā karšu skaita veidojot apmēram 3%. Par aptuveni 10 000 jaunu kredītkaršu izsniegšanu pērn ziņoja arī SEB banka.²

Kā redzams 3.5. attēlā, norēķinu karšu skaits ir nemitīgi pieaudzis, līdz 2011.gadam, kad pirmo reizi Latvijas norēķinu karšu tirgu ir bijis kritums. 2011.gada beigās Latvijas norēķinu karšu tirgū bija 2,32 milj. norēķinu karšu. Kritums izskaidrojams ar kredītkaršu skaita samazinājumu. Pasliktinoties ekonomiskajai situācijai, bankas rūpīgāk izvērtē kredītkaršu izsniegšanu.

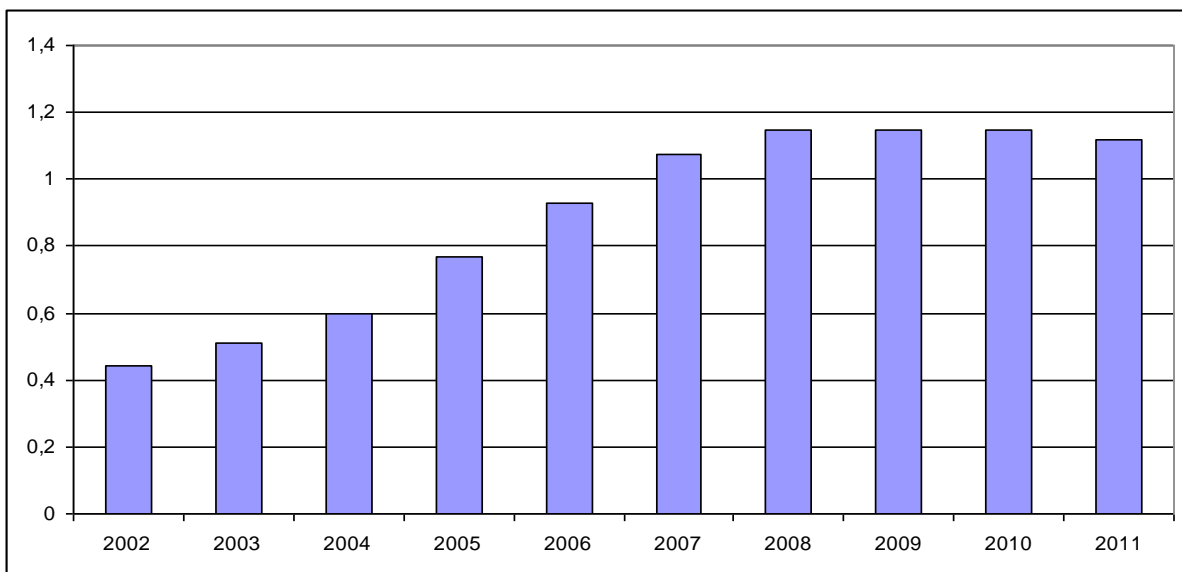
1 Autora veidota izmantojot Eiropas centrālās bankas datus

² Kredītkaršu tirgu kurina ar lojalitātes kartēm, Pieejams: <http://www.kapitals.lv/raksti/kreditkarsu-tirgu-kurina-ar-lojalitates-programmam>

3.5. att. Norēķinu karšu skaita izmaiņas Latvijā 1998.-2012. gads¹

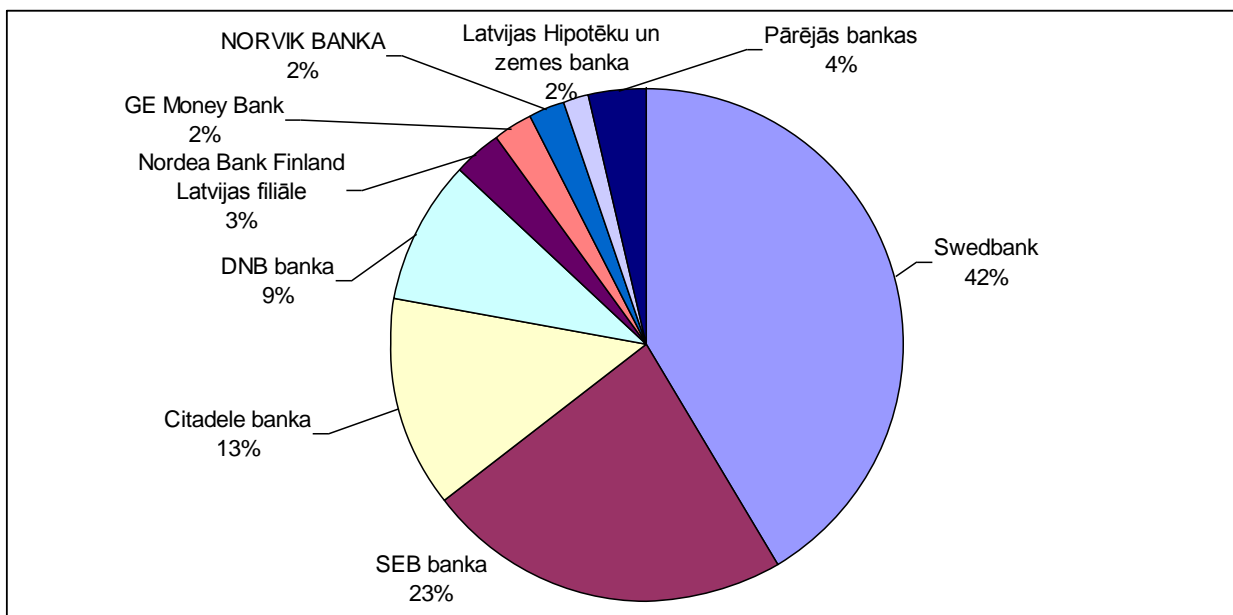
Autors uzskata, ka nebūtu precīzi vienmēr sekot līdzi karšu skaita izmaiņām neņemot vērā iedzīvotāju skaita izmaiņas. Tāpēc autors izpētīja karšu skaita izmaiņu uz vienu Latvijas iedzīvotāju. Šis rādītājs parāda, ka karšu skaits uz vienu iedzīvotāju būtiski nemainās arī pēc krīzes. Tas nozīmē, ka karšu skaita samazinājums skaidrojams ar iedzīvotāju skaita samazinājumu un kredītkaršu pieprasījuma kritumu. Katram iedzīvotājam joprojām vidēji ir 1.11 karte (skat 3.6. att).

3.6. att. Norēķinu karšu skaits uz vienu iedzīvotāju Latvijā 2002 - 2011 gads¹

¹ Latvijas norēķinu statistika, Pieejams: http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/makssist/MS_stat/Latvijas_maks_stat_latv_aug.xls,

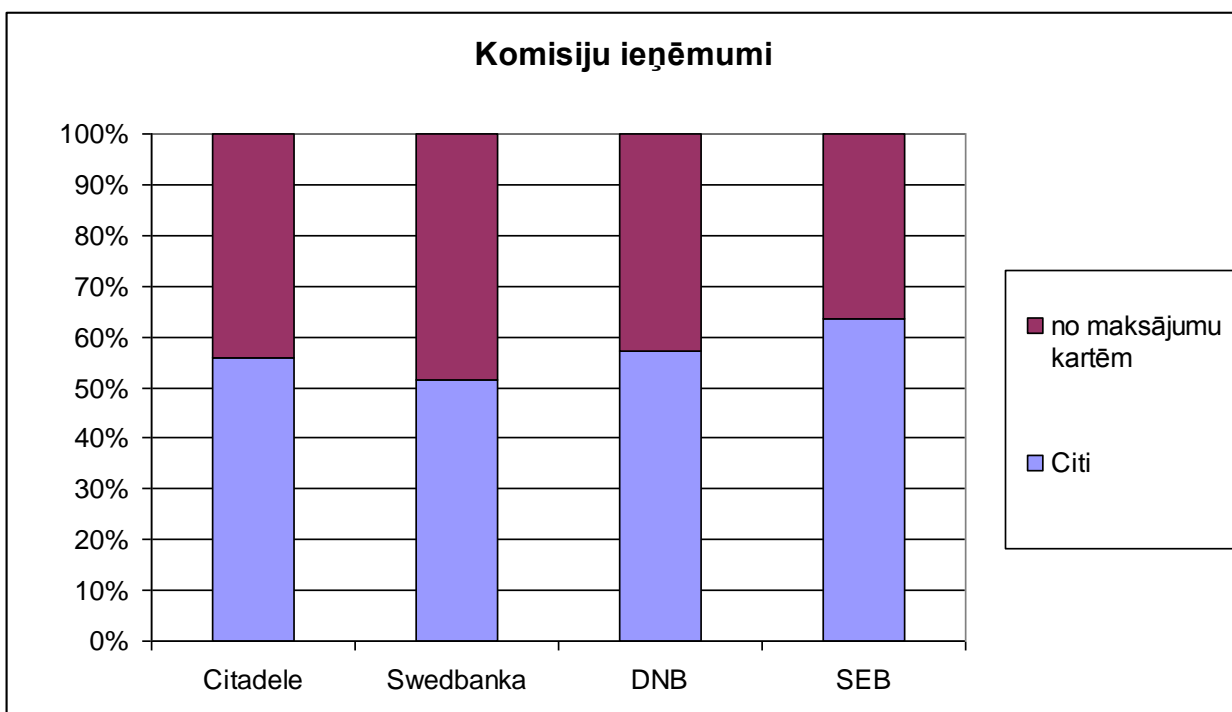
Latvijas norēķinu tirgus 2012. gada 3. ceturksnī ir koncentrēts 4 banku rokās, kas ir izdevušas 86% no kopējā karšu skaita (skat. 3.7. att.). Vadošās bankas karšu jomā ir Swedbank, kas ir emitējusi 42% jeb 982 tūkst. norēķinu karšu. Otrā lielākā banka karšu jomā ir SEB banka, kas ir izdevusi 23% jeb 554 tūkst. karšu. Tālāk seko Citadele banka ar 13% un DnB ar 9% izdotu karšu.

3.7. att. Norēķinu karšu tirgus sadalījums Latvijā 30.09.2012.²

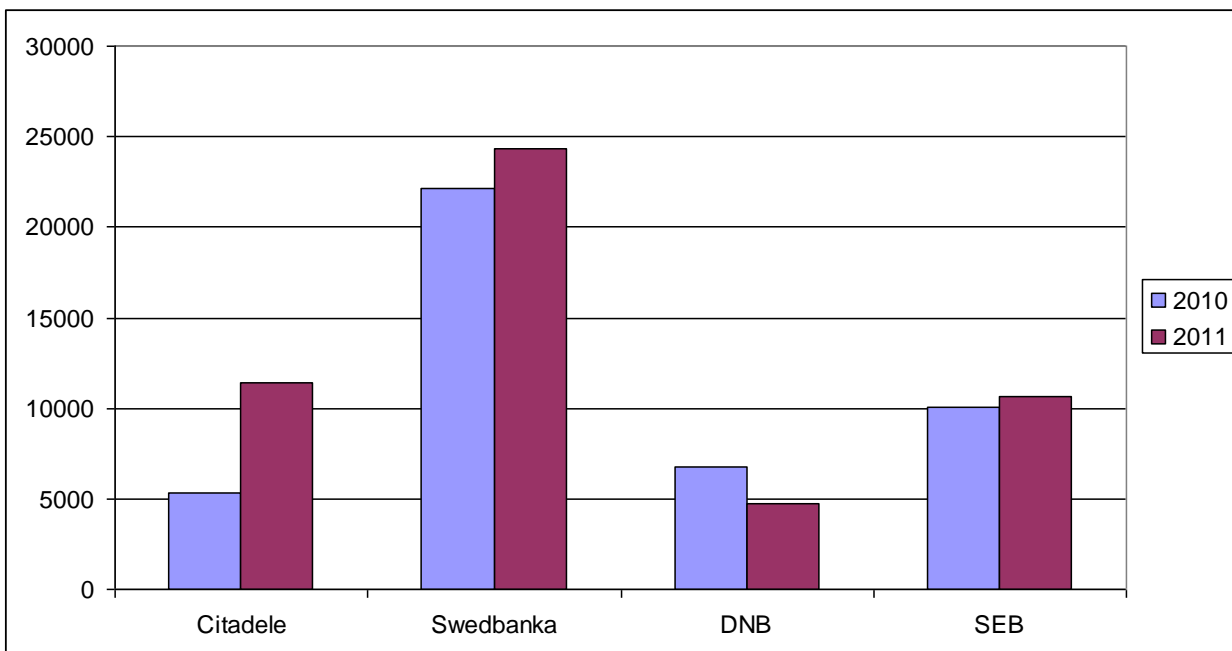
¹ autora veidots izmantojot centrālās statistikas pārvaldes un Latvijas bankas datus

² Latvijas banku sektora maksājumu karšu statistika, Pieejams: http://www.bankasoc.lv/lv/statistika/maksajumu_kartes.html

3.8. att. Banku komisiju ieņēmumu īpatsvars no norēķinu karšu apkalpošanas 2011.gadā.¹

Bankas iegūst būtiskus komisiju ieņēmumus no norēķinu karšu apkalpošanas. Kā attēlots 3.8. att. bankas gūst līdz pat 49% no visiem kopējiem komisiju ieņēmumiem, tieši apkalpojot norēķinu kartes. Šie ieņēmumi sevī ietver komisijas par dažādiem pirkumiem, karšu izdošanas gada maksas un citus ieņēmumus no karšu apkalpošanas.

3.9. att. Banku komisiju ieņēmumi no norēķinu karšu apkalpošanas (tūkst. Ls) 2010.-2011.gadā.²

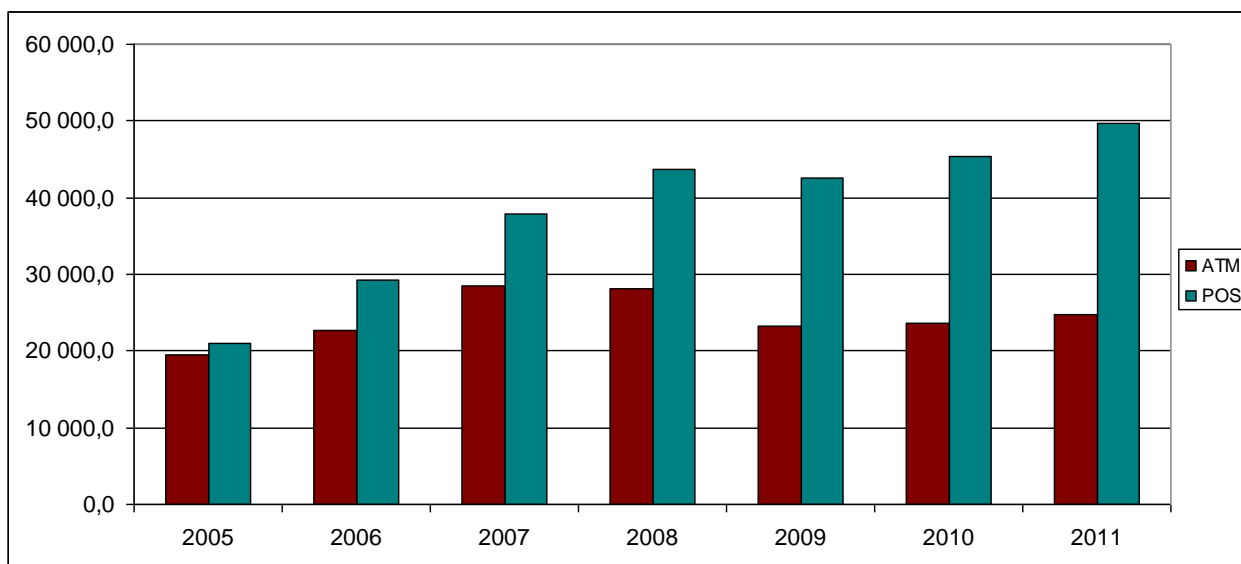
¹ Autora veidota izmantojot banku 2011. gada pārskatus.

² Autora veidota izmantojot banku 2011. gada pārskatus.

2011. gadā vislielākos ieņēmumus no norēķinu karšu pakalpošanas guva Swedbank, vairāk nekā 24 milj. Ls (skat. 3.9. att.). Citadele arī ir viens no tirgus līderiem, bet 2010. gadā ir bijis smags kritums un komisiju ieņēmumi bija strauji samazinājušies. Toties 2011. gads ir bijis veiksmīgāks un ieņēmumi ir divkārtšojušies līdz 11 milj. Ls, kas izskaidrojams ar bankas reputācijas un ekonomiskās situācijas stabilizēšanos.

Lai saprastu cik efektīvi funkcionē norēķinu kartes Latvijā, autors izpētīja karšu darījumus transakciju griezumā. Lai labāk saprastu kāda pašlaik ir situācija un kas ir mainījies pēdējo gadu laikā.

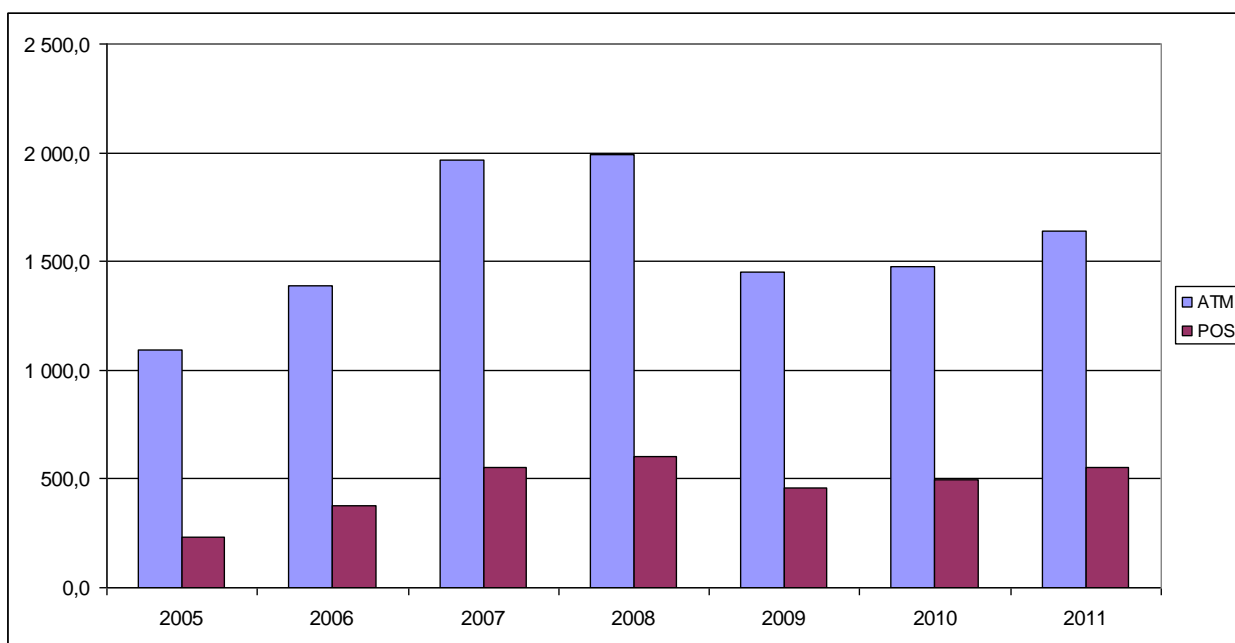
Tapāt kā jebkuri finansiālie rādītāji, tā arī karšu transakciju apjoms korelē ar finansiālo situāciju valstī, jo 2009. gadā bija manāms kritums transakciju apjomā. Ar norēķinu kartēm veikto transakciju apjoms pēc 2009. gada ir nemitīgi audzis un jau 2011. gadā pārsniedz pirms krīzes apjomus un sastāda 49.7 miljons transakciju (skat. 3.10 att.). Šāds pieaugums ir interesants, jo kopš 2009. gada ir samazinājies norēķinu karšu skaits. Tas pierāda karšu izmantošanas efektivitātes pieaugumu, jo neskatoties uz karšu skaita samazinājumu transakciju skaits pieaug. Tas liecina par iedzīvotāju paradumu maiņu un ka ar vien biežāk norēķinu kartes tiek izmantotas pirkumu apmaksai.

3.10. att. Transakciju skaits ar Latvijā izdotajām kartēm POS un ATM (tūkst.) 2005.-2011. gadā.¹

¹ Latvijas norēķinu statistika, Pieejams:
http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/makssist/MS_stat/Latvijas_maks_stat_latv_aug.xls,

Kaut arī transakciju skaits ir pārsniedzis pirmskrīzes līmeni, tomēr transakciju apjoms 2011. gadā joprojām ir mazāks nekā 2008. gadā un sastāda 555 milj. Ls 2011. gadā (skat 3.11 att). Iedzīvotāju pirktspēja nav pilnība atjaunojusies. Transakcijas apjomu ietekmē augstais ēnu ekonomikas līmenis Latvijā un iedzīvotāju emigrācija. Norēķinu karšu tirgu pozitīvi ietekmē valsts prasības bezskaidru norēķinu ieviešanu valsts iestādēs, piemēram, Valsts zemes grāmata, muitas utt. Šāda prasība pozitīvi ietekmē transakciju apjomu karšu tirgū. Bankomātos izņemtais skaidras naudas apjoms 2009. gadā strauji kritās par 23%, kas izskaidrojams ar vispārējo finanšu situācijas pasliktināšanos.

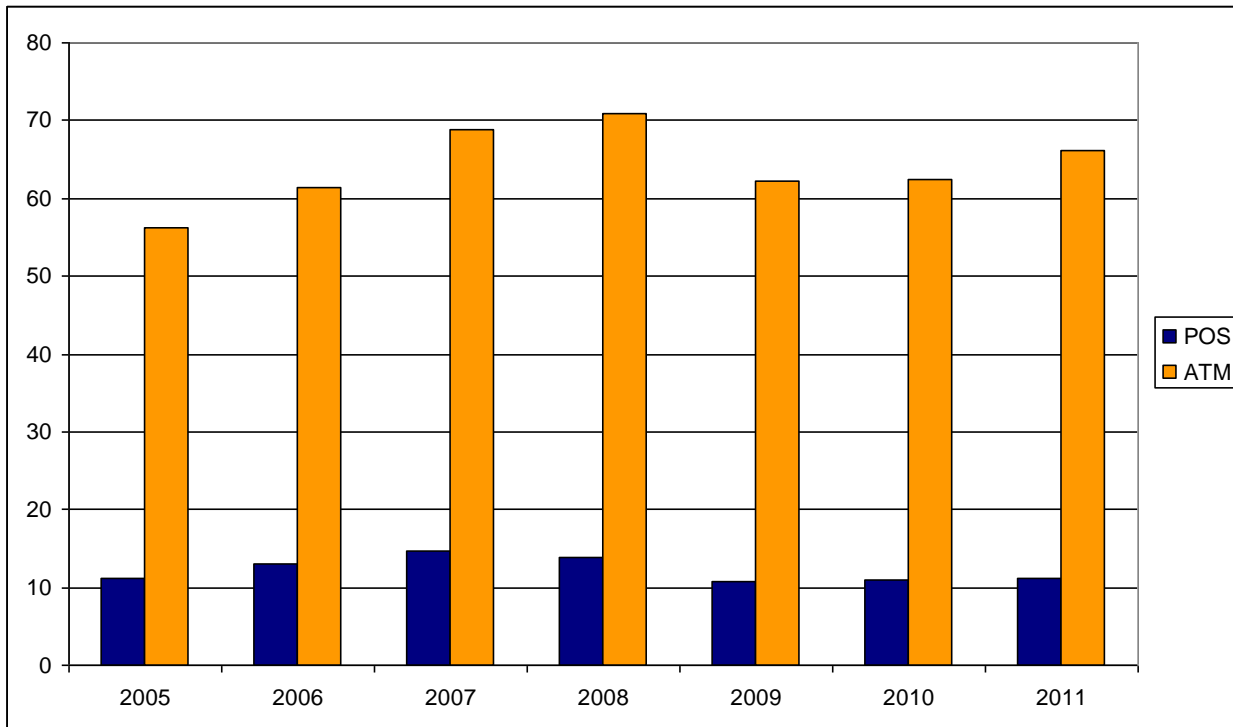

3.11. att. Transakciju apjoms Latvijā izdotajām kartēm POS un ATM (milj. Ls) 2005.-2011.gadā.¹

Neskatoties uz iepriekš minēto, vidējā transakciju summa POS terminālos ir samēra zema, vidēji 11 Ls par pirkumu. Kaut arī transakciju skaits ir strauji audzis, tomēr apjoma pieaugums nav bijis tik liels. 2007.gadā vidējā pirkuma summa bija 14.6 Ls (skat. 3.12. att). Šāda situācija skaidrojama arī ar iedzīvotāju paradumu maiņu, jo agrāk iedzīvotāji norēķinu kartes izmantoja lielāku pirkumu veikšanai, bet pašlaik tendence palielinās, ka skaidu naudu praktiski var nelietot, jo ar karti var norēķināties var gandrīz visās tirdzniecības vietās. Bankām nav izdevīgi, ja ir daudz transakciju par mazām summām, jo bankai ir konkrētas izmaksas par katras transakcijas nodrošināšanu. Ja bankai transakcija izmaksā aptuveni 3 santīmus, bet no tirgotāja iekasē 1% no transakcijas summas, tad iznāk ja darījums ir zem 1 Ls, banka zaudē 2 santīmus uz katru

¹ Latvijas norēķinu statistika, Pieejams: http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/makssist/MS_stat/Latvijas_maks_stat_latv_aug.xls,

darījumu. Šāds aprēķins ir aptuvens, jo precīzi nevar zināt, kādas ir katras bankas transakciju uzturēšanas izmaksas.

3.12 att. Vidējā transakcijas summa Latvijā izdotajām kartēm POS un ATM (Ls) 2005.-2011.gadā.¹

Savukārt ATM izņemto vidējo summas samazinājumu bankas vērtētu tikai pozitīvi, jo skaidras naudas nodrošināšana ir vienmēr dārgs pakalpojums. Bankas ir vairāk ieinteresētas, lai kartes lietotāji tērē savus līdzekļus elektroniski, jo tādā gadījumā klientu nauda vienmēr stāv norēķinu kontos gan tirgotāja, gan kartes lietotāja. Un kā zināms bankām vislētākie naudas resursi ir klientu norēķinu kontos esošie.

¹ Latvijas norēķinu statistika, Pieejams:
http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/makssist/MS_stat/Latvijas_maks_stat_latv_aug.xls,

3.3. Kredītkaršu piedāvājuma analīze Latvijas komercbankās

Bankas piedāvājot kredītkartes var piesaistīt jaunus klientus, piedāvājot izdevīgus nosacījumus karšu kredītam, bet jārēķinās ar kredītrisku, ka ne visi karšu lietotāji laikus norēķināsies par savām saistībām. Banku noteiktajām kredītkaršu likmēm (skat. 3.1.tabulu), būtu jānosedz risks, ka daļa kredītu netiks atmaksāti vai atmaksa tiks kavēta.

3.1. tabula

Banku piedāvātās kredītlīkmes karšu kredītam¹

Īpašības	Swedbank			SEB			Citadele			DNB	
	Klasiskā	Gold	Platinum	Klasiskā	Gold	Platinum	Klasiskā	Gold	Platinum	Klasiskā	Gold
% likme	No 19%	No 19%	No 14%	No 21 %	No 21%	0%/21%	No 22%	No 22%	18%	0%/18%	0%/18%
Maks. limits	Līdz 3 algām	Līdz 3 algām	Līdz 3 algām	Līdz 2 algām	Līdz 2 algām	Līdz 2 algām	Līdz 3 algām	Līdz 3 algām	Individuāli	Līdz 3 algu apmēram vai 5000LVL	Līdz 3 algu apmēram vai 5000LVL
Bez % periods	Līdz mēneša beigām	Līdz nākamā mēneša 10.dat.	Līdz nākamā mēneša 20.dat.	Līdz nākamā mēneša 14. dat.	Līdz nākamā mēneša 14. dat.	Līdz nākamā mēneša 14. dat.	Līdz nākamā mēneša 15. dat.	Līdz nākamā mēneša 15. dat.	Līdz nākamā mēneša 15. dat.	Līdz nākamā mēneša 15. dat.	Līdz nākamā mēneša 15. dat.
Termiņš	3 gadi	3 gadi	3. gadi	3 gadi	3 gadi	3 gadi					
Vecums	No 21	No 21	No 21	No 18	No 18	No 18	No 18	No 18	No 18		
Minimālais ienākumu apjoms	180	700	3000				No 200	No 500	No 3000		
Kartes zīmols	Mastercard	Mastercard	Visa	Visa/Mastercard	Visa/Mastercard	Mastercard	American Express/Mastercard	American Express/Mastercard	Visa/American Express	Visa/Mastercard	Visa/Mastercard
Kartes gada maksa (LVL)	12	33	90	12	30	250	18	50	250	25	70

¹ Autora veidota izmantojot konkrēto banku mājaslapu informāciju.

Analizējot banku piedāvātās procentu likmes kredītkartēm var spriest par konkrētas bankas aizdevumu politikas attiecībā uz šo produktu. Piemēram, SEB banka piedāvā vienādas procentu likmes visām kredītkartēm, mainās tikai šo kredītkaršu gada maksa. Piedāvājot kredītkartes ar zemākām procentu likmēm, banka var palielināt savu karšu skaitu tirgu un pelnīt vairāk no starpbanku komisijām, jo bankas pelna ne tikai no kredītkaršu procentiem. Swedbank ir ļoti elastīga pieja, jo nosaka individuāli katram klientam procentu likmi izsniedzot kredītkarti (sākot no 17%), balstoties uz klienta kredītvēsturi un izmantotajiem bankas produktiem. Swedbank ir līderis norēķinu karšu izdošanā Latvijā.

Izsniedzot jebkādu kredītu bankai vispirms jāievēro MK un FKTK noteikumi. Bankām jānosaka un jāievēro tādas kredītu piešķiršanas kritērijus, kas ir pietiekami, lai pieņemtu saprātīgus lēmumus par kredītu piešķiršanu. Kredītu piešķiršanas kritērijus nosaka katram kreditēšanas mērķa tirgum, kurā banka veic kredītriskam pakļauto darbību, izsniedzamo kredītu veidiem, mērķiem un kredītņēmēju kredīspējai. Pirms kredīta piešķiršanas bankām jāizvērtē kredītņēmēja kredīspēju, analizējot šādu informāciju:

- kredīta mērķi;
- kredīta atmaksas avotus.
- kredītņēmēja – fiziskas personas – ienākumu pietiekamību nepieciešamajiem izdevumiem kredīta apkalpošanai, ņemot vērā bankas kredītņēmēja kategorijai noteikto kredīta apkalpošanas rādītāju, vienlaikus analizējot kredītņēmēja ienākumu stabilitāti, tajā skaitā kredītņēmēja darbavietas, kas ir saimnieciskās darbības veicēja, tautsaimniecības nozares vai ģeogrāfiskā reģiona attīstību un pozīciju tirgū;
- kredītņēmēja – saimnieciskās darbības veicēja – saimnieciskās darbības rezultātus, finansiālo stāvokli, paredzēto kredīta atmaksas naudas plūsmu, kā arī attiecīgās tautsaimniecības nozares vai ģeogrāfiskā reģiona attīstību un kredītņēmēja pozīciju tajā, kā arī kredītņēmēja vadības kompetenci;
- kredītņēmēja kredītvēsturi bankā un informāciju no ārējiem avotiem, tajā skaitā no kredītu reģistra;
- trešo personu, kuras galvo par izsniedzamo kredītu, kredīspēju.¹

---

¹ Kredītriska pārvaldīšanas normatīvie noteikumi, FKTK noteikumi Nr.194, 06.01.2012, Pieejams http://fktk.lv/texts_files/0_~5763671.pdf

Pēc tā ko bankas prasa klientiem norādīt kredītkartes pieteikumu formā, var secināt kas tiek ņemts vērā izvērtējot kredītrisku pie kredītkaršu izsniegšanas.

3.2. tabula

Aizpildāmie lauki kredītkaršu pieteikumos¹

	SEB banka	Swedbanka	DNB	Citadele
Alga pēc nodokļu nomaksas	V	V	V	V
Citi oficiāli ienākumi	V	V	V	V
Dzīvesvieta (pilsēta, adrese, privātmāja, privāts dzīvoklis, īrēts, dzīvo pie vecākiem utt.)	V	V	V	V
precējies/neprecējies	V	V	V	V
apgādājamo bērnu skaits	V	V	V	V
Izglītība	V	V	V	V
Amats	V	V	V	V
Darbavietas nozare, uzņēmuma nosaukums, darba pieredze	V	V	V	V
Darba devēja kontaktinformācija - adrese, telefona nr.		V	V	V

Klienti zina kādus laukus jāaizpilda, bet nezina vai tas ietekmē pozitīvi vai negatīvi bankas lēmumu piešķirt kredītlimitu kredītkartei un tā apjomu. Pētot literatūru par kredītrisku var secināt, kas bankām ir būtisks izvērtējot klientu kredītkaršu pieteikumus. Bankām būtiskākais ir klienta ienākumi un reputācija. Kaut arī par kredītvēsturi pieteikuma formā neprasa, bet to bankas tā pat var noskaidrot Kredītu reģistrā. Lauki par apgādājamajiem un ģimenes statusu ir nepieciešams, lai noskaidrot, cik aptuveni ir brīvo līdzekļu aizņēmuma atmaksai.

Secinājums ir, ka ja klientam ir pilnas slodzes darbs un nav parādsaistību, tad būs ļoti liela iespēja saņemt kredītkarti.

Banku piedāvātās kredītkaršu papildus priekšrocības.

Kredītkarte ir ne tikai bankas izsniegts kredīts. Tā ir arī maksāšanas līdzeklis, ko izmantot ikdienas norēķiniem, gan lielākiem pirkumiem, gan neparedzētiem izdevumiem, gan ceļojumiem. Lai piesaistītu vairāk klientu, izsniedzot kredītkarti tiek piedāvātas papildus iespējas un labumi klientiem. Kredītkaršu papildus piedāvātās priekšrocības ir atkarīgas no kartes līmeņa, piemēram, Gold un Platinum līmeņa kredītkartēm papildus priekšrocības būs vairākas. Kredītkaršu papildus piedāvātās priekšrocības pamatā iedalās:

- Kredītkartes limita atmaksas veidā;

¹ Autora veidota izmantojot konkrēto banku mājaslapu informāciju.

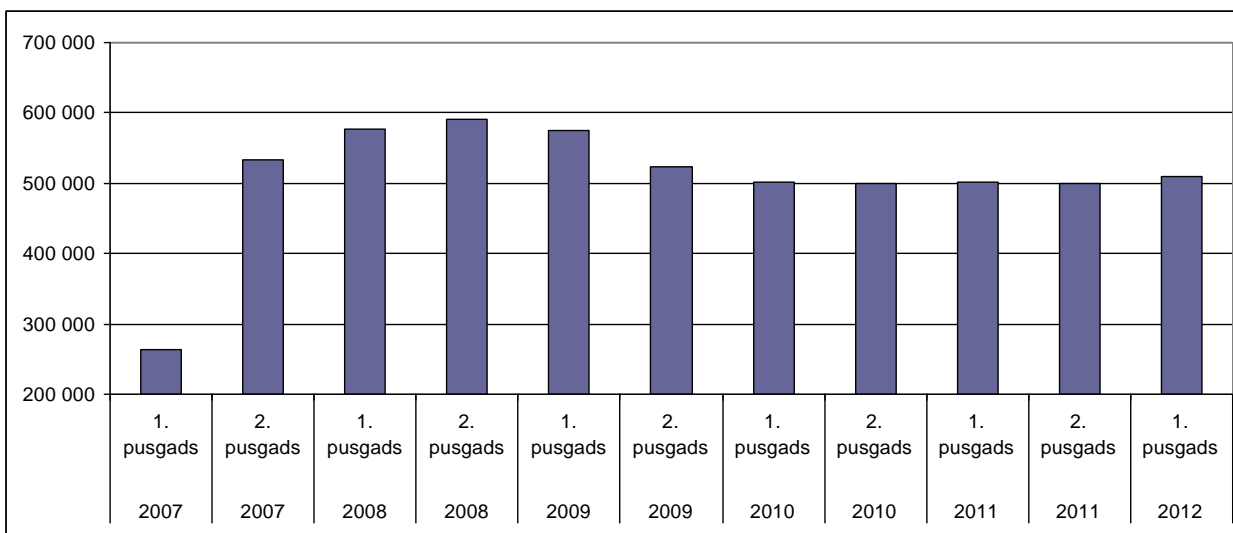
- Pakalpojumos, kas tiek doti līdz ar karti;
- Pirkumu atlaižu un lojalitātes programmās.

Kredītkartes limita atmaksai dažas bankas piemēro bezprocentu periodu. Tas nozīmē, ka iztērētais kredītlimits iepriekšējā mēnesī ir jāatgriež līdz nākamā mēneša noteiktajam datumam, lai neapreķinātos procenti par kredīta izmantošanu. Ir bankas, kas nosaka obligātu kredītkartes kredīta limita atgriešanu līdz noteiktajam datumam, bet dažu banku piedāvātajām kredītkartēm viss limits obligāti nākamajā mēnesī nav jāatgriež. Šādu kredītkartes limita atmaksas kārtību piedāvā DNB banka, SEB un Swedbank.

Papildus pakalpojumi, kurus bankas piedāvā kopā ar karti var būt gan par maksu, gan bezmaksas. Papildus pakalpojumi ir ceļojumu apdrošināšana, pirkumu apdrošināšana, Priority Pass karte lidostu VIP telpu apmeklējumam, konsjerža pakalpojumi un citi. Pārsvārā šie papildus pakalpojumi kredītkaršu klientiem tiek piedāvāti augstāka līmeņa kartēm. Kredītkaršu papildus pakalpojumus piedāvā Citadele, SEB banka, Swedbank, DNB banka.

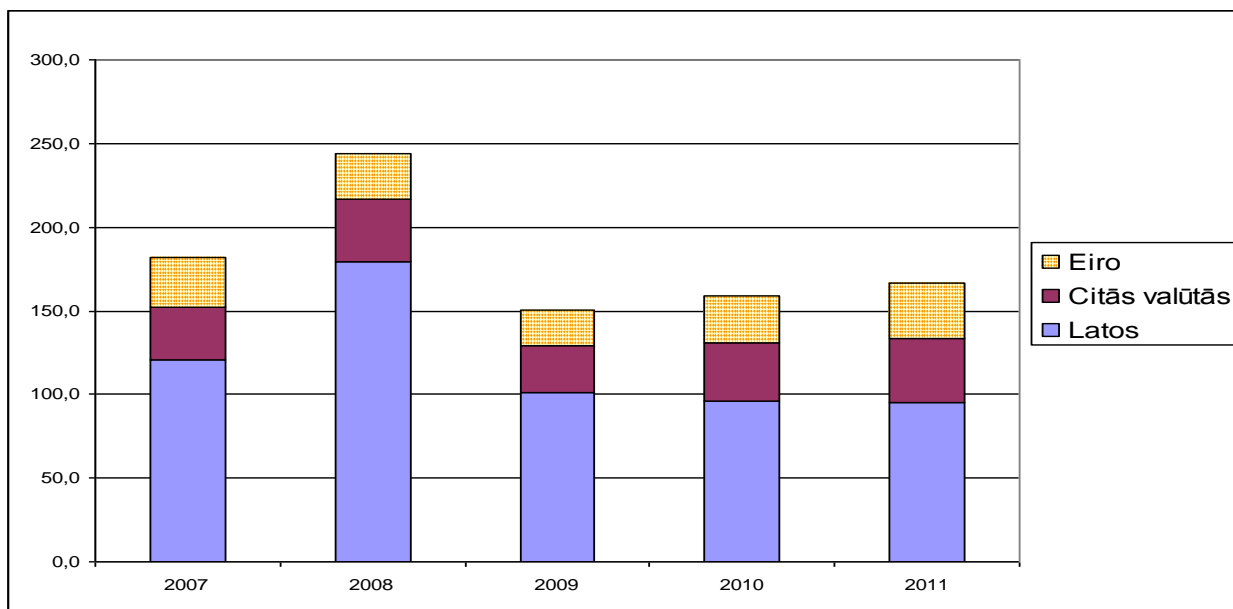
Pirkumiem ar kredītkarti bieži vien bankas klientiem piedāvā īpašas atlaides veikalos, īpašus piedāvājumus vai kuponus. Veicot pirkumus veikalos ar kredītkarti, dažas bankas piedāvā arī punktu programmu, kas nozīmē ka par katru pirkumu par noteiktu summu tiek uzkrāti punkti. Vēlāk šos punktus ir iespējams pārvērst naudas izteiksmē pārskaitot uz kredītkartes konta, vai saņemot kādas dāvanas. Šādas programmas kredītkartēm piedāvā Swedbank, SEB, Citadele, DNB.

Izsniegto kredītkaršu skaits ir pastāvīgi audzis līdz 2008. gada beigām, kad sākas krīze finanšu pasaulē. Pašreizējā ekonomiskajā situācijā cerēt uz kredītkaršu tirgus pieaugumu būtu grūti, kopš 2008.gada beigām, kredītkaršu skaits ir samazinājies par 16% jeb 81 tūkst. karšu (skat. 3.13. att.). Tas izskaidrojams ar iedzīvotāju ienākumu samazināšanos un banku stingru klientu izvērtēšanu. Kopš 2007. gada bija ļoti straujš kredītkaršu pieaugums, jo bija augsta klientu pirk spēja un iedzīvotāji nebaidījās aizņemties.

3.13. att. Latvijas komercbanku izdoto kredītkaršu skaits 2007.-2012. gadā¹

Vēl karšu skaita samazinājums skaidrojams ar iedzīvotāju ieradumu maiņu, ja agrāk klienti izmantoja vairākas kartes, tad tagad tas ir mainījies. SEB bankas 2011. gadā veiktais pētījums liecina, ka 38% iedzīvotāju izmanto tikai vienu maksājumu karti, bet 62% izmanto divas un vairāk maksājumu kartes. Turklāt, jo lielāki ienākumi, jo vairāk karšu (pat virs četrām) tiek izmantotas.²

3.14 att. Latvijas komercbanku kredītkaršu darījumu summa pa valūtām milj. Ls 2007.-2011. gadā³

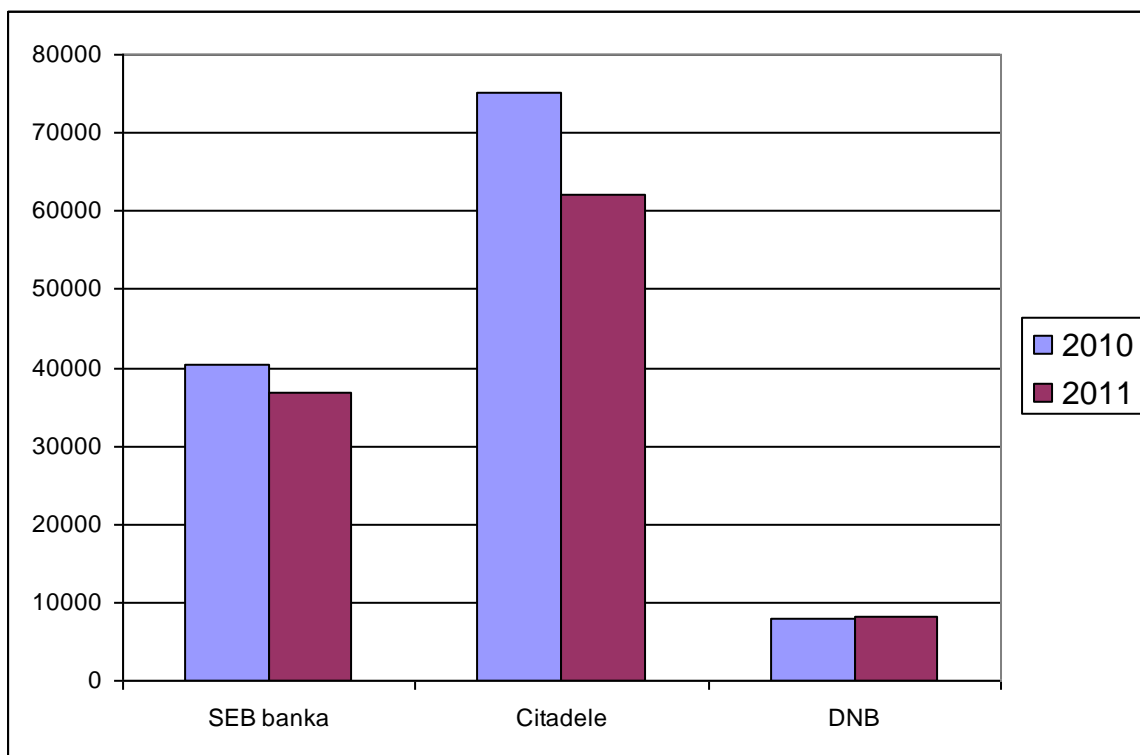
¹ Latvijas norēķinu statistika, Pieejams:

http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/makssist/MS_stat/Latvijas_maks_stat_latv_aug.xls,

² Latvijas banku karšu tirgus sarucis līdz 2007.gada līmenim, Pieejams: <http://www.db.lv/finanses/bankas/latvija-banku-karsu-tirgus-sarucis-lidz-2007-gada-limenim-245921>

³ Latvijas norēķinu statistika, Pieejams:

Samazinoties kredītkaršu skaitam 2008. gadā samazinājusies ir arī transakciju summa, kas veikta ar Latvijas komercbanku izdotajām kartēm ar kredītu funkciju (skat. 3.14.att.). 2008. gadā ar kredītkartēm tika veikti dažādi darījumi dažādās valstīs kopsummā 243 milj. Ls (visas valūtas konvertētas uz latiem). Bet iestājoties krīzei 2009. gadā darījumu apjoms nokritās par 39% līdz 150 milj. Ls. Kopš 2009. gada darījumu apjoms ir pastāvīgi audzis līdz 166 milj. Ls 2011. gadā. Par katru darījumu, kas veikts ar kredītkarti banka saņem starpbanku komisiju no bankas, kas karti pieņēma. Tāpēc bankas ir ieinteresētas audzēt kredītkaršu transakciju apjomu.

3.15. att. Latvijas komercbanku izsniegtais kredītkaršu kredīts 2010.-2011. gadā (tūkst. Ls)¹.

Pēc kredītu reģistra datiem kopējais karšu kredīta tirgus ir 150 milj. Ls. Izpētot Latvijas vadošo komercbanku gada pārskatus un salīdzinot to izsniegtos karšu kredītus, var secināt, ka līderis ir Citadele, kas ir izsniegusi vairāk nekā 62 milj. Ls karšu kredīta. Diemžēl Swedbank nav publiskojusi informāciju, cik konkrēti no aizdevumu apjoma veido karšu kredīts, bet pēc autora aplēsēm tas varētu būtu aptuveni 40 milj. Ls, jo pārējo tirgus līderu kopējais izsniegtais karšu kredīta apjoms ir 106 milj. Ls (skat. 3.15. att.). Bankas pēdējo gadu laikā samazinājušas izsniegto karšu kredītu apjomus.

http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/makssist/MS_stat/Latvijas_maks_stat_latv_aug.xls,

¹ Autora veidota izmantojot banku 2011.gada pārskatus.

Citadele bankas lielais karšu kredīta apjoms izskaidrojams gan ar agresīvo pārdošanas politiku, gan arī ar privilēģiju izdot American Express kredītkartes, kas ir ļoti ekskluzīvs karšu produkts. Tomēr, agresīvai un nepārdomātai pārdošanas politikai ir sekas – kredītrisks. Citadele bankai vairāk nekā 14 milj. Ls no kopējā karšu kredītu atmaksas termiņš tiek kavēts sākot ar 30 dienām.¹

Izpētot banku izsniegtos kredītkaršu kredītus un kredītkaršu tirgu kopumā, autors secina, ka viss tirgus tiek koncentrēts praktiski 3 komercbanku rokās. Toties šis īpatsvars ir mainījies pēdējo gadu laikā, jo Citadele ir zaudējusi savas pozīcijas un citas bankas aizņems šo vietu. DnB un Nordea ar lojalitātes programmām jau tagad aktīvi piesaista jaunus karšu lietotājus, apvienojot kredītkarti ar kādu tirdzniecības vietu – veidojot kopzīmola kredītkartes.

---

¹ Citadele gada pārskats, Pieejams:
http://www.citadele.lv/common/img/uploaded/doc/reports/gada_parskats_2011_lv.pdf

SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Secinājumi:

1. Latvijas iedzīvotājiem ir pieejami mazāk bankomāti uz miljons iedzīvotājiem nekā citās Eiropas valstīs.
2. Karšu lietotāji aizvien biežāk izmanto norēķinu kartes ikdienas pirkumiem, bet transakciju summas samazinās.
3. Ir nevienmērīgs ATM tīkls Latvijā, daudzās apdzīvotās vietās ir grūtības tikt pie skaidras naudas.
4. Bankām ir būtiski ar kredītkaršu izdošanu attīstīt arī karšu pieņemšanu tīklu, jo tādējādi uzlabojas kartes funkcionalitāte, popularitāte un lietderība.
5. Latvijā 2012. gadā tika ieviesta nebijusi maksājumu karte - bezkontakta karte.
6. 2008. gadā ekonomiskā krīze būtiski neietekmēja karšu pieņemšanas iekārtu skaitu.
7. Krāpnieki katru gadu izdoma aizvien jaunus veidus kā nokopēt karšu lietotāju datus.
8. Norēķinu karšu efektīvai funkcionēšanai traucē nevienmērīga bankomātu pieejamība.
9. Bankai ir lielākas izmaksas, jo nepietiekoši strauji pieaug vidējā transakcijas summa.
10. Bankas ir ieinteresētas attīstīt norēķinu karšu biznesu, jo vairāk cilvēku izmantos karšu norēķinus, jo vairāk naudas līdzekļu tiks apgrozīts banku kontos.
11. Latvijas norēķinu karšu tirgus koncentrēts 4 banku rokās.
12. Latvijas komercbanku izsniegtais karšu kredīta apjoms ir strauji samazinājies kopš 2009. gada par 60% līdz 150 milj. latu.
13. Ja klientam ir pilnas slodzes darbs un nav parādsaistību, tad ir ļoti liela iespēja saņemt kredītkarti.

Priekšlikumi:

1. Valstij vajadzētu izsniegt dotācijas, lai Citadele uzstāda sev nerentablus bankomātus, vietās, kur iedzīvotājiem ir problēmas tikt pie skaidras naudas.
2. Bankām kopīgi būtu jāizvērs reklāmas kampaņas par to cik izdevīgi ir norēķināties ar norēķinu kartēm, uzsverot tādas priekšrocības kā drošību, ērtumu un praktiskumu.
3. Valstij būtu jāatbalsta banku karšu norēķinu sistēma nevis jāievieš sankcijas par līdz galam nepierādītu banku vienošanos par starpbanku komisijām, jo ieguvējs no attīstās

karšu sistēmas ir arī Valsts. Tādējādi samazinās dārgā skaidras naudas aprite un ēnu ekonomika

4. Bankām jāinformē savus karšu lietotājus par karšu datu drošību. Visām bankām savās mājas lapās jāizvieto attēli, kā izskatās viņu bankomāti un kur jāpievērš uzmanība vai nav uz bankomātā uzmontēta kāda datus zogoša ierīce.
5. Bankām kredītkartes jāpozicionē kā ērtu maksāšanas līdzekli ikdienā, ne tikai kā aizdevuma veidu, tādējādi palielinot kredītkaršu apgrozījumu, jo kredītkartēm ir augstāka starpbanku komisijas maksa.
6. Katrai bankai jāizstrādā interesantas karšu lojalitātes programmas, jo tirgus ir pārāk mazs tik daudzām bankām un piedāvājums ir ļoti līdzīgs.
7. Bankām jāuzrunā savus esošos turīgos klientus, kam vēl nav kredītkartes, uzsverot, ka kredītkartes funkcija nav tikai aizdevums, bet tas ir prestižs ar to norēķināties un saņemt papildus dažādus bonusus.
8. Bankām jāizstrādā vēl nebijušas kredītkartes - kopkartes ne tikai ar tirdzniecības centriem, bet ar populārākajām ikdienas tirdzniecības vietām, tādām kā Rimi un Statoil.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. Maksājumu pakalpojumu likums. LR Likums, 31.03.2010. Ziņotājs, Nr. 47, (ar 01.08.2011 grozījumiem ieskaitot), Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=206634>
2. Patērētāju tiesību aizsardzības likums. LR Likums, 01.01.2000. Ziņotājs, Nr. 9, (ar 01.11.2011 grozījumiem ieskaitot), Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=23309>
3. Kredītriska pārvaldīšanas normatīvie noteikumi, FKTK noteikumi Nr. 194, 06.01.2012, Pieejams <http://www.likumi.lv/doc.php?id=203168&from=off>
4. **Carrington M., Langguth P., Steiner T.** *The Banking Revolution: Salvation or Slaughter.* London: Prentice Hall 1997. 123 p
5. **Kudinska M.** Komercbanku riski un to atbilstība pasu kapitālam. Rīga Datorzinību centrs. 2005. 157 lpp.
6. **Lībermanis G.** *Nauda Inflācija*, Rīga: SIA Kamene, 1999. 57.lpp.
7. **Miezere B.** *Norēķinu kartes*, Rīga : Hipotēku bankas finanšu konsultāciju centrs, 2006. 70. - 115. lpp.
8. **Rose P.S.**, S. C. Hudgins Bank management and financial services. New York McGraw - Hill, 2009. 594 p.
9. **Saksonova S.** *Banku darbība*, Rīga : Latvijas Komercbanku asociācijas Konsultāciju un mācību centrs, 2006. 109. - 115. lpp.
10. **Zvirbule D., Žagare J.**, *Banku grāmatvedības pamati*, Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2003. 92. lpp.
11. About us. Our business, [skatīts 29.12.2012],
Pieejams:http://www.visaeurope.com/en/about_us/our_business.aspx
12. About Visa. Global Presence, [skatīts 27.12.2012] , Pieejams:
<http://corporate.visa.com/about-visa/our-business/global-presence.shtml>
13. American Express, Facts, [skatīts 29.12.2012] Pieejams:
<http://about.americanexpress.com/oc/whoweare/>
14. American Express, our history, [skatīts 20.12.2012] Pieejams:
https://secure.cmax.americanexpress.com/Internet/GlobalCareers/Staffing/Shared/Files/our_story_3.pdf
15. AS „Citadele Banka” Starpposma finanšu pārskats, [skatīts 01.12.2012] Pieejams:
http://www.citadele.ee/common/img/uploaded/doc/reports/pusgada_parskats_2011_lv.pdf
16. Bankas karšu lietošana kļūst dārgāka, [skatīts 08.11.2012] Pieejams:

- <http://www.business.lv/sabiedriba/id/7851/banku-karsu-lietosana-klust-dargaka>,
17. Bankas karšu viltošanas, [skatīts 19.11.2012] Pieejams:
http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/318500-bankas_karsu_viltosana_musu_nauda_nav_drosiba
  18. Citadele gada pārskats, [skatīts 12.12.2012] Pieejams:
http://www.citadele.lv/common/img/uploaded/doc/reports/gada_parskats_2011_lv.pdf
  19. Corporate Overview, [skatīts 01.12.2012] Pieejams:
https://www.mastercard.com/us/company/en/docs/CorporateOverview_FINAL.pdf
  20. Credit Card History, [skatīts 13.12.2012] Pieejams:
<http://www.articlesphere.com/Article/Credit-Card-History/68217>
  21. Credit Products and Services, [skatīts 29.12.2012], Pieejams:
<http://corporate.visa.com/about-visa/products-and-services/credit.shtml>
  22. Debetkartes, [skatīts 11.12.2012] Pieejams: http://www.swedbank.lv/pakalp/pr_2_1.php
  23. Droši norēķini ar kartēm, [skatīts 01.11.2012] Pieejams:
<http://www.firstdata.lv/lat/cards/kartes/secure/>
  24. European Central Bank, [skatīts 01.12.2012] Pieejams: <http://sdw.ecb.europa.eu>
  25. History of VISA, [skatīts 29.12.2012], Pieejams: <http://corporate.visa.com/about-visa/our-business/history-of-visa.shtml>
  26. Jaunas banku karšu datu zagšanas iekārtas, [skatīts 13.11.2012] Pieejamas:
<http://www.boot.lv/tehnika/varas-iestades-atklajusas-jauna-veida-banku-karsu-datu-zagsanas-ierices>
  27. Jelgavā jauniešiem ievieš bezkontakta maksājumu kartes, [skatīts 11.12.2012] Pieejams:
<http://www.diena.lv/ekonomika/jelgava-jauniesiem-ievies-bezkontakta-maksajumu-kartes-13962593>
  28. Karš pieņemšana internetā, [skatīts 29.11.2012] Pieejams:
<http://www.seb.lv/lv/s/corporate/services/cards/cardinternet/>
  29. Karšu izdošana, [skatīts 20.11.2012] Pieejams:
<http://www.firstdata.lv/lat/services/banks/izdosana/>
  30. Karšu veidi, [skatīts 20.11.2012] Pieejams:
<http://www.dolceta.eu/latvija/Mod2/Daz%C4%81di-karsu-veidi.html>
  31. Kartes izvēle, [skatīts 29.12.2012] Pieejams:
<http://www.mastercard.com/lv/consumer/choosing-a-card.html>
  32. Kas ir pikšķerēšana?, [skatīts 20.11.2012] Pieejams: <http://windows.microsoft.com/lv->

LV/windows-vista/What-is-phishing

33. Kredītkaršu tirgu kurina ar lojalitātes kartēm, [skatīts 22.11.2012] Pieejams:
<http://www.kapitals.lv/raksti/kreditkarsu-tirgu-kurina-ar-lojalitates-programmam>
34. Kredītkartes, [skatīts 21.11.2012] Pieejams: <http://www.citadele.lv/lv/private/cards/credit/>
35. Kredītu reģistra statistikas datu kopsavilkums, [skatīts 09.11.2012]
http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/parlatvijasbanku/kredituregistrs/KREG_2012_2.xls
36. Latvijas baku sektora maksājumu karšu statistika, [skatīts 21.11.2012] Pieejams:
http://www.bankasoc.lv/lv/statistika/maksajumu_kartes.html
37. Latvijas banku karšu tirgus sarucis līdz 2007.gada līmenim, [skatīts 01.11.2012] Pieejams:
<http://www.db.lv/finanses/bankas/latvija-banku-karsu-tirgus-sarucis-lidz-2007-gada-limenim-245921>
38. Latvijas norēķinu statistika, [skatīts 03.11.2012] Pieejams:
http://www.bank.lv/images/stories/pielikumi/makssist/MS_stat/Latvijas_maks_stat_latv_aug.xls,
39. Maestro,[skatīts 03.11.2012] Pieejams: <http://www.mastercard.com/lv/consumer/index.html>
40. Magnētiskās un viedkartes,[skatīts 03.11.2012] Pieejams:
<http://www.firstdata.lv/lat/cards/kartes/types/magnetic/>
41. Maksājumu karšu statistika uz 30.09.2012, [skatīts 13.11.2012] Pieejams:
http://www.bankasoc.lv/lv/statistika/maksajumu_kartes_2012_3_cet.pdf
42. Maksājumu kartes. Maestro norēķinu karte, [skatīts 11.12.2012] Pieejams:
<http://www.nordea.lv/Priv%C4%81tperson%C4%81m/Maks%C4%81jumu+kartes/1051182.html>
43. MasterCard debetkarte, [skatīts 06.11.2012]Pieejams:
<http://www.mastercard.com/lv/consumer/debit-cards.html>
44. MasterCard Gold kredītkarte, [skatīts 20.12.2012]Pieejams:
<http://www.nordea.lv/Priv%C4%81tperson%C4%81m/Maks%C4%81jumu+kartes/MasterCard+Gold+kred%C4%ABtkarte/1053252.html>
45. Naudas izmaksa, [skatīts 11.12.2012] Pieejams: <http://naudasizmaksa.lv/>
46. Naudas izņemšanas no bankomātiem ar laiku kļūs par maksas pakalpojumu, [skatīts 11.12.2012] Pieejams: <http://nra.lv/ekonomika/latvija/85070-naudas-iznemsana-no-bankomatiem-ar-laiku-klus-par-maksas-pakalpojumu.htm>,
47. Noderīgi padomi kā atpazīt skimmeri, [skatīts 19.12.2012] Pieejams:

- <http://www.swedbank.lv/docs/skimmers.php>
48. Norēķini internetā, [skatīts 24.11.2012] Pieejams:
<http://www.seb.lv/lv/private/services/konti-un-norekini/norekini-interneta/>
  49. Norēķinu karšu pieņemšanas termināļos, [skatīts 20.11.2012] Pieejams:
http://www.swedbank.lv/pakalp/jr_4_9.php
  50. Norēķinu kartes jeb debetkartes, [skatīts 20.11.2012] Pieejams:
<http://www.dolceta.eu/latvija/Mod2/Daz%C4%81di-karsu-veidi.html>
  51. Our history, [skatīts 20.11.2012] Pieejams:
<http://www.mastercard.com/corporate/ourcompany/about-us.html>
  52. Par First Data, [skatīts 12.11.2012] Pieejams: <http://www.firstdata.lv/lat/about/>
  53. Platinum Card from American Express, [skatīts 29.12.2012] Pieejams:
<https://www304.americanexpress.com/credit-card/platinum/25330>
  54. Platinum MasterCard, [skatīts 20.11.2012] Pieejams:
<http://www.mastercard.com/lv/consumer/platinum-mastercard.html>
  55. POS termināļu serviss, [skatīts 20.12.2012] Pieejams:
<http://firstdata.lv/lat/services/tirgot/pos/>
  56. POS termināļu uzstādīšana, [skatīts 11.11.2012] Pieejams
<http://www.citadele.lv/lv/business/cards-service/pos/>
  57. SEPA indikatori, [skatīts 20.11.2012] Pieejams: <http://www.sepalatvija.lv/sepa-indikatori>
  58. Skaidras naudas izmaksa, [skatīts 21.12.2012] Pieejams:
http://financenet.tvnet.lv/zinas/443714-skaidras_naudas_izmaksas_iespejamas_762_tirdzniecibas_vietas
  59. Vēsture, [skatīts 20.12.2012] Pieejams: <http://www.firstdata.lv/lat/about/history/>
  60. Visa Classic karte, [skatīts 20.12.2012] Pieejams:
http://www.swedbank.lv/pakalp/pr_2_3_1.php
  61. Visa Electron, [skatīts 11.12.2012] Pieejams: <http://www.privatbank.lv/lv/fiziskam-personam/maksajumu-kartes-un-kreditkartes/visa-electron/>
  62. Visa Europe Annual Report 2011, [skatīts 21.12.2012], Pieejams:
<http://annualreport.visaeurope.com/>